

בבלי ירושלמי תוספתא

חוברת שבועית ללימוד בי"ת
ביחד עם **תכשיטי הבית**
פרק נ"ך ליום

בעידודו של מו"ר הרה"ג שליט"א

פרשת
תרומה
כ"ח שבט – ד' אדר תשפ"ו

יוצא לאור ע"י חסידי ברסלב
יבנאל עיר ברסלב, עיר שומרי הלשון, עיר השמחה

ניתן להשיג בתיבה בכניסה ל'היכל מוהרא"ש'
או שלח צרף למייל: breslevsheli1@gmail.com

נדפס לזכות נשמתו הטהורה
של כ״ק אדמו״ר עט״ר
מוהרא״ש
ר׳ אליעזר שלמה בן
ר׳ מנחם זאב זי״ע

לזכות מורנו ורבנו הרה״צ
ר׳ יצחק שמואל אהרן לעזער
שליט״א

יהי רצון שימשיך להנהיג את הקהילה הקדושה מתוך
בריאות איתנה ונחת מכל יצ״ח ותלמידיו

לזכות נשמתם הקדושה והטהורה של
רבי חייא ובניו חזקיה ויהודה
ולזכות
רב המנונא סבא ורב הונא ריש גלותא

טוֹב לוֹמַר לִפְנֵי הַלְמוּד:
לְמוּד הַבַּבְלִי, יְרוּשַׁלְמִי, תּוֹסֶפְתָּא וּנְבִיאִים כְּתוּבִים יְהֶיה לְעִלּוּי
הַשְׁכִינָה הַקְדוֹשָׁה וּלְהָקֵל צַעֲרָהּ, לְעִלּוּי כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל
שֶׁנִּפְטְרוּ מִן הָעוֹלָם, גְּאֻלָּה, יְשׁוּעָה, רְפוּאָה וְהַצָּלָחָה לְכֻלָּל
נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּרוּחָנִיוּת וּבְגַשְׁמִיוּת, גִּלּוּי מְשִׁיחַ־צִדְקֵנוּ בְּרַחֲמִים
וּבְנִין בֵּית־מִקְדָּשֵׁנוּ וְתִפְאַרְתֵּנוּ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן.

רש"י

גוייתא לבריית – שכתב "והיה כי יביאך" קודם ל"קדש", דנעשית פנימית חיצונה. **אבל גוייתא לגוייתא** – כגון אם הקדים "שמע" ל"והיה כי יביאך". **או בריית לבריית** – כגון "והיה אם שמוע" בשנאמר, "קדש" בימין של מנית. **תיתורא** – גשר. לאחר שנתן האגרות בבתים דרך הפה הרחב, שהבתים עשויין כעין בתי ידים שקורין *גוט"ן, ומכניס האגרות דרך הפה ונותנם בבתי האצבעות, וחוזר משלש הדפנות מכל אחת מעט, והרביעית נשארת ארוכה. וכופלה לאותו אורך, ומטילה על חודן של שלש הדפנות, ותופר חודן של שלש דפנות על רחבו של זה, והוא בית מושבו של תפילין, ונראה כעין של גשר. **מעברתא** – כשנותן הרצועה של תפילין סביב אותו תיתורא יכפיל הקלף סביב הרצועה, כעין שעושים לפי המבנכסים שלא תהא הרצועה קבועה, אלא כשהוא רוצה מושכה אילך ואילך, ומארך ראש זה ומקצר ראש זה. ולשון "מעברתא" – שמעבירה ומושכה לכל צד שירצה. **ש"ן של תפילין** – לבית חיצונה עשוין כמין קמטים דקים בקלף ונראין בו כעין ש"ן. **וצריך שיגיע חריץ** – שבין בית לבית עד מקום התפר למטה. **בלומר עד בית מושבו, דהיינו תיתורא.** **ביין דמינכר** – חריץ למעלה קצת, אין צריך להגיע למקום התפר. **קולפא** = קלף. **ריעותא** = נקב. **אלא בזיגן** – של עור, ולא של משי ופשתן. **אדומות לא יעשה** – מפני גנאי, שמא יאמרו: גרדן הוא, ומדם חטטיו נצבעו והאדימו הרצועות. **ודבר אחר** – שמא יאמרו: אשתו נדה בעל, ונצבעו בדם. **של תכלת** – דלאו מינן הוא. **מבפנים** – אפילו לבנות, ודאמר רבי יצחק שחורות – מבחוץ. **דמתחפין** ליה – מה שבפנים בחוץ ונראה האודם. **תפילין מריבעות בתיפארן** – בתפיידתן ישמור את ריבועו, שלא ימשוך חוט התפירה יותר מדאי, שלא יכווצו ויקצר רחבו, שקורין *דרגולי"ר. **ובאלכסונן** – שיהא ריבוען מכוון ארכו ברחבו, כדי שיהא להם אותו אלכסון שאמרו חכמים (סוכה ח, א): כל אמתא בריבועא – אמתא ותרי חומשי באלכסונא, ולא יהא ארכו יתר על רחבו, שאפילו יש לחו זיזות – פסולין. **תפילתו עגולה** – בית מושב תפילין עגול, שאין להם בית מושב, אלא כמין דופן ביציה. **סכנה** – שכשיכנס בפתח ויכה ראשו באיסקופה שלא יכנסו התפילין בראשו. **ואין בה מצוה** – דמרובעות הלכה למשה מסיני. **באמצויא** – שיער בית מושבם חדוד ביותר. אבל עגול בעגיל וכטבעת – אימא דכשידרה, שהרי יש להם [בית] מושב. **בבלא** – זהו יער של בתים. **שתים** – שני דפנות בשני בתים. **זה שלא כנגד זה** – כגון שנפסק בית ראשון ובית שלישי ואחד שלם ביניהם. **זה כנגד זה** – ובתים הסמוכות. לשון אחר: זה כנגד זה – בתוך אויר חריץ אחד נפסק דופן בית זה ודופן בית שכנגדו. **זה שלא כנגד זה** – שנפסק זה באויר אחד וזה באויר אחר, שאין קרע רואה את חבירו, שהבית מפסיק ביניהן. **לא אמרן** – שני בתים הסמוכים דפסולים. **בחדתא** – ונפסקו, ודאי עור מקולקל הוא. **דמתלי בשילתא** – כשאוחז בעור ומפשט. **והדר חלים** – כשמניחן חוזר וכורוץ. **שילחא** = עור, כמו (ויקרא א) "והפשיט" – וישלח. **(אף על גב דהדר) חלים** – לשון חיבור, שמחבר הקמט למקומו.

אי

אֶלָּא גַּוֵּייתָא לְבַרְיֵיתָא וּבַרְיֵיתָא לְגַוֵּייתָא, אֲבָל גַּוֵּייתָא לְגַוֵּייתָא וּבַרְיֵיתָא לְבַרְיֵיתָא - לֵית לָן בָּהּ. אָמַר לֵיהּ רָבָא: מַאי שְׁנָא גַּוֵּייתָא לְבַרְיֵיתָא וּבַרְיֵיתָא לְגַוֵּייתָא דְּלָא - דְּהָךְ דְּבָעֵי לְמֵיחֵי אֵוִירָא לָא קָא חָזֵיֵא, וְהָא דְּלָא קָא בָּעֵי לְמֵיחֵי אֵוִירָא קָא חָזֵיֵא; בְּרַיְיתָא לְבַרְיֵיתָא וְגַוֵּייתָא לְגַוֵּייתָא נַמִּי - הָךְ דְּבָעֵי לְמֵיחֵי אֵוִירָא קָא חָזֵיֵא, דְּלָא אֵוִירָא דִּישְׁמָאל, וְדִשְׁמָאל קָא חָזֵיֵא אֵוִירָא דְּיָמִין? אֶלָּא לָא שְׁנָא. וְאָמַר רַב חֲנַנְאֵל אָמַר רַב: תִּיתּוֹרָא דִּתְפִילִּין - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. אָמַר אַבָּיֵי: מַעֲבָרְתָּא דִּתְפִילִּין - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וְאָמַר אַבָּיֵי: שִׁי"ן שֶׁל תְּפִילִּין - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, וְצָרִיךְ שֶׁיַּגִּיעַ חָרִיץ לְמָקוֹם הַתֶּפֶר; רַב דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא אָמַר: בֵּיוָן דִּמְנַכַּר לָא צָרִיךְ. וְאָמַר אַבָּיֵי: הָאי קִילְפָא דִּתְפִילִּין צָרִיךְ לְמִיבְדְּקֵיהּ, דִּדִלְמָא אִית בָּהּ רֵיעוּתָא, וּבְעֵינָא כְּתִיבָה תַּמָּה וְלֵיקָא. רַב דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא אָמַר: לָא צָרִיךְ, קוֹלְמוֹסָא בָּרִיךְ לֵיהּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק: רְצוּעוֹת שְׁחוֹרוֹת - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. מֵיתִיבִי: תְּפִילִּין אֵין קוֹשְׁרִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמִינָן, בֵּין יְרוּקוֹת בֵּין שְׁחוֹרוֹת בֵּין לְבָנוֹת; אֲדוּמוֹת לֹא יַעֲשֶׂה, מִפְּנֵי גְּנַאי וְדָבָר אַחֵר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי עֲקִיבָא שֶׁהָיָה קוֹשֵׁר תְּפִילָיו בִּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל תְּכֵלֶת, וְלֹא אָמַר לוֹ דָּבָר, אֵיפְשָׁר אוֹתוֹ צַדִּיק רָאָה תַּלְמִידוֹ וְלֹא מִיחָה בּוֹ? אָמַר לוֹ: הֵן! לֹא רָאָה אוֹתוֹ, וְאִם רָאָה אוֹתוֹ - לֹא הָיָה מַנִּיחוֹ. מַעֲשֶׂה בְּהוּרְקָנוֹס בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן הוּרְקָנוֹס שֶׁהָיָה קוֹשֵׁר תְּפִילָיו בִּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל אַרְגָּמָן וְלֹא אָמַר לוֹ דָּבָר, אֵיפְשָׁר אוֹתוֹ צַדִּיק רָאָה בְּנוֹ וְלֹא מִיחָה בּוֹ? אָמְרוּ לוֹ: חֵן, לֹא רָאָה אוֹתוֹ, וְאִם רָאָה אוֹתוֹ - לֹא הָיָה מַנִּיחוֹ. קָתָנֵי מֵיהָא: בֵּין יְרוּקוֹת בֵּין שְׁחוֹרוֹת וּבֵין לְבָנוֹת! - לָא קַשְׁיָא: כָּאן מִבִּפְנִים, כָּאן מִבַּחוּץ. - אִי מִבִּפְנִים, מַאי גְּנַאי וְדָבָר אַחֵר אֵיכָּא? - זִימְנִין דְּמִתְהַפְּכִין לֵיהּ. תָּנָא: תְּפִילִּין מְרוּבָּעוֹת - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. אָמַר רַב פָּפָּא: בְּתִפְאֶרֶת וּבַאֲלַכְסוֹנָן. לֵימָא מְסַיֵּיעַ לֵיהּ: הָעוֹשֶׂה תְּפִילָתוֹ עֲגוּלָה - סַכָּנָה וְאֵין בָּהּ מִצְוָה? אָמַר רַב הוּנָא: תְּפִילִּין, כָּל זְמַן שֶׁפָּנֵי טָבְלָא קַיְימָת - כְּשֵׁרוֹת. רַב חִסְדָּא אָמַר: נִפְסְקוּ שְׁתַּיִם - כְּשֵׁרוֹת, שָׁלֹשׁ - פְּסוּלוֹת. אָמַר רָבָא: הָא דְּאָמְרַתְּ שְׁתַּיִם כְּשֵׁרוֹת, לָא אֲמָרַן אֶלָּא זֶה שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד זֶה, אֲבָל זֶה כְּנֶגֶד זֶה - פְּסוּלוֹת; וְזֶה כְּנֶגֶד זֶה נַמִּי לָא אָמְרַן אֶלָּא בְּחַדְתָּא, אֲבָל בְּעִתִּיקָא לֵית לָן בָּהּ. אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לְרַב יוֹסֵף: הֵיכִי דָּמְיָין חַדְתָּא, וְהֵיכִי דָּמְיָין עִתִּיקָא? אָמַר לֵיהּ: כָּל הֵיכָא כִּי מִיתְלֵי בֵּיהּ בְּשִׂלְחָא וְהַדַּר חָלִים - עֲתִיקָא, וְאִידַּךְ חַדְתָּא;

תיתורא דתפילין הלכה למשה מסיני — הוא הער הנבפל למטה שמכסה פי הבתים, והוא בית מושבו של תפילין, ונראה כעין דף של גשר. ומשמע מתוך פירוש הקונטרס שהבתים והתיתורא הכל מער אחד, ואין נותנין בן. מפי רבי.

מעברתא דתפילין — הוא הער הנעשה מכפילות הער שהוכפל למטה לכסות פי הבתים, ומכניסים בו הרצועות, ונקראת "מעברתא" על שם שצריך שלא יהו הרצועות קבועות, אלא מעבירן ומושכן לכל צד שירצה, מאריך ראש זה ומקצר ראש זה. ובערוך ערך "מעבר" פירש: מעברתא הוא תיתורא, וכן גשרים נקראין מעברתא. ותיתורא הוא מקום שמכניסין בו הרצועה, ונקראת מעברתא דתפילין. ונראה דלא פירש הערוך כן בשביל שיהא מעברתא דתפילין ותיתורא דתפילין הכל אחד, דבגמרא חשיב ליה בהדתי, אלא משום דמחברי אהדדי חשיב ליהו כחדא. ויש מפרשים: מעברתא — רצועה קטנה שמעבירין למעלה על בית תפילין של יד. ואין נראה לפסול משום שאינו רואה כל הבית את האויר, חדא — דלא שייך אינו רואה האויר בבי האי גוונא, אלא כי חבר ביתא אחריבא תמן. ועוד, דשמא דבית החיצון שאינו רואה האויר פסול לא שייך אלא בתפילין של ראש ולא בשל יד, כמו שיש בתשובות הגאונים. ועוד, כי הרצועה שנותנים על בית הזורע אינו מכסה כל הבית, אלא הבית עצמה מגולה ימין ושמאל, אם כן הבית האויר שפיר אף האויר לצד המעברתא ולצד שבגגתו. מפי רבי.

דש"ן של תפילין הלכה למשה מסיני — בשל ראש אייריי, והנותנה אם אין דינו להיות פוסקת, דנמצא דאין בית הראה את האויר. דלא דמי לטולה תפלה של ראש ועושה אותה של יד. מפי רבי.

ש"ן של תפילין הלכה למשה מסיני — כתב בשימושא רבה דתפילין: שורה דש"ן דימינא שלשה רישי, ודשמאלא ארבעה רישי, ואי אפיך ליית לן בה. עוד כתוב בו שמניחין על קלף הפרשיות קלף חלק אחד וכורכו בו. ושמא בשל יד קאמר, אם כתבו בארבעה עורות, כדאמרינן לעיל: וצריך לדבק. עוד כתוב שם, אמר אביי: כתביניהו אגויל שפיר דמי, וכן הלכה. וזה אי אפשר, דבהדיא אמרינן בפרק "המוציא יין" (שבת עט, ב): תפילין אגויל מי כתבינן? עוד כתוב בתקון תפילין שעושה אותם רחבים שתי אצבעות, ואי עבדינהו טפי שפיר דמי, ואי פחית לא מיפסיל בהכי. ובריש "המוציא תפילין" (עירובין צה, ב) פירשתי טעם, דומיא דציץ. מפי רבי.

קולמוסא בדיק ליה — וכן הלכה, והכי נמי אמרינן ב"הערב והרוטב" (חולין קיט, ב): כל נקב שהדיו עובר עליו אינו נקב. מפי רבי.

רצועות שחורות — יש שעושין בתים של תפילין מקלף לבן, דלא בעינן שחורות אלא רצועות. מפי רבי.

תפילין מרובעות — יש שאין מרבעין אלא במקום מושבן, ושמא צריך הבתים מרובעין של ראש כשארבעתן דבוקות, וכן בית של יד. וקצת הזיה נראה דלא בעי מרובעות אלא בתופרן ובאלכסונן, כמו שמפרש רב פפא. מפי רבי.

פוק

פוך חזי מה עמא דבר — פירש בקונטרס: להקל, כי ההיא דפרק קמא דעירובין (יד, ב) גבי הילמי ולחיים. וכן בפרק "שלשה שאכלו" (ברכות מה, א), מפי רבי. **וכמה** שיעוריידהו — לכאורה בתפילין של ראש איירי, דמר פשיט שדי להו על בתפיו לאחוריו ומר מתלית להו. אבל הערוך פירש בערך "צרדה" דכתב בילמדנו בסוף "בא אל פרעה": ושיעור רצועה של יד עד אצבע צרדה, ומאי צרדה — אמצעי, פירוש: היא אצבע ארוכה. ועוד הביא בערוך דתניא בתוספתא: איזוהי אצבע צרדה — זו אצבע גדולה של ימין. ובקונטרס פירש דהיא אצבע הסמוכה לגודל. ורבי אלעזר קליר יסד בפירוש הערוך בסילוק של פרשת שקלים: "גיא וכל עפרה בצרדה הכילה", פירוש: משום דכתיב (ישעיה מ) "וכל בשליש עפר הארץ", והיינו אצבע אמצעי שהוא שלישי. ובפרק קמא דיומא (יט, ב) דאמרינן גבי כהן גדול שמכין לפניו באצבע צרדה, הדבר ידוע שאי אפשר להשמיע קול אלא בשמכה באמצעי. ולפירוש זה, (דהוי) [ודמחוי] פשוט היינו מגודל עד אמה, ובפוף — מאצבע עד אמה. ובערוך פירש בערך "בף" דבפוף היינו מעיקר גודל עד ראש אצבע בשוה דרוסקות זו בזו, ופשוט — מראש אצבע עד ראש גודל כשהן פשוטות. ויש מפרשים: עד אצבע צרדה — שצריך לעשות הרצועות ארוכות ממקום הנחתן עד אצבע צרדה, ובפוף היינו שכופף את אצבעו ומשער הרצועה עד שם, ופשוטה היינו שמשער הרצועה ממקום הנחה עד ראש אצבע פשוטה. ובתפילין של ראש משערין הרצועות שתניע ראש האחד עד טיבורו, וראש השני עד הלב. ושמא שום מדרש יש, וגבי תפילין של יד הוא דאמרינן בפרק שני דברכות (יג, ב): "ושמתם את דברי אלה על לבבכם" — שתהא שימה כנגד הלב. ובשימושא רבה דתפילין יש: דליפשו רצועי עד דלימטי לחדא כנגד מילה מימינא, ולחדא כנגד הלב משמאלא. עוד יש אומר דמצות שיעור רחב דרצועות יותר מכרחוה

ופחות מכשעורה, ואם יותר כשר. מפי רבי.

עביד כי דיזן — דפשיט ושדי להו על כתיפיו מלפניו. מפי רבי.

ונוייהן לבר — הבא מוכח דארצועות קאי, ולא כמו שפירש בקונטרס במסכת שבת (כה, ב) דקאי אקציצה. מפי רבי.

אלו תפילין שבראש — פירש בקונטרס: שכתוב עליהן רוב השם שי"ן ודל"ת. ונראה דדל"ת ויו"ד שברצועות לאו אותיות גמורות הן, ולא חשיבי מן השם של "שדי", מדחשיב להו לעיל ובריש פרק בתרא דמגילה (כו, ב) תשמישי קדושה, ולא הן עצמן קדושין, ובשום דוכתא לא קרי להו כי אם "קשר של תפילין". עוד אמרינן בפרק "במה מדליקין" (שבת כח, ב): לא הוכשרו למלאכת שמים אלא עור בהמה טהורה בלבד. למאי הילכתא? אילימא בו' אלא לעורות, והאמר אביי: שי"ן של תפילין הלכה למשה מסיני, פירוש: ופשיטא דצריך בהמה טהורה! ומסיק: אלא לרצועות. משמע דד' ויו"ד לא חשיבי אותיות. והרב רבינו יעקב דאורלינ"ש מסופק אם צריך לחלוץ תפילין של יד בשנכנס לבית הכסא, דשמא כיון דמחופות עור לא צריך, דלא אסרו אלא תפילין של ראש שכתוב שין בעור. ויש עוד לפרש, דלכך קאמר: אלו תפילין שבראש — משום דנראין יותר משל יד, דעל של יד אמרינן לקמן: לך לאות ולא לאחרים לאות. מפי רבי.

משעת הנחה ועד שעת קשירה — מכאן היה מדקדק רבינו אליהו שצריך אדם לקשר תפילין בכל יום. ורבינו תם מפרש דאין צריך, ומביא ראיה מהא דאמרינן בפרק קמא דחולין (ט, א) דצריך אדם שילמוד שלשה דברים: כתב שחיטה ומילה, ורב יהודה אמר: אף קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית. ואידך, הני שכיחן, פירוש: וצריך ללומדן, לפי שתמיד צריך להן. ואי בעי למקשר קשר של תפילין בכל יום איכא דשכיחא טפי ומיתו בקונטרס פירש שם איפכא: הני שכיחן — קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית, ואין צריכין ללמוד, שמנעוריו בקי בהן. וכמו שפירשתי נראה, דאדרבה כתב ושחיטה שכיחי טפי מכולהו. ועוד מדקדק רבינו תם דהך קשירה לאו ממש היא, מהא דתשיב בריש פרק בתרא דעירובין (צז, א): קשר של

וְאִי נָמֵי, כָּל הֵיכִי דְּכִי מִיתְלֵי בֵּיהּ בְּמַתָּנָא אֲתֵיָא אַתֵּיָא דְּרִיהּ – חַדְתָּא, וְאִידָךְ עַתִּיקָא. אַבַּיֵי הָוָה יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּרַב יוֹסֵף, אֵיפְסִיק לֵיהּ רְצוּעָה דִּתְפִילִּין, אֲמַר לֵיהּ: מַהוּ לְמִיקְטְרֵיהּ? אֲמַר לֵיהּ: "וְקִשַּׁרְתָּם" כְּתִיב, שֶׁתְּהֵא קְשִׁירָה תְּמָה. אֲמַר לֵיהּ רַב אָחָא בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף לְרַב אַשִׁי: מַהוּ לְמִיתְפְּרֵיהּ וְעַיְילֵיהּ לְתִפְיָרָה לְגַאו? אֲמַר: פּוֹק חֲזֵי מָה עָמָא דָּבַר. אֲמַר רַב פַּפָּא: גַּרְדְּמֵי רְצוּעוֹת כְּשִׁירוֹת. וְלָאו מִילְּתָא הִיא, מַדְאָמְרִי בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא: גַּרְדְּמֵי תִּכְלָת וְגַרְדְּמֵי אֲוֹזוֹ כְּשִׁירִין - הָתָם הוּא דְּהַשְׁמִישֵׁי מִצְוָה נִינְהוּ, אֲבָל הָכָא דְּהַשְׁמִישֵׁי קְדוּשָּׁה נִינְהוּ – לָא. מִכְּלָל דְּאִית לְהוּ שִׁיעוּרָא, וְכַמָּה שִׁיעוּרַיְיהוּ? אֲמַר רַמֵּי בַּר חָמָא אֲמַר רַיש לָקִישׁ: עַד אֶצְבַּע צְרָדָה. רַב כָּהֲנָא מָחֵי לְחַד פָּפּוּף. רַב אַשִׁי מָחֵי פָּשׁוּט. רַבָּה קָטַר קָטַר לְהוּ וּפָשֵׁיט וְשָׁדֵי לְהוּ. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב קָטַר קָטַר לְהוּ וּמְתַלֵּית לְהוּ. מָר בְּרֵיהּ דְּרַבִּינָא עֲבִיד בְּדִידֵיהּ. אֲמַר רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב: שֶׁקֶר שֶׁל תְּפִילִּין – הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. אֲמַר רַב נַחְמָן: וְנוֹיֵיהֶן לְבַר. רַב אַשִׁי הָוָה יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּמָר זוּטְרָא, אֵיתְפְּכָא לֵיהּ רְצוּעָה דִּתְפִילִּין, אֲמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לָהּ מָר וְנוֹיֵיהֶן לְבַר? אֲמַר לֵיהּ: לָאו אַדַּעְתַּאי. "וְרָאוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי שֵׁם ה' נִקְרָא עָלֶיךָ וְיָרְאוּ מִמֶּךָּ" - תָּנָיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר: אֵלּוּ תְּפִילִּין שֶׁבָּרֹאשׁ. "וְהַסַרְתִּי אֶת כַּפִּי וְרָאִיתָ אֶת אֲחֹרָי" - אֲמַר רַב חָנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא: מְלַמֵּד שֶׁהֶרְאָה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמֹשֶׁה קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִילִּין. אָמַר רַב יְהוּדָה: קֶשֶׁר שֶׁל תְּפִילִּין צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא לְמַעְלָה, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה וְלֹא לְמַטָּה; וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא כְּלַפֵּי פָּנִים, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפָנִים וְלֹא לְאָחוֹר. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר בִּידְרִי אָמַר רַב, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַבִּי אַחָא אֲרִיכָא אָמַר רַב הוּנָא, וְאָמְרִי לָהּ אָמַר רַב מַנְשְׁיָא אָמַר שְׁמוּאֵל: תְּפִילִּין מְאָמָתַי מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן? מִשְּׁעַת הַנָּחָתָן. אִינִי? וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: כָּל הַמִּצְוֹת כּוּלָּן מְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן עוֹבֵר לַעֲשִׂיָּתָן; אַבָּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: מִשְּׁעַת הַנָּחָה וְעַד שָׁעָה קְשִׁירָה.

אמר

אי נמי כל היכי דשיתלי במתנא – כשאוחז אדם ברצועה התלויה בהן ואתו תפילין אבתריה ואינן נתקין – חדתא, ואידך שנתקין – עתיקא. לשון אחר: אתיא אבתריה – שנתפשט העור הויא חדתתא. קשירה תמה – שתהא הקשירה נאה, ואם יש קשר אחר ברצועה לבד מקשר שקושרין בראש – תו לא הויא קשירה יפה. לשון אחר: קשירה תמה – רצועה שלימה, ולא קשורה. ועייליה לתפיירה לגאו – שלא יראה, ויהא כשלימה. מה עמא דבר – וכיון דאין נוהגין כן לא תעשה. גרדומי רצועות – מה שתולה מן הרצועות לאחר שנתקשרו בראש, אם נפסק מאותן שיריים נשתיירו גרדומין – כשירין. גרדומין היינו שירים. שיעור תכלת – מפרש בפרק "התכלת" (מנחות לח, א), ושיעור אזוב מפרש בפרק קמא דסוכה (יג, א). גרדומים – (שירי) שיריהן. מכלל דאית להו שיעורא – להליית הרצועות לבר הקשר, מדמני להו שירים לגרדומין. מחי כפוף – (אורך הרצועה תהא עודפת על הקשר) כמה שיכול לפשוט מאצבע עד אמה. פשוט – כמה שיכול לפשוט מגודל ועד אצבע, דלגבי (פשיטו) אצבע וגודל הויא בפשיטה, ולגבי אמה ואצבע בבפיפה, לפי שמאצבע לגודל מתפשט יותר הרבה מבין אצבע לאמה. צרדה – לשון "צרתא דדא", צרה של אגודל, והיינו אצבע הסמוך לגודל. רבה – בשמניה תפילין קשר ליה ברישיה, ושירי הרצועות פשיט ושדי להו, ותולין על כתיפו מאחריו. ומתלית להו – לרצועות התלויות היה גדלן ומשלשן *טרנ"ם בלעז. בדידן – כמנהג שלנו [ותולין לפניו]. קשר של תפילין – שישים הרצועות על ראשו (בענין) שיהא דל"ת, כדי שיהא "שדי" נראה עליהן, דשי"ן נראה בקמט בית חיצונה שכפל הקלף כעין שי"ן, ודל"ת נראה בקשר, ויו"ד נראה באותו של יד, כמין רצועה קטנה וראשה כפוף מעט כמין יו"ד. ונוייהן לבר – השם יהא נראה מבחוץ. לשון אחר: נוייהן של רצועות, שהן חלוקות מצד אחד ורצועות שחורות והוא נוייהן. וראיה לדבר מדאמרינן: איתהפיכא ליה לרצועה דתפילין, אמר ליה: ולא סבר לה מר נוייהן לבר? והכי אמרינן לעיל: מבפנים מאי גנאי ודבר אחר אינא? דזמנין דמתהפכין, אלמא האי גונא הוי מתהפכין – שנהפך צד הרצועה התחתון למעלה ונראה. איתהפכא ליה – שלא היתה הדל"ת ניכרת מבחוץ. לאו אדעתאי – שוגג הייתי. שם ה' נקרא עליך אלו תפילין של ראש – שכתוב בו רוב השם, שי"ן ודל"ת. קשר של תפילין – מאחורי העורף. והקדוש ברוך הוא מניח תפילין, כדאמר לעיל דמשום תפילין של ראש יראו הגוים כדכתיב: "ויראו ממך". למעלה – בגובה הראש, ולא למטה בצואר. כלפי פנים – ממול עורף ולא בצידי הראש. לשון אחר: כלפי פנים – שיהא הקשר מבפנים והנוי של דל"ת מבחוץ, כדאמרן: ונוייהן לבר. בידרי – שם. מאימתי מברך עליהן משעת הנחתן – משמע לאחר שהניחן. אביי ורבא דאמרי תרוייהו – מאי משעת הנחתן דקאמר – משעת הנחה ועד שעת קשירה, דבין דעדיין לא קשרן עובר לעשייתן הוא.

בן

בין תפילה לתפילה – בין של יד לשל ראש, דסיפר קודם שניח אותן על הראש. **להניח** – דבשל יד מתחיל להניח. **מצות תפילין** – דעבשיו גומר את המצוה. **לא סח** – אין מברך אלא על של יד בלבד. **סח מברך שתים** – כדשלח רב חייא. **סח בין תפילה לתפילה** – ולא בירך על של ראש, אלא סמך על ברכה ראשונה. **עבירה היא בידו וחוזר עליה מערבי המלחמה** – כדאמרינן בפרק "משוח מלחמה" (סוטה מה, ב): הירא ורך הלבב מעבירות שבידו. והיו – משמע שתים. כל זמן שיהו בין עניך יהו שתים, כל זמן שאותן של ראש מונחים – אותן של יד נמי מונחין, אלמא דראש חליץ ברישא. **תפילין** – שהניחן קודם עמוד השחר מברך עליהן משעת הניחן – משעת זמן הניחן, דאמר בפרק קמא דברכות (ט, ב) בקריאת שמע, אחרים אומרים: משיראה חבירו מרחוק ארבע אמות, ואמרינן התם: להפילין כאחרים, כלומר, להניחת תפילין כאחרים. **שמא יאבדו** – אם ישאם בידו. **מניחם** – בראשו. **ממשמש בהו** – דהוי כאילו מניחן. **שהכלה רגל מן השוק** – לאחר שחשכה. **מודים חכמים לרבי יעקב שאם חלצן בו' אין חוזר ומניחן** – דלילה לאו זמן תפילין הוא, כדאמרינן לקמן, **מצלי בהו באורתא** – תפלת ערבית, כרבי יעקב. [שייך לעמוד ב] **לא** חולצין – אם מונחין, ולא מניח אם חלוצין.

אָמַר רַב חִסְדָּא: סָח בֵּין תְּפִילָּה לִתְפִילָּה - חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ. סָח - אֵין, לֹא סָח - לָא? וְהָא שָׁלַח רַב חִיָּיא בְּרֵיהּ דְּרַב הוּנָא מְשָׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן: עַל תְּפִילָּה שֶׁל יָד אוֹמֵר: "בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִילִּין", עַל תְּפִילִּין שֶׁל רֹאשׁ אוֹמֵר: "בָּרוּךְ אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִילִּין"! אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: לֹא סָח - מְבָרֵךְ אַחַת, סָח - מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם. הָנָא: סָח בֵּין תְּפִילָּה לִתְפִילָּה - עֲבֵירָה הִיא בְּיָדוֹ, וְחוֹזֵר עָלֶיהָ מַעֲרֵבִי הַמִּלְחָמָה. תָּנָא: כֻּשְׁהוּא מַנִּיחַ - מַנִּיחַ שֶׁל יָד וְאַחַר כָּךְ מַנִּיחַ שֶׁל רֹאשׁ, וְכֻשֶּׁהוּא חוֹלֵץ - חוֹלֵץ שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַר כָּךְ חוֹלֵץ שֶׁל יָד. בְּשִׁלְמָא כֻּשֶּׁהוּא מַנִּיחַ, מַנִּיחַ שֶׁל יָד וְאַחַר כָּךְ מַנִּיחַ שֶׁל רֹאשׁ - דִּכְתִיב: "וְקִשַּׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ" וְהָדַר: "וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ", אֶלָּא כֻּשֶּׁהוּא חוֹלֵץ, חוֹלֵץ שֶׁל רֹאשׁ וְאַחַר כָּךְ חוֹלֵץ שֶׁל יָד, מְנָלַן? אֲמַר רַבָּה: רַב הוּנָא אַסְבְּרָא לִי, אָמַר קְרָא: "וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ", כָּל זְמַן שֶׁבֵּין עֵינֶיךָ יִהוּ שְׁתַּיִם. תָּנוּ רַבָּנָן: תְּפִילִּין מֵאֵימָתַי מְבָרְכִין עֲלֵיהֶן? מִשֶּׁעָת הֲנָּחָתָן. כֵּיצַד? הָיָה מַשְׁכִּים לָצֵאת לְדֶרֶךְ וּמִתְיָירֵא שֶׁמָּא יֹאבְדוּ - מַנִּיחָן, וּכְשֶׁגִּיעַ זְמַנָּן מְמַשְׁמֵשׁ בָּהֶן וּמְבָרֵךְ עֲלֵיהֶן. וְעַד מָתַי מַנִּיחָן? עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: עַד שֶׁתִּכְלֶה רֶגֶל מִן הַשּׁוּק, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: עַד זְמַן שֵׁינָה; וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יַעֲקֹב, שֶׁאִם חָלַץ לְצֵאת לְבֵית הַכִּסֵּא אוֹ לִיכָּנֵס לְבֵית הַמֶּרְחָץ וְשָׁקְעָה חַמָּה, שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמַנִּיחָן. אָמַר רַב נַחְמָן: הֲלָכָה כְּרַבִּי יַעֲקֹב. רַב חִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא מְצַלּוּ בְּהוּ בְּאוֹרְתָא. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יַעֲקֹב.

וראא

בראשה שהרצועה נתחבר בקשר, ועולה ויורדת. ומדקאמר בשאינה עולה לא חייץ ואין צריך להתירו בשעת טבילה — שמע מינה קשר של קיימא הוא. מפי רבי. **סח** בין תפילה לתפילה חוזר ומברך — מכאן מדקדקים בשאדם שוחט עופות או בהמות הרבה וסח בין עוף לעוף, שחוזר ומברך. ומכל מקום עבירה הוא בידו, כדאמרינן הכא שחוזר עליהם מערבי המלחמה. ושמא שאני תפילין שמצוה אחת הן, אבל התם שאם ירצה ישחוט ואם ירצה לא ישחוט. ומיהו מסתברא דכיון דיכול לפטור בברכה אחת אין לו לדבר כדי שיהא זקוק לברכה שניה, כדמוכח בפרק "בא לו" (יומא ע, א) וב"אלו נאמרין" (סוטה מ, ב), דתנן: נוטל ספר תורה וקורא ב"אחרי מות", וב"אך בעשור", וב"עשור" שבחומש הפקודים קורא על פה. ופריך בגמרא: ונייתני ספר תורה וניקרי ביה! ומשני רבי שמעון בן לקיש: משום ברכה שאינה צריכה. אלמא, כיון דיכול לפטור עצמו מברכה שניה קרי לה ברכה שאינה צריכה. ושמא סח בין עוף לעוף כסח באמצע סעודתו. וזה דבר פשוט שאם שואל עוף לשחוט לא חשוב הפסק, מידי דהוה א"טול ברוך", ומידי דהוי נמי אברכת כסוי הדם, דאמרינן בפרק "כסוי הדם" (חולין פו, ב) אמר רב יהודה: שחט היה יכסנה, ואחר כך ישחוט עוף, ומשמע התם דאין צריך לחזור ולברך. וכן בשאדם מברך יקנה"ז אין הברכות האחרות הפסק בין ברכת היין לשתיה. ומיהו, הא היה זקוק לחזור ולברך כשסח בין עוף לעוף כמו כן היה זקוק לכסות, דהא זימנין אפילו במקום שזקוק לכסוי אמרינן בפרק "כסוי הדם" (שם) דנפטר בברכה אחת. מפי רבי. **לא** סח מברך אחת סח מברך שתים — פירש בקונטרס: לא סח — מברך אחת בין של יד בין של ראש, סח — מברך שתים: "להניח תפילין" בשל יד, ו"על מצות תפילין" בשל ראש. ורבינו תם פירש: לא סח מברך אחת — לשל ראש מברך "על מצות תפילין", שזו היא ברכתו. סח מברך שתים — לשל ראש "להניח" ו"על מצות". וכן [כתב] בשימושא רבא דתפילין. מפי רבי. **עבירה** היא בידו וחוזר עליה מערבי המלחמה — מתוך פירוש הקונטרס משמע דאם סח ובירך — שרי, וליכא איסורא, אלא אדרבה מצוה ושכר ברכה. וזה לשונו: סח בין תפילה לתפילה ולא בירך על של ראש "על מצות", אלא סמך על ברכה ראשונה, עבירה היא בידו. מפי רבי. וקשרתם לאות על ידך והדר והיו לטוטפת בין עיניך — מכאן קשה לפירוש הקונטרס דפרק "אמר להם הממונה" (יומא לג, ב) גבי אין מעבירין על המצות, דאמר: שמע מינה עבורי דרעא אטוטפתא אסור, כשפוגע בתפילין של יד ותחילה — אסור להעביר ולהניח של ראש, דאין מעבירין על המצות. והשתא, מאי אירא משום דאין מעבירין על המצות? תיפוק לי משום דכך מצותו, דמניח של יד ואחר כך מניח של ראש! ומפרש רבינו תם משום רבינו חננאל בשם רב האי גאון, דאיירי בשעה שחולץ תפילין ומניחן בתיק, שלא יעביר אותן של יד ויתננה בתיק תחילה ואחר כך של ראש למעלה, דאם כן כשבא להניח תפילין היה פוגע בשל ראש תחילה, והיה צריך להעביר על המצות משום דשל יד מניח תחילה ואחר כך של ראש. לפיכך צריך להניח בתוך התיק של ראש תחילה ואחר כך של יד למעלה. ורבינו אליהו מפרש דלעניין משמוש איירי, דאמרינן לקמן שאדם חייב למשמש בתפילין בכל שעה ושעה, קל וחומר מציץ, והשתא קאמר דבשל יד ממשמש תחילה, משום דפגע בהו ברישא ואין מעבירין על המצות. מפי רבי. **אמר** רבה רב הונא אסברא לי – "רבה" גרסינן ולא "רבא", דרבא לא ראה רב הונא מעולם, דהא אמרינן בפרק בתרא דקדושין (עב, ב) דביום שמת רב יהודה נולד רבא, ורב הונא שכיב קודם רב יהודה, כדמוכח במועד קטן (כז, א) דרבי נח נפשיה דרב יהודה קאמר התם: גברא רבה כרב יהודה ליכא דכא. ורב הונא היה גדול בחכמה ובמנין מכל תלמידיו דרב, כדמשמע בפרק בתרא דבתולות (קו, א). מפי רבי. **וכשיניץ** זמנן ממשמש בהן ומברך — מכאן נראה בשאדם משכים קודם היום ומתעטף בציצית, כשיאור היום — אין צריך להסיר טליתו כדי לחזור ולברוך ולהתעטף ולברך, דבין שממשמש בו יכול לברך. אף על פי שיש לחלק בין תפילין לציצית, שהמשמוש מצוה בדלקמן — אין נראה לחלק, דבפרק "התכלת" (מנחות מג, א) מדמי תפילין לציצית לענין מישמוש ולברך. מפי רבי. **רבי** יעקב אומר עד שתכלה רגל מן

השוק חכמים אומרים עד זמן שינה — רבי יעקב וחכמים סבירא להו דלילה זמן תפילין, אלא חיישינן לשמא ישן בהן, ועבירי רבי יעקב דרחקה טפי מדרבנן. מפי רבי.

ורא

והא רב חסדא ורבה בר רב הונא מצלו בהו באותיא — פשיטא ליה דהא דקאמר רב נחמן: אין הלכה כרבי יעקב — לאו משום שיהא הלכה כחכמים, דאם כן לימא: הלכה כחכמים. אלא למימר דהלכה כתנא קמא. והא דלא אמר: הלכה כתנא קמא — לפי שהדבר שנוי שתם, ולא נזכר בה לשון רבים ולא לשון יחיד. מפי רבי.

אי קסבר לילה זמן תפילין — ואם תאמר: מכל מקום חולץ, כדאמרינן בפרק "במה אשה" (שבת סא, א) גמרא ולא בתפילין, דאפילו למאן דאמר שבת זמן תפילין — לא יָצָא, דלמא מיפסקן ואתי לאיתויינהו! ארבע אמות ברשות הרבים! ומיהו, לרבי ענני בר ששון, דאמר בפרק "במה אשה יוצאה" (שם סד, ב): בכבול לא אסרו אלא ברשות הרבים, אבל בחצר שרי — ניחא, דדהא בחצר. ורבינו הם פוסק כרבי ענני. אבל לרב דאמר: כל שאסרו חכמים לצאת לרשות הרבים אסרו לצאת לחצר, קשה! ואין לומר דמודה רב בבית דשרי, דהא אמרינן ברייש "כירה" (שם מו, א): השירים והזמנים והטבעות הרי הן בכל הכלים הניטלים בחצר, ואמר עולא: מה טעם? הואיל ואיבא תורת כלי עליהם. ואם היו ראויין להתקשט — לא היה לומר טעם (דמשמע) דשרי לטלטל משום תורת כלי, אף על גב דלא חזי בשבת, דמדמי ליה התם לשרגא דנפטא! ויש לומר: דמודה רב דתפילין דשרי בחצר, דלא אסירי אלא ברשות הרבים. דלא דמי לשאר תכשיטין דגזר רב בחצר דלמא מישתלי ואתי לאפוקי לרשות הרבים, אבל תפילין כיון דעשויין למשמש בתפילין מידכר דכיר ליה. כדאמר בפרק קמא דשבת (יב, א) גמרא לא יצא החיוט במחטו, דאמר שמואל: יוצא אדם בתפילין עם חשיבה, מאי טעמא? כיון דאמר רבה בר אבוה חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ושעה, הלכך מידכר דכיר להו. ואם תאמר: אם כן, כי אמר רב (שבת סד, ב): כל שאסרו חכמים לצאת לרשות הרבים אסור לצאת לחצר, חוץ מכבול ופאה נברית, הוה ליה למימר נמי חוץ מתפילין! ויש לומר: דלא מיירי רב אלא בתכשיטין. ועוד, משום דלמאן דאמר שבת לאו זמן תפילין הוא לא שייך למימר חוץ מתפילין. ואם תאמר: דהכא אמרינן ספק חשיבה לא חולץ ולא מניח, ובפרק קמא דשבת (יב, א) קאמר: יוצא אדם בתפילין ערב שבת עם חשיבה, משמע: הא ספק חשיבה לאו! ויש לומר: התם ברשות הרבים והכא בחצר. מפי רבי.

ושמרת את החוקה הזאת למועדה כו' — בפרק "בא סימן" (נדה נא, ב) ובסוף "כיצד מברכין" (ברכות מד, ב) דאמרינן דבני מערבא מברכי בתר דמסלקי תפילייהו: "לשמור חוקיו", מפרש רבינו הם דלאחר שמסלק את טליתו ליכא מאן דמברך, דלא שייכא ברכה ד"לשמור חוקיו" אלא מתפילין דווקא, דכתיב בהו "חוקה", ודווקא כשמסלקן סמוך לשקיעת החמה, דדרשינן: "ימים" ולא לילות, ומחויב לסלקן, כדאמרינן בסמוך: הניח תפילין אחר שקיעת החמה עובר בעשה. ובירושלמי דברכות פרק "היה קורא" אמרינן נמי על מיליתא דבני מערבא דמברכי: "לשמור חוקיו" — כמאן דאמר: בחוקת תפילין הכתוב מדבר, אבל למאן דאמר דבחוקת הפסח הכתוב מדבר — לא, אם כן כל שכן דלאחר ציצית לא מברך. ובפרק "בא סימן" (נדה נא, ב) גבי יש טען ברכה לפניו ואין טען ברכה לאחריו, דקאמר: לאיתויי מצות, ופריך: לבני מערבא דמברכי לבתר דמסלקי תפילייהו לאיתויי מאי? הוה מצי למימר ציצית. והאידנא לא מברכי "לשמור חוקיו" אפילו לאחר תפילין, דבסמוך פסקינן דלילה זמן תפילין, דקאמר: הלכה דאין מורין כן, ומדרבנן הוא דאסור דחיישינן שלא יישן בהם, וקרא ד"ושמרת את החוקה" בחוקת הפסח הכתוב מדבר. מפי רבי. **יצאו** שבתות וימים טובים שהן עצמן קדיוין אות — לא משום דאסירי בעשיית מלאכה, דאפילו חולו של מועד דשרי בעשיית מלאכה איכא אות, בפסח דאסור באכילת חמץ, ובסוכות דחייב בסוכה. ובפרק בתרא דמועד קטן (יט, א) משמע דחולו של מועד חייב, דאמר התם: כותב תפילין לעצמו ולאחרים בטובה, דברי רבי מאיר, רבי יהודה אומר: מערים ומוכר כדי פרנסתו את שלו וכותב לעצמו כו'. אורי ליה רבה בר בר חנה לרב חנגאל, וכן אורי ליה רב: הלכה כותב ומוכר כדי פרנסתו. משמע דמניח במועד, דאי משום לאחר למועד — מה לי לעצמו מה לי לאחרים? למה מותר לכתוב לעצמו, שאין זה צורך פרנסתו! מיהו לאו ראיה, אפשר דרבי מאיר ורבי יהודה לטעמייהו, דאית להו שבת זמן תפילין, בפרק בתרא דעירובין (צו, ב). ועוד ראיה מירושלמי פרק בתרא דמועד קטן: חד בר נש איבד תפיליי במועדא, אתא לגבי רב חנגאל, שלח לגבי רבה בר בר חנה, אמר ליה: יהיב תפיליי ואזיל כתוב לך. אמר ליה רב: זיל כתוב ליה, פירוש: בלא הערמה. מתניתין פליגא על רב: כותב הוא את תפילין ומוזהר לעצמו, הא לאחר אסור! רב פתר לה בכותב להניח. ומסתמא רב (גרסינן בר) רבה סבירא ליה כהלכתא דשבתות וימים טובים לאו זמן תפילין, אפילו הכי שרי לכתוב ולמכור תפילין בלא הערמה, ולרבה בר בר חנה על ידי הערמה, דכולהו אמוראי סבירא להו שבת לאו זמן תפילין, רב חסדא ורבה בר רב הונא, ואף על גב דסבירא להו לילה זמן תפילין. ומיהו בזה חולק התלמוד שלנו, דרבה בר בר חנה סבר כרב, והתם פליגי. מפי רבי. **ידך** זו שמאל — ואם תאמר: לעיל בסוף פרק קמא (י, א) דאייתר ליה "ידך" דמצורע לאגמורי א"י-דך דקמיצה, ד"וימלא כפו" דיינו נמי בימין — אדרבה, הוה לן לאגמורי א"ידך" דתפילין דהוי בימין ודמי ליה, דילפינן "ידך" מ"יד", והתם ילפינן "כפו" מ"רד"! ויש לפרש: דניחא ליה לאגמורי התם עבודה מעבודה. מיהו קשה, דאתרוייהו נילף! ושמא משום דלמ דאמר להתוא, דהתם יד ממש, והכא קיבורת בזרוע. מפי רבי.

רבי

וְהָא רַב חִסְדָּא וְרַבָּה בַּר רַב הוּנָא מְצַלּוּ בְּהוּ בְּאוּרְתָא! - הַהוּא פְּלִיגָא. דְּאָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: סָפֵק חֲשֵׁיכָה סָפֵק לָא חֲשֵׁיכָה - לָא חוֹלֵץ וְלֹא מַנִּיחַ; הָא וַדַּאי חֲשֵׁיכָה - חוֹלֵץ! - הָתָם בְּעֶרֶב שַׁבָּת אִיתְּמַר. - מַאי טַעְמָא? אִי קָסָבַר: לַיְלָה זְמַן תְּפִילִּין - שַׁבָּת נַמִי זְמַן תְּפִילִּין! אִי קָסָבַר: שַׁבָּת לָאו זְמַן תְּפִילִּין - לַיְלָה נַמִי לָאו זְמַן תְּפִילִּין, דְּמִדְּחֵיכָא דְּמַעֲלֵי שַׁבָּת מֵהָתָם מִמַּעֲלֵי לֵילוֹת! דְּתַנְיָא: "וְשָׁמַרְתָּ אֶת הַחֻקָּה הַזֹּאת לְמוֹעֲדָהּ מִיָּמִים יָמִימָה", "יָמִים" - וְלֹא לֵילוֹת, "מִיָּמִים" - וְלֹא כָּל יָמִים, פָּרַט לְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: לֹא נֶאֱמַר חוּקָּה זוֹ אֶלָּא לְפֶסַח בִּלְבָד! - נָפְקָא לֵיהּ מֵהֵיכָא דְּנָפְקָא לֵיהּ לְרַבִּי עֲקִיבָא; דְּתַנְיָא, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: יָכוֹל יַנִּיחַ אָדָם תְּפִילִּין בְּשַׁבָּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהָיָה לְאוֹת עַל יָדֶךָ וּלְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ" - מִי שֶׁצְּרִיכִין אוֹת, יָצְאוּ שַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים שֶׁהֵן גּוּפָן אוֹת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: כָּל הַמַּנִּיחַ תְּפִילִּין אַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה - עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: עוֹבֵר בְּלָאו. לֵימָא, בְּרַבִּי אֶבְיָן אָמַר רַבִּי אֶלְעָא קָא מִיפַּלְגִי, דְּאָמַר רַבִּי אֶבְיָן אָמַר רַבִּי אֶלְעָא: כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "הַשְׁמֵר" "פֶּן" וְ"אַל" - אֵינוֹ אֶלָּא לֹא תַּעֲשֶׂה, דְּמַר אִית לֵיהּ דְּרַבִּי אֶבְיָן, וּמַר לֵית לֵיהּ דְּרַבִּי אֶבְיָן? - לָא, דִּכּוּלֵּי עָלְמָא אִית לְהוּ דְּרַבִּי אֶבְיָן אָמַר רַבִּי אֶלְעָא, וְהָכָא בְּהָא קָא מִיפַּלְגִי, מַר סָבַר: "הַשְׁמֵר" דִּלְאו - לָאו, וְ"הִשָּׁמֶר" דַּעֲשֵׂה - עֲשֵׂה, וּמַר סָבַר: "הִשָּׁמֶר" דַּעֲשֵׂה נַמִי לָאו. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר; וְאִם לִשְׁמָרָן - מוּתָּר. וַאֲמַר רַבִּינָא: הָוֶה יָתֵיבְנָא קַמֵּיהּ דְּרַב אָשֵׁי וְחָשַׁךְ וְהֵנִיחַ תְּפִילִּין, וַאֲמְרֵי לֵיהּ: לִשְׁמָרָן קָא בָּעֵי לְהוּ מָר? וַאֲמַר לִי: אִין, וַחֲזִיתֵיהּ לְדַעְתֵּיהּ דִּלְאו לִשְׁמָרָן הוּא בָּעֵי, קָסָבַר: הֶלְכָה וְאֵין מוֹרִין כֵּן. אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא: חַיָּיב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בִּתְפִילִּין בְּכָל שָׁעָה, וְחוֹמֶר מִציץ: וּמַה צִּיץ שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא אַזְכָּרָה אַחַת - אָמְרָה תּוֹרָה: "וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד" שֶׁלֹּא תְּהֵסֵּינָהּ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ, תְּפִילִּין שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן אַזְכָּרוֹת הַרְבֵּה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה! תָּנוּ רַבָּנָן: "יָדֶךָ" - זוֹ שְׂמֹאל; אַתָּה אוֹמֵר שְׂמֹאל, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יָמִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם", וְאוֹמֵר: "יָדְךָ לְיֵדֶךָ תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָה לְהַלְמוּת עֲמֵלִים", וְאוֹמֵר: "לָמָּה תָשִׁיב יָדְךָ וִימִינְךָ מִקֶּרֶב חֵיקְךָ כַּלֵּה". רבי

הכי גרסינן: מימים ולא כל ימים כו'. **אלא לפסח בלבד** – והכי קאמר: עשה פסח משנה לשנה. **נפקא** ליה – כלומר, לעולם קסבר לילה זמן תפילין הוא, ושבת מימיעט ליה מהיכא דנפקא ליה לרבי עקיבא. **שהן עצמן אות** – בין הקדוש ברוך הוא לישראל, דכתיב (שמות לא): "כי אות היא" וגו'. **עובר בלאו** – דכתיב: "ושמרת", וכל "השמר" לא תעשה הוא. **השמר דלאו לאו** – רבי אלעזר סבר: "השמר" דכתיב במילתא דמזהר רחמנא לא תעשה – הוי לאו גמור ללקות, כגון (דברים כד): "השמר בנגע צרעת", דמשמע שלא יקרע בהרתו, וכן (שמות לד): "השמר לך פן תכרות ברית" וגו', אבל "השמר" דעשה כגון האי, דמשמע לעשות תפילין – עשה הוא. **ואם** לשופרן – שלא יאבדו, מותר להניחן אפילו לאחר שקיעת החמה. **קסבר הלכה** – דילמא זמן תפילין הוא. **ואין מורין כן** – שמא ישכחם וישן בהן, מדקאמר ליה "לשומרן קבעינא". **ידי יסודה ארץ וימיני וגו'** – מדכתיב "ידי" וימין – שמע מינה יד היינו שמאל.

רבי

רש"י

רבי יוסי החורם – חוטמו משוקע, כדאמרינן בבכורות (מג, ב): חרום – זה שחוטמו משוקע. **מצינו ימין שנקרא יד** – ולא ילפינן מהכא. **מה** (מזוזה) **כתיבה בימין** – כשכותבין המזוזה בימין, דרוב בני אדם כותבין בימין – אף קשירה נמי עבד קשר בימין, ומדקשר בימין – מכלל הנחה בשמאל, דאי הנחה על ימין שוב אינו יכול לקשרה בימין. **מיבעי בה**" – מדכתיב בה"י, כהה משמע, לשון נקיבה – שמע מינה בשמאל קאמר, דאין בה כח בנקיבה. לשון אחר: "ידכה" יד כהה – עמיא, בלא בת. **בתנאי** – דאיכא תנא דילף שמאל מ"ידכה" כרב אשי, ואיכא דלא יליף. **לרבות את הגידם** – שאין לו יד, ד"ידכה" דמשמע יד רצוצה ומקולקלת. **אין לו זרוע** – שמאל. ימין של אטר הויא שמאל לדידיה, הואיל ורוב בני אדם בשמאלו. **בשולט בשתי ידיו** – ששתיהן שוות לו בכח, דכיון דאף בימין נמי שולט – הלכך מניחה בשמאלו, לפי שהיא שמאל לכל אדם, ואף על גב דלדידיה הויא ימין. **קבורת** – בדרו"ן. **היכא** – אקדקוד קאי. **יוסף** – רך, כשהוא קטן בן שנה. **או קום גלי** – או עמוד וצא בגלות, או קבל עליך שמתא, דאחזוב חזיכח בי. **עשר טלעים** – דחד בכור הוא ואית ליה תרי ריישי, וחשיב בתרין. ואף על גב דיולדת תאומים לא יהיב אלא חמשה טלעים, כדאמרינן בפרק "ש בכור לנחלה" (בכורות מח, א), אפילו הכי, התם הוא משום דאי אפשר לצמצם, אבל הכא חד הוא, ואפשר לצמצם שיצאו כאחד, והוי שניהם פטר רחם. **שומע אני אפילו נטרף** – נהרג בתוך שלשים יום נמי חייב. דאף על גב דכתיב (במדבר יח) "יפדויו מבן חדש תפדה", אפילו הכי הכא איכא למימר: אם לא נהרג הוי חי שלשים, ובכור מעליא הוא.

אך

הַהוּא גַּבְרָא, אֲמַר לֵיהּ: אִיתֵילֵיד לִי יְנוּקָא דְּאִית לֵיהּ תְּרֵי רֵישֵׁי, כַּמָּה בְּעַיְנָא לְמֵיתַב לְכַהֲנָא? **אֲתָא הַהוּא טָבָא תְּנָא לֵיהּ:** חַיֵּיב לִיתֵּן לוֹ עֲשָׂרָה סְלָעִים. אִינִי? **וְהָתָנֵי רַמִּי בַּר חָמָא:** מִתּוֹךְ **שֶׁנֶּאֱמַר "פָּדֹה תִפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם", שׁוֹמֵעַ אֲנִי אֲפִילּוּ נִטְרָף בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים? תַּלְמוּד לוֹמַר:**

"אך"

כנגד ארבובה ברגל. וגם בכל דוכתי משמע דאצל הוא קודא, ולא כפירוש הקונטרס דפירש גבי אוב ידעוני: איישל. ובמסכת סופרים (פרק ג) תניא: לא ישים שני אצילין על הספר, והוא הקודא, שדרך להשען עליו. עוד אמרינן בפרק שני דזבחים (יט, א): "ולא יזחגרו ביזע" שאין חוגרין במקום שמזיעין ולא למטה מאצילין, ולא למעלה מאצילין, אלא בנגד אצילי ידיהן, והיינו בנגד הקודא, ששם דרך לחגור, ולא בנגד איישל, דאדרבה שם מקום זיעה יותר. ובפרק "המפלת" (נדה ל, ב) דאמרינן גבי ולד במעי אמו: ושני אצילין על ברכיו. ומהא דכתיב בירמיה (לח): "שים נא בליוי הסחבות תחת אצילי ידיך" לא קשיא מידי, לפי שהיה אוהז בחבלים בידיו ומשים תחת הקודא בליוי הסחבים שלא ייזקו לו. והא דתנן גבי שבת: המוציא בפיו ובמרפיקו — אפשר שיתן אדם גרוגרת בנגד אותו פרק של קודא מבפנים, וכופף ידו על כתיפו שלא תפול הגרוגרת ויוציאנה. והא דתנן בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סה, א): בעל אוב זה פיתום המדבר בשחיו, ובגמרא תניא: בעל אוב זה המדבר בין הפרקים ובין אצילי ידיו, משמע דאצל הוא בית השחי. צריך לומר דמאי דשייר במתניתין פירש בברייתא, ובמאי שהוסיפו בין הפרקים היינו פיקרן אצבעות — כך הוסיפו אצילי ידיו שהוא מרפק, קודא בלעז בדפרישית. ומדקדק רבינו הנ"ל מהא דערכין (יט, ב) דמשמע התם דמאורייתא "ידך" זו קיבורת, אבל בנדרים הלך אחר לשון בני אדם, ועד מרפיקו הוא דמיקרא יד, משום דקיבורת לא הוי בכלל. ועוד, מדאמרינן במשמעתין שתהא שימה כנגד הלב, והיינו כנגד הדדים, כדאמרינן במועד קטן (כז, ב): הספד על הלב כדרבתי "על שדים סופדים". ומההיא דערכין קשה לדברי המפרשים בפרק "כל הבשר" (חולין קו, ב): לחלוץ עד הפרק, הוא פרק שלישי של האצבעות עד חיבורן לפיסת ידים. ולתרומה כל היד, ולקידוש ידים ורגלים עד הפרק, דהיינו קודא, והכי איתא בספר התורה. ולא יתכן, כדמוכח התם דערכין (יט, ב) דקודא היינו שיעורא דנדרים. עוד ראיה מדתנן בפרק "הזורע" (חולין קלד, א): איזהו זרוע? מן הפרק של ארבובה עד הכף של יד, והוא של גיד, וכנגדו ברגל שוק האמור בשלמים מן הארבובה — הפרק של הארבובה, עד בוקא דאמגא — עד הירך, והיינו שני עצמות בעצם האמצעי ועצם של קולית. רבי יהודה אומר: מן הפרק של הארבובה עד סובך של רגל, והוא עצם האמצעי המחובר לקולית, ולאותו פרק קרי סובך של רגל, כך פירש בקונטרס. ומיהו, אין ראיה מזרוע דבהמה לזרוע דאדם, דהא שוק דאדם נמי לא הוי בשוק דבהמות, דתנן באהלות: שניים בשוק, חמשה בארבובה, ואחד בירך — אלמא קרי שוק עצם המחובר לרגל. ויתכן לרבי יהודה נמי היינו שוק דבהמה. ויש מפרשים דסובך של רגל דקאמר רבי יהודה היינו פרק הסמוך לרגל, דהיינו איסתוירא, קבילי"א בלעז, וכן משמע בתוספתא דמסכת ידים דקתני: שיעור שבקיבורת ידים עד הפרק, וברגלים עד הסובך. והיינו עד הפרק, דקאמר במסכת ערכין: ובירושלמי ד"מצות חליצה" נמי מוכיח כן, דקאמר גבי חליצה: ביני מתניתין בקשור מן הארבובה ולמטה בשירה, אבל מן הארבובה ולמעלה פסולה. ופריך: והתניא (שמות ל) "ורחצו בני אהרן את ידיהם ואת רגליהם", ותנן עלה: בידי עד הפרק וברגל עד הסובך, והיכי אמר כך? שנייה, דתניא (דברים כה) "מעל רגלו". מעתה אפילו מן הארבובה ולמעלה תהא בשירה! שניה (היא) דכתיב "מעל רגלו" ולא מעל למעל רגלו. משמע דקרי סובך לפרק הסמוך לרגל. מפי רבי.

מה כתיבה בימין אף קשירה בימין — בסמוך אמרינן דאיתר מניח תפילין בימינו שהיא שמאלו, והשתא אדם הכותב בימינו ושאר רוב מעשיו בשמאלו, יש להסתפק באיזה מהן מניח תפילין. ושמא יש לדמותו כשותט בשתי ידיו. מפי רבי.

אין לו זרוע פטור מן התפילין אחרים אומרים יד כה" — מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי. מפי רבי. **קיבורת** — פירש בקונטרס: בדרר"ן. וקיבורת הוא לשון קבורת בשר, כמו (בבא בתרא ח, א) "קיבורא דאתיבי". ואומר רבינו תם דהוא גובה הבשר שבזרוע שבין בית השחי למרפק שקורין קודא. (ואומר רבינו תם) לא כדברי המפרשים בגובה בשר שבאותו עצם שבין היד למרפק, דהא משמע בכל דוכתי דמצות תפילין בזרוע, כדאמרינן לקמן (מג, ב): חביבין ישראל שסיבבן הקדוש ברוך הוא במצות, תפילין בראשיהן ובזרועותיהן. ובפרק בתרא דעירובין (צה, ב): וקושר בזרועו במקום תפילין. ואמרינן נמי: אין לו זרוע — פטור מן התפילין. ואותו עצם שבין יד לקודא אינו קרוי זרוע אלא קנה, כדתנן במסכת אהלות (פרק א משנה ח) דקחשיב מאתיים ארבעים ושמונה איברים, שלשים בפיסת יד (שש בכל אצבע), שנים בקנה, שנים במרפק, אחד בזרוע וארבעה בבתף. ומשמע בהדיא דההוא דסמוך לבתף הוא זרוע שבין הכתף למרפק, ומרפק הוא קודא, כדמשמע במסכת ערכין (יט, ב) בפרק "האומר משקלי", דקתני: מכנים ביד עד האציל וברגל עד הארבובה, קרי לאציל מרפק במתניתין. וכתיב נמי: "על כל אצילי ידיו" ומתרגם: מרפיקי ידיו, ומשמע דמרפק ביד יוסי החורם — פירש בקונטרס: חוטמו היה שקוע, כעין "חרום" דבכורות (מג, ב). ותימה הוא לומר שכינהו בלשון גנאי. אלא על שם מקומו נקרא כן. מפי רבי.

יד ימינו איקרי — ומדכתיב (בראשית מח) "ויתמוך יד אביו" לא קשיא מידי, כיון שכבר פירש "יד ימינו". ונראה דרבי יוסי נמי אההוא קא סמיך, ומשום הכי לא מייתי מ"ידו הימנית" דמצורע. מפי רבי.

רבי יוסי החורם — חוטמו משוקע, כדאמרינן בבכורות (מג, ב): חרום – זה שחוטמו משוקע. **מצינו ימין שנקרא יד** – ולא ילפינן מהכא. **מה** (מזוזה) **כתיבה בימין** – כשכותבין המזוזה בימין, דרוב בני אדם כותבין בימין – אף קשירה נמי עבד קשר בימין, ומדקשר בימין – מכלל הנחה בשמאל, דאי הנחה על ימין שוב אינו יכול לקשרה בימין. **מיבעי בה**" – מדכתיב בה"י, כהה משמע, לשון נקיבה – שמע מינה בשמאל קאמר, דאין בה כח בנקיבה. לשון אחר: "ידכה" יד כהה – עמיא, בלא בת. **בתנאי** – דאיכא תנא דילף שמאל מ"ידכה" כרב אשי, ואיכא דלא יליף. **לרבות את הגידם** – שאין לו יד, ד"ידכה" דמשמע יד רצוצה ומקולקלת. **אין לו זרוע** – שמאל. ימין של אטר הויא שמאל לדידיה, הואיל ורוב בני אדם בשמאלו. **בשולט בשתי ידיו** – ששתיהן שוות לו בכח, דכיון דאף בימין נמי שולט – הלכך מניחה בשמאלו, לפי שהיא שמאל לכל אדם, ואף על גב דלדידיה הויא ימין. **קבורת** – בדרר"ן. **היכא** – אקדקוד קאי. **יוסף** – רך, כשהוא קטן בן שנה. **או קום גלי** – או עמוד וצא בגלות, או קבל עליך שמתא, דאחזוב חזיכח בי. **עשר טלעים** – דחד בכור הוא ואית ליה תרי ריישי, וחשיב בתרין. ואף על גב דיולדת תאומים לא יהיב אלא חמשה טלעים, כדאמרינן בפרק "ש בכור לנחלה" (בכורות מח, א), אפילו הכי, התם הוא משום דאי אפשר לצמצם, אבל הכא חד הוא, ואפשר לצמצם שיצאו כאחד, והוי שניהם פטר רחם. **שומע אני אפילו נטרף** – נהרג בתוך שלשים יום נמי חייב. דאף על גב דכתיב (במדבר יח) "יפדויו מבן חדש תפדה", אפילו הכי הכא איכא למימר: אם לא נהרג הוי חי שלשים, ובכור מעליא הוא.

יד ימינו איקרי — ומדכתיב (בראשית מח) "ויתמוך יד אביו" לא קשיא מידי, כיון שכבר פירש "יד ימינו". ונראה דרבי יוסי נמי אההוא קא סמיך, ומשום הכי לא מייתי מ"ידו הימנית" דמצורע. מפי רבי.

רַבִּי יוֹסֵי הַחוֹרֵם אוֹמֵר: מָצִינוּ יָמִין שֶׁנִּקְרָא יָד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי שָׁית אָבִיו יַד יְמִינוֹ". וְאִידָךְ? יַד יְמִינוֹ אִיקְּרֵי, יָד סְתָמָא לָא אִיקְּרֵי. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְקִשַּׁרְתָּם... וּכְתַבְתָּם", מַה כְּתִיבָה בְּיָמִין - אַף קְשִׁירָה בְּיָמִין, וְכֵיוָן דְּקִשְׁרָהּ בְּיָמִין - הַנָּחָה בִּשְׂמֹאל הִיא. וְרַבִּי יוֹסֵי הַחוֹרֵם, הַנָּחָה דִּבְשְׂמֹאל מְנָא לֵיהּ? - נְפָקָא לֵיהּ מֵהֵיכָא דִּנְפָקָא לֵיהּ לְרַבִּי נָתָן. רַב אַשִׁי אָמַר: מ"יָדְכָה" כְּתִיב בַּהּ"י - פֵּהָה. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְרַב אַשִׁי, וְאִימָא: יָדֵךְ שֶׁכֹּהַ! אָמַר לֵיהּ: מִי כְּתִיב בְּחֵי"ת? כְּתִיב: "יָדְכָה" בַּהּ"י - זוֹ שְׂמֹאל; אֲחֵרִים אוֹמְרִים: "יָדֵךְ" - לְרַבּוֹת אֶת הַגִּידָּם. תָּנָא דְּבֵי חִזְקִיָּה: אֵין לוֹ זְרוֹעַ - פָּטוּר מִן הַתְּפִילִּין; אֲחֵרִים אוֹמְרִים: "יָדְכָה" - לְרַבּוֹת אֶת הַגִּידָּם. תָּנוּ רַבָּנָן: אוֹטֶר מַנִּיחַ תְּפִילִּין בִּימִינוֹ שֶׁהוּא שְׂמֹאלוֹ, וְהָתַנְיָא: מַנִּיחַ בִּשְׂמֹאלוֹ שֶׁהוּא שְׂמֹאלוֹ שֶׁל כָּל אָדָם! אָמַר אַבָּיֵי: כִּי תָּנְיָא הָהִיא - בְּשׁוֹלֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו. תָּנָא דְּבֵי מְנַשֶּׁה: "עַל יָדֶךָ" - זוֹ קִיבּוֹרֶת, "בֵּין עֵינֶיךָ" - זוֹ קָדְקֹד. הֵיכָא? אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי יַנַּאי: מָקוֹם שֶׁמּוֹחוֹ שֶׁל תִּינוֹק רוֹפֵס. בָּעָא מִינֵּיהּ פְּלֵימוֹ מֵרַבִּי: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי רָאשִׁים, בְּאֵיזֶה מֵהֶן מַנִּיחַ תְּפִילִּין? אָמַר לֵיהּ: אוֹ קוּם גְּלִי אוֹ קַבֵּל עָלְךָ שְׁמָתָא. אֲדַהְכֵי אֲתָא לֵיהּ: אוֹ קוּם גְּלִי אוֹ קַבֵּל עָלְךָ שְׁמָתָא. אֲדַהְכֵי הַהִיא דְּעַרְכִי (יט, ב) דְּקוּדָא הֵיינוּ שִׁיעוּרָא דִּנְדָרִים. עוֹד רְאִיָּה מִדְּתָנֵן בְּפֶרֶק "הַזּוֹרֵעַ" (חוּלִין קלד, א): אֵיזֶהוּ זְרוֹעַ? מִן הַפֶּרֶק שֶׁל אַרְבּוּבָה עַד הַכַּף שֶׁל יָד, וְהוּא שֶׁל גִּיד, וְכִנְגְדּוֹ בִּרְגָל שׁוֹק הָאָמוּר בַּשְּׁלָמִים מִן הָאַרְבּוּבָה — הַפֶּרֶק שֶׁל הָאַרְבּוּבָה, עַד בּוֹקָא דְּאַמְגָּא — עַד הַיָּרֵךְ, וְהֵיינוּ שְׁנֵי עֲצָמוֹת בָּעֶצֶם הָאֶמְצָעִי וְעֶצֶם שֶׁל קוֹלִית. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִן הַפֶּרֶק שֶׁל הָאַרְבּוּבָה עַד סוֹבֵךְ שֶׁל רֶגֶל, הוּא עֶצֶם הָאֶמְצָעִי הַמְּחוּבָּר לְקוֹלִית, וּלְאוֹתוֹ פֶּרֶק קְרֵי סוֹבֵךְ שֶׁל רֶגֶל, כָּךְ פֵּירֵשׁ בַּקוֹנְטְרֶס. וּמֵיהוּ, אֵין רְאִיָּה מִזְּרוֹעַ דִּבְהֵמָה לִזְרוֹעַ דְּאָדָם, דְּהָא שׁוֹק דְּאָדָם נָמֵי לָא הֲוֵי בְּשׁוֹק דִּבְהֵמוֹת, דְּתַנְיָא בְּאֹהָלוֹת: שְׁנַיִם בְּשׁוֹק, חֲמִשָּׁה בְּאַרְבּוּבָה, וְאֶחָד בְּיָרֵךְ — אֶלְמָא קְרֵי שׁוֹק עֶצֶם הַמְּחוּבָּר לְרֶגֶל. וְיֵתֵכ לְרַבִּי יְהוּדָה נָמֵי הֵיינוּ שׁוֹק דִּבְהֵמָה. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים דְּסוֹבֵךְ שֶׁל רֶגֶל דְּקָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה הֵיינוּ פֶּרֶק הַסָּמוּךְ לָרֶגֶל, דְּהֵיינוּ אִיסְתַּוִּירָא, קְבִילִ"א בְּלַעַז, וְכֵן מַשְׁמַע בְּתוֹסֶפְתָּא דְּמַסֶּכֶת יָדַיִם דְּקָתָנֵי: שִׁיעוּר שֶׁבְּקִיבּוֹרֶת יָדַיִם עַד הַפֶּרֶק, וּבְרַגְלַיִם עַד הַסּוֹבֵךְ. וְהֵיינוּ עַד הַפֶּרֶק, דְּקָאָמַר בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין: וּבִירוּשְׁלְמִי דְּ"מִצְוַת חֲלִיצָה" נָמֵי מוֹכִיחַ כֵּן, דְּקָאָמַר גַּבֵּי חֲלִיצָה: בֵּינֵי מַתְנִיתִין בְּקָשׁוּר מִן הָאַרְבּוּבָה וּלְמַטָּה בְּשֵׁרָה, אֲבָל מִן הָאַרְבּוּבָה וּלְמַעְלָה פְּסוּלָה. וּפְרִיךְ: וְהַתַּנְיָא בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם", וְתָנֵן עֲלָהּ: בְּיָד עַד הַפֶּרֶק וּבְרֶגֶל עַד הַסּוֹבֵךְ, וְהֵיכִי אָמַר כֵּךְ? שְׁנִיָּיה, דִּכְתִיב (דְּבָרִים כה) "מֵעַל רַגְלוֹ". מַעְתָּה אֲפִילּוּ מִן הָאַרְבּוּבָה וּלְמַעְלָה תְּהֵא בְּשֵׁרָה! שְׁנִיָּה (הִיא) דִּכְתִיב "מֵעַל רַגְלוֹ" וְלֹא מֵעַל לְמֵעַל רַגְלוֹ. מִשְׁמַע דְּקֵרֵי סוֹבֵךְ לְפֶרֶק הַסָּמוּךְ לָרֶגֶל. מִפִּי רַבִּי.

מָה כְּתִיבָה בִּימִין אַף קְשִׁירָה בִּימִין — בְּסָמוּךְ אָמְרִינַן דְּאֵיתָר מַנִּיחַ תְּפִילִּין בִּימִינוֹ שֶׁהִיא שְׂמֹאלוֹ, וְהִשְׁתָּא אָדָם הַכּוֹתֵב בִּימִינוֹ וְשְׁאָר רֹב מַעֲשָׂיו בִּשְׂמֹאלוֹ, יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק בְּאֵיזֶה מֵהֶן מַנִּיחַ תְּפִילִּין. וְשָׁמָא יֵשׁ לְדַמּוֹתוֹ כְּשׁוֹחֵט בִּשְׁתֵּי יָדָיו. מִפִּי רַבִּי.

אֵין לוֹ זְרוֹעַ פָּטוּר מִן הַתְּפִילִּין אֲחֵרִים אוֹמְרִים יְדֵכָה כַּהּ" — מַר אָמַר חֲדָא וּמַר אָמַר חֲדָא וְלֹא פְּלִיגִי. מִפִּי רַבִּי. **קִיבּוֹרֶת** — פֵּירֵשׁ בְּקוֹנְטְרֶס: בִּדְרַרְ"ן. וְקִיבּוֹרֶת הוּא לְשׁוֹן קְבוּרַת בָּשָׂר, כְּמוֹ (בְּבָא בַּתְרָא ח, א) "קִיבּוֹרָא דַּאֲתֵיבִי". וְאוֹמֵר רַבֵּינוּ תָּם דְּהוּא גּוֹבַהּ הַבָּשָׂר שֶׁבִּזְרוֹעַ שֶׁבֵּין בֵּית הַשְּׁחִי לְמַרְפֵּק שֶׁקּוֹרִין קוּדָא. (וְאוֹמֵר רַבֵּינוּ תָּם) לֹא כְּדִבְרֵי הַמְּפָרְשִׁים גּוֹבַהּ בָּשָׂר שֶׁבְּאוֹתוֹ עֶצֶם שֶׁבֵּין הַיָּד לְמַרְפֵּק, דְּהָא מַשְׁמַע בְּכָל דּוֹכְתֵי דְּמִצְוַת תְּפִילִּין בִּזְרוֹעַ, כְּדַאֲמְרִינַן לְקַמָּן (מג, ב): חֲבִיבִין יִשְׂרָאֵל שֶׁסִּיבְּבָן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּמִצְוֹת, תְּפִילִּין בִּרְאשֵׁיהֶן וּבִזְרוֹעוֹתֵיהֶן. וּבְפֶרֶק בְּתַרָא דְּעֵירוּבִין (צה, ב): וְקוֹשֵׁר בִּזְרוֹעוֹ בְּמָקוֹם תְּפִילִּין. וְאַמְרִינַן נָמֵי: אֵין לוֹ זְרוֹעַ — פָּטוּר מִן הַתְּפִילִּין. וְאוֹתוֹ עֶצֶם שֶׁבֵּין יָד לְקוֹדָה אֵינוֹ קָרוּי זְרוֹעַ אֶלָּא קָנֶה, כְּדִתְנַן בְּמַסֶּכֶת אָהֳלוֹת (פֶּרֶק א מִשְׁנָה ח) דְּקָחָשִׁיב מְאַתַּיִם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה אֵיבָרִים, שְׁלֹשִׁים בְּפִיסַּת יָד (שֵׁשׁ בְּכָל אֶצְבַּע), שְׁנַיִם בְּקָנֶה, שְׁנַיִם בְּמַרְפֵּק, אֶחָד בִּזְרוֹעַ וְאַרְבָּעָה בְּבֶתַח. וּמַשְׁמַע בְּהַדְיָא דְּהַהוּא דְּסָמוּךְ לְבֶתַח הוּא זְרוֹעַ שֶׁבֵּין הַכָּתֵף לְמַרְפֵּק, וּמַרְפֵּק הוּא קוּדָא, כְּדִמְשְׁמַע בְּמַסֶּכֶת עֲרָכִין (יט, ב) בְּפֶרֶק "הָאוֹמֵר מִשְׁקָלַי", דְּקָתָנֵי: מְכַנִּים בְּיָד עַד הָאֲצִיל וּבְרֶגֶל עַד הָאַרְבּוּבָה, קְרֵי לְאֲצִיל מַרְפֵּק בְּמַתְנִיתִין. וּכְתִיב נָמֵי: "עַל כָּל אֲצִילֵי יָדָיו" וּמְתַרְגְּמִינַן: מַרְפִּיקֵי יָדָיו, וּמַשְׁמַע דְּמַרְפֵּק בְּיָד

ומיהו ההיא איבא לשנויי דנהרג איצטריכא ליה, דהוה אמינא דווקא מת מעצמו, דמוכח מילתא דנפל הוא. וכן פירש שם בקונטרס, דמת מעצמו לא איצטריכא ליה דאין פודין, דהא כתיב (במדבר יח): "ופדויו מבן חדש תפדה", אבל נהרג איצטריכא ליה לאשמועינן דלא אמרינן דאי לא קטליה זוד חיי, ולאו נפל הוא ולפרקיה. ועוד לפירושו, ד"ופדויו מבן חודש" גזירת הכתוב הוא, ולא לאפוקיה מתורת נפל, אלא אפילו קים ליה בגויה שבלו לו חדשיו. אף על גב דמהכא נפקא דכל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל. מידי דהוה אבן שמנה ימים דבדמוסקי, דילפינן מינה דאינו נפל, אף על גב דגזירת הכתוב, כי קים ליה בגוויה שבלו לו חדשיו, כדמוכח בפרק קמא דראש השנה (ו, ב) דאין מונין לו אלא משעת הרצאה. ועוד אמרינן בפרק "יש בכור" (בכורות מט, א) גבי פודה את בנו בתוך שלשים יום ותנאבלו המעות בתוך שלשים יום — אין בנו פדוי. עוד אמרינן בירושלמי בפרק קמא דקדושין, גמרא "בהמה גסה ניקנית במסירה", רבי יהודה (אמר) שאל רבי אלעזר: בבור שנטרף בתוך שלשים יום, אמר לו: דומה לו כמי שמת ופטור מחמש סלעים של בן. ואי בנהרג — מאי שיך למימר כמי שמת? ומפרש רבינו תם דנטרף היינו דנעשה טרפה אף על פי שחיה יותר משלשים יום, וכיון שיש לו שני ראשים היינו טריפה, דכל יתר בנטול דמי. מפי רבי.

מה להלן במקום הראוי ליטמא בנגע אחד כו' — ואם תאמר: אי מה להלן במקום בשר אף כאן במקום בשר, כגון פדחתו? מפי רבי.

האי מאן דהתיישה לגלימיה לא עבד כלום דכמאן דשריה [דמי] — פירש בקונטרס בלשון אחר: שנמצפל טליתו ותפרה שלא תשוב לאיתנה, אפילו הכי לא עבד כלום. ולא היה לו לפרש כן, דלקמן בפרק "התכלת" (מא, א) תניא: טלית כפולה חייבת בציצית, ורבי שמעון פוטר, ושוין שאם כפלה ותפרה שחייבת. אלמא שחייבת במקום הכפילות להטיל שם ציצית, ולא אמרינן כמאן דשריה דמי ויועילה ציצית שבקרנותיה.

הדרן עלך הקומץ את המנחה

אַחַת". מַאי בֵּינַיְיהוּ? אָמַר רַב יוֹסֵף: סָדִין בְּצִיצִית אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, רָבָא בַּר אָחִינָא אָמַר: טַלִּית בַּעֲלַת חָמֵשׁ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, רָבִינָא אָמַר: דְּרַב הוּנָא אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, דְּאָמַר רַב הוּנָא: הַיּוֹצֵא בְּטַלִּית שֶׁאֵינָהּ מְצוּיֶּצֶת בְּהִלְכָתָהּ בְּשַׁבָּת - חַיָּיב חַטָּאת. אָמַר רַב שֵׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַב אִידִי: הָאי מַאן דְּבַצְּרֵיהּ לְגִלְימֵיהּ - לָא עָבֵיד וְלָא כְּלוּם, שְׁוִיהּ טַלִּית בַּעֲלַת חָמֵשׁ. אָמַר רַב מַשְׁרְשִׁיָא: הָאי מַאן דְּצַיְּירֵיהּ לְגִלְימֵיהּ - לָא עָבֵד וְלָא כְּלוּם; מַאי מַעֲמָא? דְּכְמַאן דְּשַׁרְיֵיהּ דָּמֵי, וְתַנְיָא נָמֵי: כָּל חֻמְתּוֹת הַצְּרוּרוֹת טְהוֹרוֹת, חוּץ מִשֶּׁל עַרְבִיִּים. אָמַר רַב דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא: הָאי מַאן דְּחַיְּיטֵיהּ לְגִלְימֵיהּ - לָא עָבֵד וְלָא כְּלוּם, אִם אֵיתָא דְּלָא מִיפְּעֵי לֵיהּ, לִיפְסוֹק וְלִישְׁדֵּייהּ. "רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: אַרְבָּעָתָן מְצוּיָּצוֹת". אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: הָלָכָה כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְלֵית הִלְכְתָא כְּוָתֵיהּ. רְבִינָא הֲוָה קָא אָזֵיל אַבַּתְרֵיהּ דְּמָר בַּר רַב אַשֵׁי בְּשִׁבְתָּא דְּרִיגְלָא, אֵיפְסִיק קַרְנָא דְּחוּטֵיהּ וְלָא אָמַר לֵיהּ וְלָא מִידֵּי; בַּר מְטָא לְבֵיתֵיהּ, אָמַר לֵיהּ: מַהֲתָם אֵיפְסִיק. אָמַר לֵיהּ: אִי אָמְרִתְּ לִי, מֵהֲתָם שְׁדִיתֵיהּ. וְהָא אָמַר מָר: גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שֶׁדּוֹחֶה אֶת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה! תִּרְגּוּמָהּ רַב בַּר שַׁבָּא קַמֵּיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: בלאו

"אַף" חִלֵּק! – שָׁאנֵי הָכָא, דִּכְגוֹלְגּוֹלֶת תְּלָהּ רַחֲמָנָא. אָמַר מָר: "יָדָךְ" – זוֹ קִיבּוֹרָת. מְנָלַן? דְּתָנוּ רַבָּנָן: "עַל יָדְךָ" - זוֹ גּוּבָּהּ שֶׁבְּיָדָיו; אַתָּה אוֹמֵר: זוֹ גּוּבָּהּ שֶׁבְּיָדָיו, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עַל יָדָיו מַמָּשׁ? אָמְרָה תּוֹרָה: הַנַּח תְּפִילִּין בַּיָּד וְהַנַּח תְּפִילִּין בְּרֹאשׁ, מַה לְּהַלָּן בְּגוּבָּהּ שֶׁבָּרֹאשׁ - אַף כָּאן בְּגוּבָּהּ שֶׁבְּיָדָיו. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְהָיָה לְךָ לְאוֹת" - לְךָ לְאוֹת, וְלֹא לַאֲחֵרִים לְאוֹת. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, חֲרֵי הוּא אוֹמֵר: "וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם... וּקְשַׁרְתֶּם" - שֶׁתְּהֵא שִׂימָה בְּנֶגֶד הַלֵּב. רַבִּי חִיָּיא וְרַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אָוִיא מְכַוְּנִין וּמַנַּח לֵיהּ לַחֲדֵי לִיבֵּיהּ. רַב אַשֵׁי הֲוָה יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּאֲמֵימָר, הֲוָה צָיְירָא בִּידֵיהּ וְקָא מְתַחֲזֵין תְּפִילִּין, אָמַר לֵיהּ: לָא סָבַר לָהּ מָר: לְךָ לְאוֹת - וְלֹא לַאֲחֵרִים לְאוֹת? אָמַר לֵיהּ: בְּמָקוֹם לְךָ לְאוֹת אִיתְּמַר. גּוּבָּהּ שֶׁבָּרֹאשׁ מְנָלַן? דְּתָנוּ רַבָּנָן: "בֵּין עֵינֶיךָ" - זוֹ גּוּבָּהּ שֶׁבָּרֹאשׁ; אַתָּה אוֹמֵר: זוֹ גּוּבָּהּ שֶׁבָּרֹאשׁ, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בֵּין עֵינֶיךָ מַמָּשׁ? נֶאֱמַר כָּאן "בֵּין עֵינֶיךָ", וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "לֹא תַשְׁמִינוּ קָרְחָה בֵּין עֵינֵיכֶם לָמֵת", מַה לְּהַלָּן בְּגוּבָּהּ שֶׁבָּרֹאשׁ, מָקוֹם שֶׁעוֹשֶׂה קָרְחָה - אַף כָּאן בְּגוּבָּהּ שֶׁל רֹאשׁ, מָקוֹם שֶׁעוֹשֶׂה קָרְחָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵינוֹ צָרִיךְ, אָמְרָה תּוֹרָה: הַנַּח תְּפִילִּין בַּיָּד הַנַּח תְּפִילִּין בְּרֹאשׁ, מַה לְּהַלָּן בְּמָקוֹם הָרְאוּי לִיטָּמֵא בְּנֶגַע אֶחָד - אַף כָּאן בְּמָקוֹם הָרָאוּי לִיטָּמֵא בְּנֶגַע אֶחָד, לְאַפּוֹקֵי "בֵּין עֵינֶיךָ", דְּאִיכָּא בְּשָׂר יוֹשֵׁעַר, דְּאִיכָּא שֵׂעָר לָבָן וְאִיכָּא נְמֵי שֵׂעָר צָהוֹב. "אַרְבַּע צִיצִיּוֹת מַעֲכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ, שֶׁאִם־בַּעֲבָרָן מִצְוָה

אך חלק – "אך פדה תפדה" (במדבר יח). והאי נמי כנטרף דמי, שהרי לא יחיה! **בגולגולת תלה רחמנא** – לפדיון בכור, דכתיב (במדבר ג): "חמש שקלים לגולגלתם", והאי איש ליה תרי, ואי משום "אך חלק" – השתא מיהא לא מית. **נוגה** – קיבורת, דהוא אצל הכתף. **ידך ממש** – כף. **מה להלן בנוגה שבראש** – כדילפינן לקמן מקראי. **ולא לאחרים לאות** – שלא יֵראו התורצה. ואי בכף, מיתחזי לכולי עלמא. קיבורת בנגד הלב היא. **הוה ציריא בידיה** – מכה היתה לו אצל הקיבורת, ונקרע חלוקו שם כדי שלא תדחק המכה, והיו נראין התפילין דרך הקריעה. **במקום לך לאות איתמר** – מקום שרוב בני אדם אין נראה לאחרים, דהיינו קבורת, ולעולם אם נקרע שרי. **בין עיניך ממש** – בגובה עיניו. **שנושה קרחה** [שיש בו] שער, ואם מורטו עושה קרחה. יד בנגע אחד – שער לבן, וראש בנגע אחד – שער שחור, דכתיב בפרשת נגעים גבי ראש וזקן בעי שיער שחור לטמואי, אלמא מקום שער מטמא (בשער שחור). **לאפוקי בין עיניך** – דאיכא שער דגבות עינים ואיכא בשר, ובעי תרתי: שער לבן בבשר, ושער שחור במקום שער. **מאי בינייהו** – מכל מקום בין למר ובין למר בעינן ארבע ציצית, כדכתיב (דברים כב): "על ארבע כנפות כסותך"! **סדין** – דפשתן, בציצית בתכלת דעמרא הוא, איבא ביניהו. לתנא קמא דאמר מצוה אחת הן, הלכך אי חסר סדין ציצית אחד ליכא מצוה, והוו להו אינך כלאים. ולרבי ישמעאל לא הוו כלאים, דהשלש שנשארו שלשה מצות הן. **בעלת חמש** – שתחך מקרן האחד באלכסון והוו בה שני קרנים, ותנא לקמן ב"התכלת" (מג, ב): טלית בעלת חמש חייבת בציצית, ולית מריבויא ד"אשר תכסה בה". לתנא קמא דאמר מצוה אחת הן, סבר: ארבעה דוקא למצוה אחת, וכי רבי רחמנא בעלת חמש – להטיל ארבע בכנפותיה רבייה, ולא להטיל לכנף חמישי, ומצות ציצית בארבע כנפות. ולרבי ישמעאל דאמר: ארבעתן [וארבע] מצות, כי רבי רחמנא בעלת חמש נמי, להטיל לכולהו רבייה, דהא כל חד מצוה באנפי נפשה. **דרב הונא איבא ביניהו** כו' – וכולי עלמא אית להו דרב הונא. מיהו הטיל לשלש ולא לארבע, לתנא קמא דויא מצוייצת שלא כהלכתה וחייב חטאת, דהוו להו ציצית משוי. ולרבי ישמעאל (נהי דהויא) [הויא] מצויצת כהלכתה, דשלש מצות (מיהא) איכא ואינו פסול, ודרב הונא בעשויה בפסול (דהאיכא שלשה מצות). **דבצריה לגלימא** – שתחך אחד מן הקרנות תחיבה כגון פנימה, דנראין בשני קרנים. **לא עבד כלום** – לפוטרו מן הציצית. **שוויה טלית בעלת חמש** – וחייבת. **האי מאן דצייריה לגלימיה** – שהיתה טליתו ארוכה וכפלה, ותלה הציצית בקרנות הכפל, אף על גב שצררה וריבכה שלא תחזור לאיתנה – לא עבד כלום. דסופו להתיר ולחזור לאיתנה

ונמצאו ציצית באמצעיתה, ואנן בנפות בעינן, הלכך משהשא כמאן דשריה דמיא. **כל חמתות** – נודות הצרורות, שאין שוליהן תפורין אלא צרורין – טהורין, דאין מקבלין טומאה, דרואין באילו ניתר הקשר וליכא בית קיבול, והוי ככלי הנקוב במוציא רימון. חוץ **משל ערביים** – דדרכן בכך. **האי מאן דחייטיה לגלימיה** – שכפל לטליתו כדפרישית, ותפרה שלא תשוב לאיתנה, ואפילו הכי לא עשה כלום, דכמאן דשייריה דמיא. **אם איתא דלא מיבעיא ליה** – אם ארוכה היא לו, ואינה צריכה לו ארוכה כל כך – לפסוק אותו כפל ולישדייה, ואחר כך יתלה הציצית. **הלכה ברבי ישמעאל** – ובי הנך שיניוי דאמרן לעיל מאי בינייהו. **שבתא דרגלא** – שבת שדורשין בהילכות הרגל, כדקיימא לן (פסחים ו, א): שואלין בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום. **איפסיק קרנא דחוטיה** – ציצית דמר בר רב אשי. **מהתם** – דאיפסיקא. **שדיתיה** – הייתי משליכה מעליו, דלית הלכתא כרבי ישמעאל אלא כתנא קמא, וכיון דחסרו – אין בה מצוה, והויא כמשוי.

בלאו

בלאו דלא תסור – כגון טלטול איסור מדרבנן, ואבנים מקורזלות מותר להכניס לבית הבסא משום בבוד הבריות, אבל לשאת משא דבתיב בהדיא לא דחי בבוד הבריות. **איבא דאמרי מהתם אמר ליה** – רבינא: איפסיק קרנא דהוטא. **ברייתא** – מותר לטלטל בתוכה מן התורה. לשון אחר ועיקר: האי מאן דצריכה לגלימיה – קרנות טליתו כפל קשר, ודומה באילו קיצעון ואין לה בנפות, כדי להפקיעה מתורת ציצית. **לא עשה כלום** – לפוטרה מציצית. **מאי מעמא כמאן דשדי דמי** – ובת ארבע בנפים שסופה לחזור לתחילתה. **אמר רב דימי האי מאן דחייטיה לגלימיה** – כפל כנפותיה באילו הן מקרעצות, ותפר הכפלים שלא ישובו אפילו הכי לא עשה ולא כלום להפקיעה מן הציצית. דבל כמה דלא פסק ליה שמע מינה מיבעי ליה, ועדיין הן מן הטלית. וללשון ראשון קשיא דתניא בפרק "התכלת" (מנחות מא, א) שאם בפלה ותפרה שחייבת.

הדרן עלך הקומץ את המנחה

משנה **התכלת** אינה **מעכבת את** הלבן – ואף על גב דמצוה לתת תכלת שני חוטין בציצית כדמפרש לקמן, אפילו הכי אין זה מעכב את זה, ואי עביד ארבעתן תכלת לא אדעתן לבן יצא.

גמרא **מין** בגד – היינו לבן, דרוב טליתות של פשתים הן ולבנות. **תכלת** – צמר צבוע, כדאמרינן (יבמות ד, ב): מדשש ביתנא – תכלת עמרא. **לא נצרכא** – מתניתין דקתני: אין מעכבין זה את זה. **אלא לחקדים** – שאם הקדים המאוחר, דהיינו תכלת. דלבן כתיב ברישא. **הבגד מין בגד** – ואם הקדים התכלת את הלבן אינה מעכבת, ואין צריך לפסוק התכלת, אלא יתן הלבן אחריו.

אילימא

התכלת אינה מעכבת את הלבן — מצוה לתת שני חוטין תכלת ושני חוטין לבן בציצית. ומשמע לכאורה דאין זה מעכב את זה — שאם הטיל שני חוטין מן האחד יצא, כי הנך דקתני: תפלה של יד אינה מעכבת את של ראש כו'. אבל בקונטרס פירש: אי עבד ארבעתן תכלת את ארבעתן לא יצא. וכן אנו נוהגין. ובגמרא (מנחות מג, א) מוכיח כן: והלא בָּלָאוֹ דְּ"לֹא תָסוּר". וְאֵיפָא דְּאָמְרִי: מֶהָתָם אָמַר לֵיהּ, וַאֲמַר לֵיהּ: מַאי דַּעְתַּיךְ, לְמִשְׁדְּיֵיהּ? וְהָאָמַר מָר: גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת שֶׁדּוֹחֶה אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה! - וְהָא תַּרְגּוּמָהּ רַב בַּר שַׁבָּא קַמֵּיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: בָּלָאוֹ דְּ"לֹא תָסוּר"! - הָכָא נַמִי פַּרְמְלִית הִיא.

הדרן עלך הקומץ

תְּכֵלֶת אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת הַלָּבָן, וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַתְּכֵלֶת. תְּפִלָּה שֶׁל יָד אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת שֶׁל רֹאשׁ, וְשֶׁל רֹאשׁ אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת שֶׁל יָד.

גמרא לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי; דְּתַנְיָא: "וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ" - מְלַמֵּד שֶׁמְּעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, דִּבְרֵי רַבִּי, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין מְעַכְּבִין. מַאי מַעְמָא דְּרַבִּי? דִּכְתִיב: "הַכָּנָף" - מִן כָּנָף, וְכִתִיב: "פְּתִיל תְּכֵלֶת", וְאָמַר רַחֲמָנָא: "וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ" - עַד דְּאִיכָּא תַּרְוַיְיהוּ בְּאֶחָד. וְרַבָּנַן? "וּרְאִיתֶם אוֹתוֹ", כָּל אֶחָד לְחוֹדֵיהּ מַשְׁמַע. לֵימָא דְּלָא כְּרַבִּי? אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי, לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְקַדֵּם; דְּתַנְיָא: מְצוָה לְחַקְדִּים לָבָן לַתְּכֵלֶת, וְאִם הִקְדִּים תְּכֵלֶת לַלָּבָן - יָצָא, אֶלָּא שֶׁחִיסֵּר מִצְוָה. מַאי חִיסֵּר מִצְוָה?

אילימא

ועומד הוא. והאי דלא מוקי לה התם בהטיל למוטלת — משום דדילמא לא מיפסלא בכך, אף על גב דעובר על בל תוסיף אם נתכוין להוסיף, ואם לא נתכוין להוסיף שרי. ומאן דמפליג לקמן (מא, ב) בין טלית בת ארבעה לטלית בת שמונה, הכי פירושו: בטלית בת ארבעה — הדיינינו שנים חוטין, שהן ארבעה כשהן כפולין. שלא היה לו תכלת, ונותן אלו שצבועין קלא איליז במקום לבן. וטלית בת שמונה היינו בת ארבעה שהן כפולין, שיסבור כולם תכלת ויקח מהן לפטור טלית אחרת. ומיהו קשה לפירוש זה, דבת ארבעה נמי יסבור שהוא תכלת ויוסיף עליהן לבן של פשתן! ועוד, דהיה ברייתא דמוקי בבת ארבעה, קתני: מביא תכלת ורובר אחר ותולה בה, וקלא איליז לא יביא ואם הביא בשר — אלמא משמע דמיירי בתולה קלא איליז עם התכלת, ועל כרחיך ארבעה דשמונה דוקא קאמר, בלא כפולות! ושמא כל מה שמוסיף חוטין מארבעה עד שמונה לאו מוסיף הוא ולא מיפסיל בבך, בדאשכחן אמוראי לקמן (מב, א) דרב אחא בר יעקב רמי ארבעה ורב אחא מדפתי רמי שמונה. והשתא לא פליגי כולי האי, אלא דמר עביד הפחות עד שמונה ומר עביד היתר, ובסנהדרין מיירי דמוסיף טפי מתמניא. ורציך טעם מנלן, דבשלמא אי פליגי בהא, דמאן דרמי ארבעה סבר כדדרשינן: "גדיל" — שנים, "גדילים" — ארבעה, ומאן דרמי תמניא סבר ד"גדילים" דקאמר רחמנא אכל מין ומין קאי, גדילים מלבן וגדילים מתכלת, דהיינו צמר ופשתים, דעלייהו קאי. אבל אי לא פליגי, מה סברא היא זו דאי בעי עביד הכי ואי בעי עביד הכי? ורציך לומר דכל זה יש במשמעות "גדילים", דאי עביד תכלת ולבן בין שניהם ארבעה חוטין — "גדילים" קרינא ביה, ואי עביד מכל חד וחד גדילים, בגון ארבעה חוטין לבן וארבעה חוטין תכלת — "גדילים" נמי קרינא ביה, ולאו מוסיף הוא. אבל אי רמי טפי מוסיף הוא ועברת ועומד הוא. ועוד צריך טעם, מנלן דבעי לית ליה אלא או לבן או תכלת, דלא מיפטר בתרי חוטי לחודייהו עד דרמי ארבעה? ושמא משום דדרשינן: "גדיל" — שנים "גדילים" — ארבעה, בין יש בו מין אחד בין יש בו שני מינין. וקצת קשה הא דאמרינן בגמרא: אם הקדים תכלת ללבן יצא אלא שחיסר מצוה, מאי חיסר מצוה? [אילימא חיסר מצוה!] דלבן וקיים מצוה דתכלת, לרבי עקיבי מעכבי אהדדי! דמשמע דאי לא מעכבי ניחא, אלמא אף על גב דחיסר מצוה דלבן — קיים מצוה דתכלת בשני חוטין! ויש לומר: דלהכשיר תכלת מיהא מהני לבן, דקרינא ביה גדילים ארבעה. ואם תאמר: ומנלן דבעינן שני חוטין דתכלת? דילמא אגדילים קפיד קרא, אפילו חד מהאי ושלשה מהאי! ויש לומר: בין דתרי מיני בעי רחמנא, סברא הוא שיהיו שוין. ועוד, "פתיל תכלת" כתיב, "ופתיל" משמע תרי, כדדרשינן פרק "בא לר" (יומא עב, א): "וקיצץ פתילים", "פתיל" — שנים, "פתילים" — ארבעה. ולבן נמי לא פחות מתרי, דקיטש טפי, דאמרינן בגמרא דמתחיל בלבן ומסיים בלבן, דמעלין בקודש ולא מורידין. ומיהו, טעם זה ד"פתיל" לא יתכן, דבפרק "בא לר" משמע "וקיצץ" דמקצץ אחד לשנים, והכא על כרחין לא משמע תרי, כדמוכח בספרי בפרשת ("שלח) לך" ובפרשת "בי תצא": "ועשו להם ציצית" — שומע אני חוט אחד בפני עצמו? תלמוד לומר: "גדילים", כמה גדילים נעשין? אין [גדיל] פחות משלשה חוטין כדברי בית הילל. משמע דמ"פתיל" לא הוה שמעינן אלא חד. ועוד, דאי "פתיל" משמע תרי, ר"הבגד" מין בגף לבל הפחות חד, אם כן בלא "גדילים" נמי תיפוק ליה תלתא! וצריך לומר שתורק על התלמוד שלנו, דמשמע דחד מתכלת מדעי. ומה שאנו נוהגים הארבעה לשמונה, סמכינן אהא דאמרינן לקמן (מב, א): רב אחא בר יעקב רמי ארבעה ועייקה להו מיעקה ומעייל להו בגלימא ואביק להו וכו' עד: מר בריה דרבנא עביד כי דידך, ופירש בקונטרס דלא אביק להו. ועוד תניא בספרי, בית שמאי אומרים: ארבעה של צמר וארבעה של תכלת. ואם תאמר: היא גופה מנלן שצריך לכופלן? ואי הוה מפרשינן עשה גדיל ופותליהו מתוכו, היינו שצריך לפותלו בעין פתילה שהיא כפולה — ניחא, אבל בקונטרס לא פירש כן. ושם אפרש.

כתיב הבגף מין הבגף — ואפילו לחנא דבי רבי ישמעאל פרק קמא דיבמות (ד, ב) דפליג ארבא דדריש הכי, לא פליג אלא אהא דמרבה שאר מינים, אבל "הבגף" מין בגף דריש שפיר. **ואם** הקדים תכלת ללבן יצא – תימה: ביון דמקרא הוא דדרשינן דלבן ברישא – נימא דמעבב, דהא לא בעינן שנה הכתוב לעכב אלא בקדשים! ויש לומר: דלית לן למימר דאסדר לבד יקפיד הכתוב לעכב, כמו גבי חליצה (יבמות קה, א): הקדים רקיקה לחליצה מה שעשה עשוי. ואף על גב דכתיב "ככה" עיכובא לא קאי אלא אחסרון מעשה.

אילימא

אילימא חיסר מצוה לבן וקיים מצוה דתכלת — תימה: דאיפכא הוה ליה למימר, דמצות לבן עבד, אבל מצות תכלת הנעשית שלא כהלכה חיסר! ויש לומר: דמשום מתניתין נקט הכי הלבן אינו מעכב התכלת, פירוש: אינו מעכב כלל התכלת שקידם.

לרבי עובדי מעכב — פירש בקונטרס: וכדרבי בעינן לאוקומה. ותימה: דמשמע דלרבנן ניחא, ואם כן למסקנא לא נצטרך לתירוץ רב יהודה, ולא מיסתבר הכי! מיהו, למסקנא נמי מצינו למימר דבעי לאוקומי מתניתא כרבי. אי נמי יש לומר, דכל שבן לרבנן דקשה טפי: אמאי חיסר מצוה? הא לא מעכבי אהדדי!

לא נצרכא אלא לסדין בציצית — תימה: אמאי נקט הכי? לינקוט טלית עמר בציצית! ויש מפרשים: דווקא תכלת לא הוי מין דסדין, משום דהוו כלאים גביה, אבל צמר ותכלת הוי מינו. ולבן נמי דתניא לעיל, מפשתן הוי. וקשה, דאם כן, מאי קשיא ליה: תינח לבן אינו מעכב התכלת, אלא תכלת אינה מעכבת את הלבן מאי ניהו? ומאי פירכא? הא נמי משכחת לה, דהא תכלת וצמר חד מינא הוי ואינה מעכבת חוטי לבן. אי נמי חוטי פשתן, למאי דפשטינן לקמן (לט, ב) חוטי פשתן פוטרין בשל צמר? לכך נראה כפירוש הקונטרס. דלהכי נקט סדין — דפשיטא דהוי לבן, ולבן של צמר הוה מצטרף לפשתן טפי. **מיהו** ציבעא קא גרים — משמע שרוצה בקונטרס לפרש: משום דקרא ברוב טליתות איירי, שהן לבנות ואינן צבועות תכלת, וכיון דכתיב "והבנף" מין בנף הוי באילו כתב בהדיא: הן שני חוטי לבן תוילה ואחד כך פתיל תכלת. ורציך לומר דסתם טליתות שלהם היו גם משאר מינים, דרבא הוא דדריש לקמן מדכתיב "והבנף" מין בנף דשאר מינים במינם פוטרין. ומיהו תימה: אם היו רגילים בטלית של צמר, נהי דלא איירי קרא באותו שהוא צבוע בתכלת, מכל מקום איירי בצבוע בצבע אחר, כי היכי דדרשינן כלך ושיראין וסיריקין, וחוטי תכלת הוי טפי מינא דידיה מחוטי פשתן. ואם כן לישני הכי, דכי מקדים לבן של פשתן בטלית צמר לית לן בה! ויש לומר: כיון דקרא על כרחין לא איירי בצבוע בתכלת, דהא כתיב בין מין בנף וכתיב פתיל תכלת — אלמא תכלת לאו מין דבנף הוי. ואף על גב דמכל מקום הוי מינו טפי — לא חשיב מידי, דהא לא הוי בכלל מין בנף דקרא. ועוד יש לפרש: דציבעא דלאו מצוה לאו מידי היא. ותו, דתניא לקמן (מא, ב): טלית שכולה תכלת — כל מיני צבעונין פוטרין בה חוץ מקלא אילן, ופירש בקונטרס: פוטרין בה לשם לבן, דכיון דמין בנף וליכא] לקיומי אין לך לחוזר אחר לבן אלא שיהיו בה שני מינין, משמע דטלית לבנה בעי לבן. ובאידך בריית (שם) דתניא: טלית אין פוטר בה אלא מינה, פירש בקונטרס: אם אורומה יטיל בה חוטין אדומין ושני חוטין תכלת, אלמא ציבעא גרים! ולפי תירוץ ראשון ניחא, דציבעא הוי חד מינא בר מתכלת. ויש לומר: דמדרבנן הוי. אי נמי יש לומר שם בענין אחר.

אלא לגרדומין וכו' — משמע דאי אגרדום כולהו מיפסלי. ואומר רבינו חם: דעבשיו שנתנעץ ארבעה חוטין שניים משום תכלת ושניים משום תכלת וכופלן לשמונה, צריך ליזהר דאם נפסקו שלשה מן החוטין — שמא הם משלשה שלא נשארו שני חוטין שלימין. ויש לדקדק קצת, דסוגיא זו כרבי אתיא דהשתא הוי מצוה אחת, והלכה כרבי מחבירו אבל לא מחבירו (עירובין מו, ב), ובל שכן מרבו, ורבי יוסי הגלילי רבו הוה, ואהא סומכין שאין לנו תכלת [ומטילין לבן]. ולרבנן אפילו בחד מיפסיל, דהא תרי מצות ניתנו ולא תועיל האחת לחבירתה, דהוי באילו אינן אגרדים תכלת ומקצת לבן. ומיהו נראה, למאי דבעינן בלבן נמי ארבעה חוטין — אם בן חד מצוה ניתנו, ואי לא בעינן אלא שנים — כל שכן דלא מעכבי, וכמאן דליתנהו הוו. ומיהו, לא מיסתבר דסוגיין לא הוי כרבנן, דהא דאמרי בני רבי חייא הוי דלא כהלכתא. ועוד יש לומר: דאי איגרדים תכלת וקם אלבן, היינו דנפסק החוט מעיקרו ולא נשתייר אלא כל שהוא (מן הלבן) — דקרינן בהאי גונא גרדומין בבל שהוא, ולא הוי באילו נפסקו שניהם לגמרי, (ל"ה וכל זה) [דהואיל מצוה אחת היא — מועיל השלם לחבירו. אבל לרבנן נפסק חוט אחד מעיקרו פסול, אלא אם נשאר כדי עניבה. והא דאמרי בני רבי חייא: גרדומי תכלת וכו' משמע דאיגרדום כל אורבעתן, כי קראו לכל הציצית "תכלת", ובנשאר כדי עניבה]. **כדי** — מתוך פירוש הקונטרס בדסמוך, נבי הא דמוכח רבא דצריך לקשור על כל חוליא וכו' וכיון דמישתרי עילאי מישתרי כולהו, ופירש: לית ליה הא דאמרן לעיל כדי שיעור עניבה, משמע דסבירא ליה דעניבה חוץ לקשר אחרון שבציצית. ויתכן יותר לפרש דשיעור עניבה סמוך לבנף קאמר, והשתא לא פליג אלעיל. וכן משמע קצת בספרי בפרשת "גדילים": במה דברים אמורים — בתחילה, אבל בשדירים גרדומים כל שהוא. משמע דאגדילים קאי. וכן נראה להוכיח משם שהקשר הוא מן הארבעה אל הארבעה. דאי מחוט הכריכה ואחד מן החוטין, כמו שהיה נוהג רבינו חם בשהיה נפסק אחד מן החוטין הנכרכין, ולא מחוט הכורך — היכי מישתרי הקשר בבך? דבשלמא אי מן הארבעה לארבעה, בשנפסק האחד מארבעה ואינו מקשר סותר הקשר! ויש לומר: דהכי קאמר: דמסתמא (בשיעור דאי מד') אבתי קיימא (תלתא), אבל אחד תו לא קאי. **כיון** דאישתרי חד אישתרו כולהו — ואין כאן גדיל. ואפילו למאן דאמר אם גדיל או פתיל מוכח שפיר, דאפילו פתיל ליכא, דהא סופו ליפול. ולא מוכח מידי אלא דבעי קשרא אחרינא, אבל מהא לא מוכח דצריך לקשור על כל חוליא. ונראה שמביא כן דבמקום אחר לא אשכחן אתרא דמסתבר טפי, אי לא בין חוליא לחוליא, כדי להפסיק.

קשר

אילימא חיסר מצוה — דלבן, והוי כאילו לא נתנו לגמרי, אמאי יצא? הא לרבי עיבוד מעכבא, ומתניתין כרבי אוקמא לה? **חיסר מצוה** — מצות הקדמה. **ועשה מצוה** — דהאיכא לבן ותכלת. **תכלת דאין מעכבת לבן מאי היא** — דמשמע: אם הקדים לבן, ומאי עיבוד איכא למימר? **איתמר נמי** — מתניתין דקתני [תכלת וכו' אירי להקדים], ואיבעיא ליה נמי, תכלת דאין מעכבה לבן מאי היא. **אריך** — לשון מלך, כמו (בראשית מט): "גור אריה יהודה". להכי קרי לשמואל "אריך" – דקימנא לן (בכורות מט, ב): הלכה כשמואל בדיני כי היכי דדינא דמלכותא דינא. להכי נקיט סדין — משום דלבן הוא. **מיהו צבעא גרים** – אפילו בולה תכלת בשני לבן לתכלת, הואיל ורוב טליתות לבנות הן, לבן קא גרים. ולהכי כתיב תכלת אחר הבנף, דלעולם יהא המאחר. **אינידם** – נפסקו החוטין של ציצית. נרדומין – היינו שיריה שנשתיירו לאחר שנפסקו. **כדי לעניב כל החוטין אהדדי** – דהיינו שיעור גדול. **אלימי** – עבים. **דאי** הוו קמטי – דקים, הוו מיעבי. דארוכין הן כל כך, אבל מפני עוביין הוו קטנים לעניב. **כל שכן** – דכשרי. דהואיל ואילו הוו דקים כל כך בשרים, דהא ארוכין הן כדי עניבה – כל שכן כשהם עבים, דמינכרא מצותיהן טפי. **ומאן תנא דפליג עליה דרבי** – הנך חכמים דאמרי לעיל: אין מעבבין זה את זה. **מטיל לבן** – כל הארבעה חוטין. **שמע מינה** – מדאמרי בני רבי חייא גרדומי תכלת בשרים, אמאי? הא כיון דנפסק קצת הגדיל משתרי ההוא קשר שבסוף הגדיל, וכיון דמשתרי ההוא קשר – משתרי הגדיל, ואין שם גדיל בלל! אלא שמע מינה יש קשר בבל חוליא, הלכך כי משתרי ההוא קשר מתקיים הגדיל בשאר קשרים. **עילאי** – היינו ההוא קשר שתחתון, דמלמטה למעלה קחשיב. ועוד, דבגרדומין קא מיירי בשמעתין, ובגרדומין מוקפין הוו איהו עילוין.

גמ'

**אילימא חיסר מצוה לבן וקיים מצוה דתכלת, אמאי יצא? הא לרבי עיבוד מעכבא, ומתניתין כרבי אוקמא לה? חיסר מצוה – מצות הקדמה. ועשה מצוה – דהאיכא לבן ותכלת. תכלת דאין מעכבת לבן מאי היא – דמשמע: אם הקדים לבן, ומאי עיבוד איכא למימר? איתמר נמי – מתניתין דקתני [תכלת וכו' אירי להקדים], ואיבעיא ליה נמי, תכלת דאין מעכבה לבן מאי היא. אריך – לשון מלך, כמו (בראשית מט): "גור אריה יהודה". להכי קרי לשמואל "אריך" – דקימנא לן (בכורות מט, ב): הלכה כשמואל בדיני כי היכי דדינא דמלכותא דינא. להכי נקיט סדין – משום דלבן הוא. מיהו צבעא גרים – אפילו בולה תכלת בשני לבן לתכלת, הואיל ורוב טליתות לבנות הן, לבן קא גרים. ולהכי כתיב תכלת אחר הבנף, דלעולם יהא המאחר. אינידם – נפסקו החוטין של ציצית. נרדומין – היינו שיריה שנשתיירו לאחר שנפסקו. כדי לעניב כל החוטין אהדדי – דהיינו שיעור גדול. אלימי – עבים. דאי הוו קמטי – דקים, הוו מיעבי. דארוכין הן כל כך, אבל מפני עוביין הוו קטנים לעניב. כל שכן – דכשרי. דהואיל ואילו הוו דקים כל כך בשרים, דהא ארוכין הן כדי עניבה – כל שכן כשהם עבים, דמינכרא מצותיהן טפי. ומאן תנא דפליג עליה דרבי – הנך חכמים דאמרי לעיל: אין מעבבין זה את זה. מטיל לבן – כל הארבעה חוטין. שמע מינה – מדאמרי בני רבי חייא גרדומי תכלת בשרים, אמאי? הא כיון דנפסק קצת הגדיל משתרי ההוא קשר שבסוף הגדיל, וכיון דמשתרי ההוא קשר – משתרי הגדיל, ואין שם גדיל בלל! אלא שמע מינה יש קשר בבל חוליא, הלכך כי משתרי ההוא קשר מתקיים הגדיל בשאר קשרים. עילאי – היינו ההוא קשר שתחתון, דמלמטה למעלה קחשיב. ועוד, דבגרדומין קא מיירי בשמעתין, ובגרדומין מוקפין הוו איהו עילוין.

גמ'

אילימא חיסר מצוה לבן וקיים מצוה דתכלת, אמאי יצא? הא לרבי עיבוד מעכבא, ומתניתין כרבי אוקמא לה? **חיסר מצוה** – מצות הקדמה. **ועשה מצוה** – דהאיכא לבן ותכלת. **תכלת דאין מעכבת לבן מאי היא** – דמשמע: אם הקדים לבן, ומאי עיבוד איכא למימר? **איתמר נמי** – מתניתין דקתני [תכלת וכו' אירי להקדים], ואיבעיא ליה נמי, תכלת דאין מעכבה לבן מאי היא. **אריך** – לשון מלך, כמו (בראשית מט): "גור אריה יהודה". להכי קרי לשמואל "אריך" – דקימנא לן (בכורות מט, ב): הלכה כשמואל בדיני כי היכי דדינא דמלכותא דינא. להכי נקיט סדין – משום דלבן הוא. **מיהו צבעא גרים** – אפילו בולה תכלת בשני לבן לתכלת, הואיל ורוב טליתות לבנות הן, לבן קא גרים. ולהכי כתיב תכלת אחר הבנף, דלעולם יהא המאחר. **אינידם** – נפסקו החוטין של ציצית. **נרדומין** – היינו שיריה שנשתיירו לאחר שנפסקו. **כדי לעניב כל החוטין אהדדי** – דהיינו שיעור גדול. **אלימי** – עבים. **דאי הוו קמטי** – דקים, הוו מיעבי. דארוכין הן כדי עניבה – כל שכן כשהם עבים, דמינכרא מצותיהן טפי. **ומאן תנא דפליג עליה דרבי** – הנך חכמים דאמרי לעיל: אין מעבבין זה את זה. **מטיל לבן** – כל הארבעה חוטין. **שמע מינה** – מדאמרי בני רבי חייא גרדומי תכלת בשרים, אמאי? הא כיון דנפסק קצת הגדיל משתרי ההוא קשר שבסוף הגדיל, וכיון דמשתרי ההוא קשר – משתרי הגדיל, ואין שם גדיל בלל! אלא שמע מינה יש קשר בבל חוליא, הלכך כי משתרי ההוא קשר מתקיים הגדיל בשאר קשרים. **עילאי** – היינו ההוא קשר שתחתון, דמלמטה למעלה קחשיב. ועוד, דבגרדומין קא מיירי בשמעתין, ובגרדומין מוקפין הוו איהו עילוין.

גמ'

**אִילֵימָא חִיסַּר מִצְוָה דְּלָבָן, וְקַיֵּים מִצְוָה דְּתְכֶלֶת - לְרַבִּי עִבּוּבֵי מְעַכַּב אֲהַדָּדֵי! אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב: שֶׁחִיסֵּר מִצְוָה וְעָשָׂה מִצְוָה, וּמַאי חִיסַּר מִצְוָה? דְּלָא עָבַד מִצְוָה מִן הַמּוּבְחָר. - הָתַינַח לָבָן דְּאֵינוּ מְעַכֵּב אֶת הַתְּכֶלֶת, תְּכֶלֶת דְּאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת הַלָּבָן מַאי הִיא? אֲמַר רָמֵי בַּר חָמָא: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְטַלִּית שֶׁפּוּלָּה תְּכֶלֶת. אִיתְמַר נָמֵי, אָמַר לֵיהּ לֵוִי לְשִׁמוּאֵל: אַרְיוֹךְ, לָא תֵּיתֵיב אַבַּרְצָךְ עַד דְּמִפְרַשְׁתְּ לִי לָהָא מִילְּתָא: הַתְּכֶלֶת אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת הַלָּבָן, וְהַלָּבָן אֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַתְּכֶלֶת, מַאי הִיא? אָמַר לֵיהּ: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְסַדִּין בְּצִיצִית, דְּמִצְוָה לְאַקְדּוֹמֵי לְבָן בְּרֵישָׁא, מַאי טַעְמָא? "הַבָּנָף" - מִין בָּנָף, וְאִי אַקְדֵּים תְּכֶלֶת לְלָבָן לַיְתִי לֵיהּ בָּהּ. תֵּינַח לָבָן דְּאֵינוֹ מְעַכֵּב אֶת הַתְּכֶלֶת, תְּכֶלֶת דְּאֵינָהּ מְעַכֶּבֶת אֶת הַלָּבָן מַאי הִיא? אָמַר לֵיהּ רָמֵי בַּר חָמָא: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְטַלִּית שֶׁפּוּלָּה תְּכֶלֶת, דְּמִצְוָה לְאַקְדּוֹמֵי תְּכֶלֶת בְּרֵישָׁא, דְּ"הַבָּנָף" - מִין בָּנָף, וְאִי אַקְדֵּים לָבָן בְּרֵישָׁא לַיְתִי לֵיהּ בָּהּ. אָמַר רָבָא: מִידֵּי צִיבְעָא קָא גָּרֵים? אֶלָּא אָמַר רָבָא: לָא נִצְרְכָא אֶלָּא לְגַרְדּוֹמִין, דְּאִי אִינְּרֵדְמִין תְּכֶלֶת וְקָאֵי לָבָן, וְאִי אִינְּרֵדְמִין לָבָן וְקָאֵי תְּכֶלֶת - לַיְתִי לָן בָּהּ, דְּאָמְרִי בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא: גַּרְדּוֹמֵי תְּכֶלֶת כְּשָׁרִין, וְגַרְדּוֹמֵי אֲזוֹב כְּשָׁרִין, כַּמָּה שִׁיעוּר גַּרְדּוֹמִין? אָמַר רַב הַמְדוּרִי אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּדֵי לְעַנְבָן. אִיבָּעֵיָא לְהוּ: כְּדֵי לְעַנְבָן - לְעַנְבָן פּוֹלְהוּ בַּהֲדֵדֵי, אוֹ דִלְמָא כָּל חַד וְחַד לְחוֹדֵיהּ? תֵּיקוּ. בָּעֵי רַב אַשִׁי: אֵלִימֵי דְּלָא מֵיעַנְבִי וְאִי הָווּ קְטִינֵי מֵיעַנְבִי, מַאי? אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: כָּל שֶׁכֵּן הֵימֵינָּבָר מִצְּנִיעוּתֵיהּ. וּמַאן תָּנָא דְּפָלֵיג עֲלֵיהּ דְּרַבִּי? הַאי תָּנָא הוּא, דְּתַנְיָא: רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי נָתָן, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, שֶׁאָמַר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹנָתָן בֶּן נוּרִי: אֵין לוֹ תְּכֶלֶת - מַטִּיל לָבָן. אָמַר רָבָא, שְׁמַע מִינָּךְ: צָרִיךְ לְקַשּׁוֹר עַל כָּל חוּלְיָא וְחוּלְיָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לָא צָרִיךְ, הָא דְּאָמְרִי בְּנֵי רַבִּי חִיָּיא: גַּרְדּוֹמֵי תְּכֶלֶת כְּשָׁרִין, וְגַרְדּוֹמֵי אֲזוֹב כְּשָׁרִין, כֵּיוָן דְּאִישְׁתְּרֵי לֵיהּ עִילָּאי - אִישְׁתְּרֵי לֵיהּ כּוּלָּהוּ!

דלמא

דלמא דאיקטר – כלומר, ממאי דצריך להקשר בכל חוליא? דלמא הא דאמרי דבי רבי חייא, הכי קאמרי: אם קשר על כל חוליא וחוליא הוו גרדומין כשרין. אבל ברוב ציציות לא קא מכשרי גרדומין, דרוב ציציות אין נקשרים על כל חוליא וחוליא. קשר עליון – היינו נמי הדהוא קשר למטה, הלכה למשה מסיני. כלומר, קשר אחד בציצית מידה דאורייתא. ולהכי נקט עליון, משום דאי לא עביד אלא חד קשר – בסופו עביד ליה, שמקיים את הגדיל כולו.

דאוריית – ואפילו יכול לברוך יפה ולהתקיים בלא קשר יום או יומים פסולה. **דאי מדרבנן למה לי למישרי סדין בציצית** – דכתיב: "לא תלבש שעטנז", וסמיך ליה: "גדילים תעשה לך" (דברים כב)? פשיטא דמותר! **התוכף תביפה** – תופר התיפה אחת אינו חיבור. משום ההיא תחיבה שתוחב החוטין בטלית אינו חיבור. **מעיקרו** – היינו ראש המחובר לטלית. **במה דברים אמורים** – דבענן שיעור לציצית, כדאמרינן לקמן (מא, ב): כמה תהא משולשלת כו'. **בתחילתו** – בשעת עשייה. אבל בסופו – כגון אם נפסק לאחד זמן. **מאי לאו שריין** – דאיפסיק מיניידו קצת מחוטיו, ונשאר קצת גרדומין. **דאינרדם אינרדומי** – ולגמרי נפסק צד העיקר. וקשיא למאן דאמר: נפסק החוט מעיקרו פסולה? **שירי גרדומין** – דנשאר קצת ונפסק קצת. **הא קמשמע לן** – מדתני שיריים בגרדומין משמע דלהוי בגרדומים שיורא קצת שיהיו נקרא שירים, כדי לענבן בדפרישית לעיל, ואהי "כל שהוא" דקתני – כדי עניבה. חוט של כרך – אותו שכורך סביב ועושה ממנו הגדיל, עולה ממנין שמונה חוטין, דשמונה חוטין בענין בדמפרש לקמן (מב, א). **תבלת** – זהו שם כל הציצית. **שבריך רויבה** – שעשה שני שלישי גדיל ושליש ענף – בשרה, ואף על גב דמצותה שליש שליש ושני שלישי ענף, דבאמרינן לקמן. **אלא חוליא אחת** – הקפה שלש פעמים. ונויי **תבלת** – עיקר מצות ציצית, שליש גדיל ושני שלישי ענף. **לא יפחות משבע** – חוליות. **ששה איוירים** – שבין שבעה רקיעים. ועל שם שהתכלת דומה לים וים דומה לרקיע כדלקמן (מג, ב) מדמי סידורה לסידור דרקיעים, כדי לזכרנו לטובה, שאף צבעה כמו כן נוקק לציצית. **כשהוא** מתחיל לבריך מתחיל בלבן – שמניח שני חוטין ארוכין לעשות מהן הגדיל, ומתחיל לברוך בלבן, ובאמצע בורך של תכלת, וחזר ומסיים בלבן. **מין ענף** – תחילה, ואחר כך פתיל תכלת. והאידנא דעבדינן חמשה קשרים, היינו דאמרינן (מנחות מג, ב): שקולה מצות ציצית בכל התורה כולה, הלכך עבדינן שני קשרים מלמעלה ושלשה מלמטה. משום מעלין בקדש ואין מורידין – ובין דאקדמה קרא למין בנף שמע מינה חשוב הוא, הלכך אי מסיים בתכלת הוה ליה מורידי סוף הציצית מתחילתה. **דכוליה תבלתא** – כל הטלית. **ורמי ליה תבלתא** – ציצית. 36

תוספות

קשר העליון – בקונטרס פירש שני פירושים: אחד – אחר הגדיל, ונקרא עליון כמו (נדה יג, א) "למעלה מן העטרה". וזה אינו מוכח אלא דמיהא בעינן קשר. ולשון אחר פירש: סמוך לבנף. אבל קשר שאחר הגדיל, בין שרחוק מן הטלית — משום הדהוא לא הוי כלאים. ותימה: להאי דמוכח, היכי מסיק ביבמות (ד, ב) למאן דלא דריש סמוכים אלא היכא דמוכח, ד"צמר ופשתים" למה ליה? דכלאים מתנא דבי רבי ישמעאל שמענן, דבגדיהם צמר ופשתים וכו'. והשתא קשר העליון לא שמענן, ואם כן לא הוי כלאים, ואיצטריך שפיר לאיתויי צמר ופשתים, דלומר שיהא צריך לעשותם בענין שיהא בהם כלאים! ויש לומר: דהכא לא מפיק מקרא ד"צמר ופשתים", אלא מ"גדיל", ומוכח דכלאים דדרשה דגדיל דרשה נבונה היא, דבענן גדיל טוב. אי נמי, סוגיא דהתם אתיא כמאן דאמר גדיל דווקא. ושמא דהתם אתיא כמאן דאמר או גדיל או פתיל, ופלוגתא דאמוראי הוא בסמוך. והכי נמי תימה, דבפרק "המוצא תפיליו" (עירובין צו, ב) משמע דבענן שזורין, ורבינו תם נמי פירש דאינו חייב על כלאים עד שיהא משזר, ואם כן איצטריך טובא קרא דכלאים בציצית! ויש לומר: דבעלמא יליף ליה מתכלת דבגדי כהונה, וכיון דתכלת שזור — הוא הדין לבן.

דאינרדום אינגרדומי — פירש בקונטרס: שנפסקו לגמרי. וקשה: דהא "כל שהוא" קתני? וצריך לומר דלעדדין קתני, ולא קאי אלא אשיירי. ונראה לפרש: מאי לאו שיירי דאיפסיק מיניידו, כלומר: שיש מן החוטים שנפסקו מעיקרם, ואשתייר מן השלימין נמי. וגרדומי – דאינגרדמו כולם. והשתא לא קאי "כל שהוא" אלא אגרדומי. והא ד"איפסיק מיניידו" הוי השתא כמו "נפסק החוט מעיקרו" דלעיל. וכי האי גוונא קרי "שיירי" פרק קמא דסוכה (יג, א) גבי אוזב דתחילתו שלשה וסופו שנים. וצריך עיון.

שירי גרדומין כל שהוא — פרק "מי שמת" (בבא בתרא קנ, א) הוה מצי לאיתויי הך, גבי הך דפריז: וכל היכא דתני "כל שהוא" ליה שיעורא. **לא** יפחות משבע בנגד שבעה רקיעים — לפי שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע. ואנן דלית לן תכלת לא קפדינן בהא. והא נמי דאמרינן: צריך לקשור על כל חוליא וחוליא — היינו כדי שיהא ניכר התכלת. ומה שאנו נותנים חמשה קשרים, פירש בקונטרס גבי ציצית שקולה כנגד כל המצות: לפי שציצית עולה שש מאות, ושמונה חוטין וחמשה קשרים עולה שש מאות ושלש עשרה. ומיהו, כל "ציצית" האמורים בפרשה חסירים י"ד. ויש לומר שיש פסוק "והיה לכם לציצית", ושלש ציצית כתובים בפרשה, ולמ"ד זו משלימתן. וכן נוהג רבינו תם לעשות אותן חמשה קשרים, שנים בסמוך לטלית ושלשה סמוך לפתיל משום מעלין בקדש ולא מורידין, כדאמרינן שמסיים בלבן, ועל כל קשר שני קשרים כדי שיהא קשר של קיימא. מיהו, לא מצינו שום סמך בהתלמוד מפורש מחמשה קשרים. ויש לומר, דהא דאמרינן: צריך לקשור על כל חוליא וחוליא — היינו אחת של לבן ואחת של תכלת, שהן שתים. והשתא, בשאין פותח משבע עושה חמשה קשרים: סמוך לטלית קשר אחד, ואחר כך שתי חוליות אחת של תכלת ואחת של לבן קשר אחד, עד שמסיים שש חוליות — הרי ארבעה קשרים, ואחר כך עושה חוליא שביעית של לבן כדי שיהא מסיים בלבן, ואחר כך קושר אחד — הרי חמשה קשרים. ויש מפרשים: לא יפחות משבע כריכות בין בל קשר וקשר. או

דִּלְמָא דְּאִיקְּטַר, וְאָמַר רַבָּה, שְׁמַע מִינָּה: קֶשֶׁר עֶלְיוֹן דְּאוֹרַיְיתָא, דְּאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּרַבָּנַן, מַאי אִיצְטְרִיךְ לְמִישְׁרֵי סָדִין בְּצִיצִית? פְּשִׁיטָא, הַתּוֹכֵף תְּבִיפָה אַחַת אֵינוֹ חִיבּוּר! אֶלָּא שְׁמַע מִינָּה: דְּאוֹרַיְיתָא. אָמַר רַבָּה בַּר רַב אַדָּא אָמַר רַב אַדָּא אָמַר רַב: אִם נִפְסַק הַחוּט מֵעִקָּרוֹ - פְּסוּלָה. יָתִיב רַב נַחְמָן וְקָא אָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא. אִיתְיְבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים - בְּתְחִילָתוֹ, אֲבָל סוֹפוֹ - שְׁיָרָיו וְגַרְדּוֹמָיו כָּל שֶׁהוּא; מַאי שְׁיָרָיו וּמַאי גַּרְדּוֹמָיו? מַאי לָאו שְׁיָרָיו - דְּאִיפַּסִיק מִינַּיְיהוּ וְאִישְׁתַּיֵּיר מִינַּיְיהוּ, גַּרְדּוֹמָיו - דְּאִינְרְדִּים אִינְגַּרְדּוּמֵי? לָא, חֲדָא קָתָנֵי, שִׁיּוּרֵי גַּרְדּוֹמָיו כָּל שֶׁהוּא. - וְלִימָא גַּרְדּוֹמָיו, שְׁרָיָיו לָמָּה לִי? - הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּבָעֵינַן שִׁיּוּרָא לְגַרְדּוֹמָיו כְּדֵי לְעָנְבָן. יָתִיב רַבָּה וְקָאָמַר מִשְׁמֵיהּ דְּרַב: חוּט שֶׁל כָּרֵךְ עוֹלֶה מִן הַמִּנְיָן. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: שְׁמוּאֵל אֲמָרָהּ וְלָא רַב. אֵיתְמַר נָמֵי: אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, סָח לִי רַבִּי יֹאשִׁיָּה דְּמִן אוּשָׁא: חוּט שֶׁל כָּרֵךְ עוֹלֶה לָהּ מִן הַמִּנְיָן. יָתִיב רָבָא וְקָא אָמַר מִשְּׁמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל: תְּכֵלֶת שֶׁכָּרַךְ רוּבָּה - כְּשֵׁרָה. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: רַב אֲמָרָהּ וְלָא שְׁמוּאֵל. אֵיתְמַר נָמֵי, אָמַר רַב הוּנָא בַּר יְהוּדָה אָמַר רַב שֵׁשֶׁת אָמַר רַב יְרֵמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב: תְּכֵלֶת שֶׁכָּרַךְ רוּבָּה - כְּשֵׁרָה. רַב חִיָּיא בְּרֵיהּ דִּרְבִי נָתָן מָתֵי הָכֵי, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב שֵׁשֶׁת אָמַר רַב יְרֵמְיָה בַּר אַבָּא אָמַר רַב: תְּכֵלֶת שֶׁכָּרַךְ רוּבָּה - כְּשֵׁרָה, וַאֲפִילּוּ לֹא כָּרַךְ בָּהּ אֶלָּא חוּלְיָא אַחַת - כְּשֵׁרָה. וְנוֹיֵי תְּכֵלֶת - שְׁלִישׁ גְּדִיל וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי עָנָף. וְכַמָּה שִׁיעוּר חוּלְיָא? תַּנְיָא, רַבִּי אוֹמֵר: בְּדֵי שֶׁיְּכָרוֹךְ וְיִשְׁנֶה וְיִשָּׁלֵשׁ. תָּאנָא: הַפּוֹחֵת לֹא יִפְחוֹת מִשֶּׁבַע, וְהַמּוֹסִיף לֹא יוֹסִיף עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה; הַפּוֹחֵת לֹא יִפְחוֹת מִשֶּׁבַע - כְּנֶגֶד שִׁבְעָה רְקִיעִים, וְהַמּוֹסִיף לֹא יוֹסִיף עַל שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה - כְּנֶגֶד שִׁבְעָה רְקִיעִין וְשִׁשָּׁה אֲוִירִין שֶׁבֵּינֵיהֶם. תָּנָא: כְּשֶׁהוּא מַתְחִיל - מַתְחִיל בַּלָּבָן, "הַכָּנָף" - מִן כָּנָף, וּכְשֶׁהוּא מְסַיֵּים - מְסַיֵּים בַּלָּבָן, מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין. רַב רָבָה בַּר חָנָה חָזוּ לֵיהּ קָא חָלִיף וְאָזֵיל הַהוּא גַּבְרָא דְּמִיכַּסֵּי גְּלִימָא דְּכוּלָּא תְּכֵלְתָא, וְרָמֵי לֵיהּ תְּכֵלְתָא, וגדילא

או גדיל או פתיל — למאי דפרישית לעיל [לח, א] דמ"פתיל" משמעינן דבעי שני חוטין תכלת, קשיא, דהכא דרשינן לקיא ל"או גדיל או פתיל"! ויש לומר: דהא נמי שמעת מינה, כיון דבחד פרשה כתיב "גדיל" ובאידך כתיב "פתיל", ומיהו קשה, דפתיל מ"ציצית" נפקא, דדרשינן לקמן (מב, א): אין ציצית אלא ענף! ויש לומר: דאיצטריך "ציצית" לאשמועינן דלאחר עשייתן צריך לפרוד, כדאיתא לקמן.

ובספרי דרישי: "יעשו להם ציצית" — שומע אני יעשה כולה גדילים? תלמוד לומר "ציצית", הא כיצד? כדי שתהא גדיל יוצאת מן הכנף, וציצית מן הגדיל. והא ברייתא קשיא לרבה בר בר חנה, ונקשה נמי לרב, דדריש לה הכא מ"פתיל", והתם דריש ליה מ"ציצית".

וההוא גדילים למניינא — תימה: מאי דוחקיה דרב לאומר "גדילים" למניינא? נימא דקרא בא לומר תרוייהו בעי, גדיל ופתיל! ויש לדחוק ולפרש, דטעם דרבה בר בר חנה משום דדריש "גדילים" כמו מיעוט אחר מיעוט, משום דכתיב בלשון רבים, ואף על גב דליכא גדיל כלל. וכי תימא: אם כן, "פתיל" דכתב רחמנא למה ליה? איצטריך, דאי לא "פתיל" הוה פסלינן פתיל וגדיל בהדי הדדי, קמשמע לן: "פתיל". ורב סבר למניינא, ולא למעט גדילים. ותימה: רבה בר בר חנה מניינא מנא ליה?

ופותליהו מתוכו — פירש בקונטרס: שחוט של כרך מן המנין. ובלשון אחר פירש: שיהא הפתיל, דהיינו הענף, משולשל למטה ויוצא מן הגדיל. ותימה: דהא נפקא לן מ"ציצית" לקמן (מב, א)! ובמתניתין פירשתי בענין אחר — שכפלו כעין פתילה, והיינו "עייף לה מיעף" דלקמן (שם).

לבן נמי פטר — פירש בקונטרס: אף על גב דלא מינא דכנף הוא. ולא יתכן לפי מה שפירשתי לעיל, דבולהו בר מתכלת אקרו "מין לבן". אלא הכי פירושא: אף על גב דכלאים נינהו.

ופלוגא דרב נחמן — הוה מצי למימר דמדרבנן הוא, אלא משום שהאמוראים יש להם לבאר דבריהם יותר. אי נמי, לא מסתבר ליה, כמו שנבאר בסמוך. **ורב** נחמן דאמר כתנא דבי רבי ישמעאל — תימה, היכי דייק הכי מדקתני "חוטי צמר ופשתים" משמע שני חוטין, דאין משמע כן, מדדרבנן הוא! ויש לומר: דלא מסתבר ליה למימר הכי אלא מכח "הכי נמי מסתברא", וכי דחי ליה צריך למצוא תנא. אי נמי, לא מסתבר ליה לפלוגי אדרשא ד"מינה" אי לא משכח ליה תנא. ונראה דמכולהו תנאי מוכח דאית ליה "הכנף" מין בגף, ולא מייתי דתנא דבי רבי ישמעאל אלא לומר דבגדיהם צמר ופשתים, דאי לאו האי טעמא לא מפיק ליה מ"הכנף" מין הכנף. ורבינו תם ורש"י פסקו כרבא, משום דהוא בתראה. **אף** כל צמר ופשתים — תימה: מנא ליה דפליג? דלמא שאני הכא דאיכא יתורא ד"הכנף" מין בגף. דהכי נמי דריש פרק "במה מדליקין" (שבת כז, א) מ"או בגד" שאר בגדים לתנא דבי רבי ישמעאל! ויש לומר: דלא דמי, דהתם לא מפקינן בגד דקרא ממשמעותיה, דלעולם בגד דקרא צמר ופשתים הוא, אלא דמרבינן אף שאר מינין. אבל הכא, אי דרשת מיניה בשאר מינין, אם כן בגד דכתיב ברישא הוי פוטרן מינין, ואם כן מפקת בגד ממשמעותא. אי נמי יש לומר: דרבא לא דריש מייתורא מידי, אלא משום דסבר "בגדיהם" — כל בגדיהם משמע, ועלה כתיב "הכנף" מין בגף, שמדבר מן הציצית. ולפירוש זה, על כרחך תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא. **אמר** אביי האי תנא דבי רבי ישמעאל — פרק "במה מדליקין" (שבת כז, א) איתא להא מילתא, ודחי ליה רבא התם. **בגד** אין לי אלא בגד צמר — פירש בקונטרס: בגנעים כתיב. ולקשה: חורא, דאם כן צריך לגרוס: "או בבגד", דהכי כתיב גבי נגעים, ותו, דפרק "במה מדליקין" (שבת כז, א) דרשינן ליה למילתא אחריתי. ותו, היכי ילפינן מנגעים, לרבא דמתרע לה התם דלא מפקא מאידך תנא דבי רבי ישמעאל? הא גבי נגעים מרבה שאר בגדים! ותו, דהתם משמע בפירוש הכי. ותו תנן בהדיא דשאר מינין לא מיטמו בנגעים, ניפוק דלא כתנא דבי רבי ישמעאל? לכך צריך לפרש: דבשרצים הוא דכתיב (ויקרא יא). ותימה: דאם כן, אמאי איצטריך לאתויי נועה של עזים? ופריך: שק כתיב בהדיא! ויש לומר: דאיכא בגד מן הדוק שבנועה של עזים. וכן מוכח פרק "ראשית הגז" (חולין קלו, א) דממעט גיזה של שור מ"תתן לו" ולא לשקו. ופריך: אלא מעתה נועה של עזים ליחייב! אלמא לאו מכלל שק הוי. והשתא ניחא הא דמרבה לאביי מהכא שלש על שלש בשאר בגדים, ודין שק הוי ארבעה על ארבעה.

סדין

וּגְדִילָא מִיגְּדִיל, אֲמַר רַב: יֵאוּ גְּלִימָא וְלָא יֵאוּ תְּכֵלְתָּא, רַבָּה בַּר בַּר חָנָא אֲמַר: יֵאוּ גְּלִימָא וְיֵאוּ תְּכֵלְתָּא. בְּמַאי קָא מִיפַּלְגִי? רַבָּה בַּר בַּר חָנָה סָבַר: כְּתִיב "גְּדִיל" וּכְתִיב "פְּתִיל", אוֹ גְּדִיל אוֹ פְּתִיל; וְרַב סָבַר: לְעוֹלָם פְּתִיל בָּעֵינַן, וְהָהִיא "גְּדִילִים" לְמִנְיָנָא הִיא דַּאֲתָא, "גְּדִיל" - שְׁנַיִם, "גְּדִילִים" - אַרְבָּעָה, עֲשֵׂה גְּדִיל וּפְתַלְיֵהוּ מִתּוֹכוֹ. אֲמַר שְׁמוּאֵל מְשַׁמֵּה דְּלֵוִי: חוּטֵי צֶמֶר פּוֹטְרִין בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן. אִיבָּעֵיָא לְהוּ: שֶׁל פִּשְׁתָּן מַהוּ שֶׁיִּפְטְרוּ בְּשֶׁל צֶמֶר? צֶמֶר בְּשֶׁל פִּשְׁתִּים הוּא דְּפָטַר, דְּכֵיוָן דְּתִכְלֶת פְּטָרָה - לָבָן נָמֵי פָּטַר, אֲבָל פִּשְׁתִּים בְּצֶמֶר לָא. אוֹ דִלְמָא, כֵּיוָן דְּכָתִיב: "לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה לָךְ" - לָא שְׁנָא צֶמֶר בְּפִשְׁתִּים וְלָא שְׁנָא פִּשְׁתִּים בְּצֶמֶר? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַחֲבָה אָמַר רַב יְהוּדָה: חוּטֵי צֶמֶר פּוֹטְרִין בְּשֶׁל פִּשְׁתָּן וְשֶׁל פִּשְׁתָּן פּוֹטְרִין בְּשֶׁל צֶמֶר; חוּטֵי צֶמֶר וּפִשְׁתִּים פּוֹטְרִין בְּכָל מָקוֹם, וַאֲפִילּוּ בִּשְׁיָרַאִין. וּפְלִיגָא דְּרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן: הַשְּׁיָרַאִין פְּטוּרִין מִן הַצִּיצִית. אִיתֵיבֵיהּ רָבָא לְרַב נַחְמָן: הַשְּׁיָרַאִין, וְהַכְּלָךְ, וְהַסְּרִיקִין - כּוּלָּן חַיָּבִין בְּצִיצִית! - מְדָרַבָּנָן. - אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: וְכוּלָּן, צֶמֶר וּפִשְׁתִּים פּוֹטְרִין בְּהֶן; אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא דְּאוֹרַיְיתָא - הַיְינוּ דְּמִשְׁתָּרִי בְּהוּ כְּלָאִים, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ דְּרַבָּנָן, הֵיכִי מִשְׁתָּרֵי בְּהוּ כְּלָאִים? - אֵימָא: אוֹ צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתִּים. הָכִי נַמִּי מַסְתַּבְּרָא, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: הֵן בְּמִינָן פּוֹטְרִין, שֶׁלֹּא בְּמִינָן אֵין פּוֹטְרִין; אִי אָמְרַתְּ דְּבָשְׁלָמָא דְּרַבָּנָן - הַיְינוּ דְּמִשְׁתָּרִי בְּמִינָן, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ דְּאוֹרַיְיתָא, צֶמֶר וּפִשְׁתִּים הוּא דְּפָטַר! - אִי מִשּׁוּם הָא לָא אִירְיָא, דְּרַבָּא. דְּרַבָּא רָמֵי, כְּתִיב: "הַכָּנָף" - מִין כָּנָף, וּכְתִיב: "צֶמֶר וּפִשְׁתִּים", הָא כֵּיצַד? צֶמֶר וּפִשְׁתִּים פּוֹטְרִין בֵּין בְּמִינָן בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינָן; שְׁאַר מִינִין, בְּמִינָן - פּוֹטְרִין, שֶׁלֹּא בְּמִינָן - אֵין פּוֹטְרִין. וְרַב נַחְמָן כִּדְרַבָּנָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, הוֹאִיל וְנֶאֱמְרוּ בְּגָדִים בַּתּוֹרָה סְתָם, וּפָרַט לְךָ הַכָּתוּב בְּאֶחָד מֵהֶן צֶמֶר וּפִשְׁתִּים - אַף כֹּל צֶמֶר וּפִשְׁתִּים. אֲמַר אַבָּיֵי: וְהָאי תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מַפֵּקָא מֵאִידָךְ תַּנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: "בֶּגֶד" - אִין לִי אֶלָּא בֶּגֶד צֶמֶר, מִנַּיִן לְרִבּוֹת צֶמֶר גְּמָלִים וְצֶמֶר אַרְנָבִים וְנוֹצָה שֶׁל עִזִּים, וְהַכְּלָךְ וְהַסְּרִיקִין וְהַשְּׁיָרַאִין, מַנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אוֹ בֶּגֶד".

תנו

1 | ונדיליה מינדל – כל הציצית היתה גדיל, ולא שייר בה ענף כלל. **ולא יאי תכלתא** – משום דאין בה ענף. **גדיל שנים** – כלומר, אי הוה כתיב "גדיל תעשה לך" – משמע שני חוטין, דאין גדיל פחות משנים. השתא דכתיב "גדילים" משמע ארבעה. **עשה גדיל** – מארבעה חוטין, שישים ארבעה חוטין בחור הטלית, ולבשיכפלם ויעשה מהן גדיל יהו שמונה. **ופותליהו מתוכו** – אותו חוט שכרך בו יהא מן המנין. לשון אחר: ופותליהו מתוכו – תנה פתיל ענף למטה. **חוטי צמר פוטרין בשל פשתן** – אותם שני חוטין של לבן, אם של צמר הן – פוטרין בסדין של פשתן עם התכלת, ואף על גב דליכא השתא מין בגף, דהוי של צמר. ביון דתכלת שנים חוטין הן, דתכלת עמרא וניהו ופוטר בשל פשתן, דהא תכלת כתב רחמנא בהדיא – לבן דצמר נמי פוטר בשל פשתן משום לבן. **חוטי צמר ופשתים** – לבן של פשתים, ושל צמר תכלת. **פוטרין בכל מקום** – בכל מיני בגד, ואפילו בשיראים. דמהו דתימא: שיראין פוטרין, והוו כלאים שלא במקום מצוה, קא משמע לן דחייבין. **השיראין** = מעיל של משי. **והכלך** = מעיל שערשן מאותן דגים (הוא בית התולעת) שמצויים במינוי שקורין פלוצ"ל. **סריקין** – מעיל עשוי מנערת של משי. **צמר ופשתים פוטרין בהן** – קא סלקא דעתין שני חוטין צמר ושני חוטין לבן של פשתים. **הן** – עצמן, כלך וסריקין – במינן פוטרין, דאם עשה ציצית בטלית שהוא מינו יצא. **אלא אי אמרת מדאוריית'א** – מחייבין שיראין בציצית, היכי פטרה בהו ציצית דכלך? הא מדאוריית'א ציצית דצמר ופשתים הוא דפוטרין, כדאמרינן לעיל: "צמר ופשתים יחדו... גדילים תעשה לך"! **ורב נחמן** – דאמר לעיל: שיראין מדרבנן הוא דחייבין, דאי מדאוריית'א לא פטר בהו מינו. **כדתנא דבי רבי ישמעאל** – דאומר: אין מחייבין בציצית אלא בגד צמר או בגד פשתים. **בגדים בתורה סתם** – "על כנפי בגדיהם". **ופרט לך** – בכלאים (דברים כב), וגבי נגעים (ויקרא יג): "בבגד צמר או בבגד פשתים". **מפיק מאידך תנא כו'** – דהא אידך מרבה כל הבגדים. **צמר ארנבים ונוצה** – צמר של עזים קרי נוצה, לפי שאין רך כשאר צמר. **מנין** – שמטמאין בנגעים. **תלמוד לומר או בגד** – "בגד צמר או בגד פשתים" (ויקרא יג).

סדין

רש"י

סדרן – פשתן. **בית שמאי פוטרין** – מן הציצית, דלא דרשינן סמוכין למישרי בלאים בציצית. האי דנקט לשון פטור וחזזה ולא נקט לשון אוסרין ומתירין – משום דציצית חובה הוא לגבר, ואפילו אינו לובשה. ואיסור והיתר נמי בהא תליא, וכיון דלבית שמאי פטור – הוי להו בלאים שלא במקום מצוה, ועובר עליהם משום בלאים. ולבית הלל דמחייבי ליה בציצית – דדרשינן (ויכמות ד, א) סמוכין, ואין כאן משום בלאים, ומותר ללובשן. ובטלית של צמר נמי, לבית שמאי אסור לעשות בה לבן של פשתן ותכלת של צמר, אלא הלבן והתכלת של צמר, ולבית הלל מותר. והאי דנקט פלוגתייהו בסדרין – משום דפסיקא ליה מילתיה, דאין בו ציצית בלא בלאים, שעיקר מצות ציצית תכלת כתיבא ביה, ותכלת עמרא הוא. **אינו אלא מן המהתיהין** – מתמה את כל הדוראן, שאומר: כלאים הוא לבושי! אדבית הלל פליג רבי אליעזר. **אמר רבי אם כן** – דדהלכה בבית הלל, למה אסרוה בירושלים? **לפי שאין בקיאין** – לדרוש סמוכין דכלאים בציצית מותר, ואתו למישרי כלאים בבל מקום. ואי קשיא: כיון דמהדוריית'א חייב, היכי מצו רבנן לעקור דבר מן התורה ולמיפטריה מציצית משום גזירה? (היא) דא אותיבנא ביבמות בפרק "האשה רבה" (עג, ב), ומשנינן דכל דבר שאמרו לך בית דין: שב ולא תעשה מצות עשה זו שבתורה, וראו טעם לדבריהם – אין זה עוקר דבר מן התורה, דממילא מיעקר ולא אידו עקר לה בידים. לשון אחר: רבי אליעזר אדבית שמאי פליג, דאמרי סדין פטור, אלמא דאי רמי ציצית הוה כלאים. והלא דמטיל כו' – תימה הוא דאיבא, אבל איסורא ליכא! אמר רבי: אם כן דליכא איסורא, מפני מה אסרוה בית שמאי? לפי שאין בני אדם בקיאין דכלאים בציצית מותר, ואתי למישרי כלאים שלא במקום מצוה. **ונפרסמה למילתיה** – דכלאים בציצית מותר. **כל שכן דמתמהי עלויון** – דאמרי: אנשים הגונים כאלו לובשים כלאים! **גזירה משום קלא אילן** – צבע היא שדומה לתכלת, ואי שרית של תכלת בסדין – אתי למירמי צמר צבוע בקלא אילן, והוי כלאים שלא במקום מצוה. ולקפרין: מאי איכפת לן אי רמי קלא אילן? לא יהא האי קלא אילן אלא לבן בעלמא, כלומר צמר לבן, דאמרת לעיל: אין לו תכלת – מטיל לבן! ומשני: כיון דאפשר במינו, כיון דלשם לבן (אי) אפשר לתת חוטי פשתן, לא רמינן לבן דצמר בסדין. **בדיים לקיש** – כלומר, הרי לבן גמור לא מצי להטיל לשום ציצית, משום דהוי כלאים בציצית, האיל ואפשר להטיל במינו. אבל תכלת דצמר דאי אפשר במינו, דכל תכלת צמר הוא – רמינן, אי לאו משום גזירה דקלא אילן. **לקיים את שניהן** – כגון לבן דפשתן בסדין. מקיים עשה דציצית, ודרחה לאו דכלאים. **וליבדקיה** – לכל היותות שצובעין בהן ציצית, או אותן מוכרי תכלת, דלא ליהוו קלא אילן! **גזירה משום טעימה** – אי מצרכינן לבל הקונים לבדוק היותות – אתי לשפוך הנסיון בכל היותות, ואמרינן לקמן (מנחות מב, ב) בשמעתין: אם שם הנסיון ביותה – פסלה לכל היותה. **טעימה** = נסיון. **וליבחביה אריסיך** – יכתבו איגרת וישלחו לגולה הלכות טעימה, כדמפרש לקמיה: ליטול מלא קליפת ביצה ביותה, ויצבע הנסיון בתוך הקליפה! **ואריסיך ליקום וליסמוך** – כלומר, דלא חשיבא להו לאינשי הנך אגרות, ועברי עלייהו. לשון אחר: וליבדקיה – ניתקן רבנן שלא יקח אדם תכלת אלא אם כן בדקה, דהא אפשר דליבדקיה בדלקמן (שם), שמביא גילא ושבלילתא! הכי גרסינן: **אלא משום טעימה** – פעמים שימכרו לתכלת של נסיון שנצבע לנסות בו את היותה, ואמרינן לקמן (שם): טעמה – פסולה. ואהא מילתא ליכא למיקם בבדיקה, והוה ליה לבלאים שלא במקום מצוה. **וניבחביה (הא) אריסיך** – לשלוח באותן המקומות שצובעין בהן תכלת: הוו יודעין שהטעימה פסולה. ומאחר שיהו הצובעין יודעין בדבר נסמוך עליהן! והכא ליכא למימר לידרשיה בפרקא, לפי שצובעין תכלת דרכה בכרכין ובכפרים שאין שומעין דרשה שלנו, וגם במקומות רחוקים.

חמץ

תָּנוּ רַבָּנָן: סָדִין בְּצִיצִית - בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין, וּבֵית הִלֵּל מְחַיְּבִין, וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יְהוּדָה: וְהָלֹא כָּל הַמַּטִּיל תְּכֵלֶת בִּירוּשָׁלַיִם אֵינוֹ אֶלָּא מִן הַמַּתְמִיהִין! אָמַר רַבִּי: אִם כֵּן, לָמָּה אֲסָרוּהָ? לְפִי שֶׁאֵין בְּקִיאִין. אָמַר לֵיהּ רָבָא בַּר רַב חָנָא לְרָבָא: וְלִרְמוֹ בֵּי עֲשָׂרָה וְנִפְקוּ לְשׁוּקָא וּמְפַרְסָמָא לְמִילְתָא! - כָּל שֶׁכֵּן דְּמַתְמְהוּ עִילָּוֵי. - וְלִידְרְשָׁא בְּפִירְקָא! - גְּזֵירָה מִשּׁוּם קָלָא אִילָן. - וְלֹא יְהֵא אֶלָּא לָבָן! - כֵּיוָן דְּאֶפְשָׁר בְּמִינָן - לָא; כִּדְרֵישׁ לָקִישׁ, דְּאָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: כָּל מָקוֹם שֶׁאָתָה מוֹצֵא עֲשֵׂה וְלֹא תַּעֲשֶׂה, אִם אַתָּה יָכוֹל לְקַיֵּים אֶת שְׁנֵיהֶם - מְיוּטָב, וְאִם לָאו - יָבוֹא עֲשֵׂה וְיִדָּחֶה אֶת לֹא תַּעֲשֶׂה. וְלִיבְדְּקוּהָ! אֶלָּא גְּזֵירָה מִשּׁוּם טָעִימָה. - וְלִיכְתְּבָהּ אֲדֵיסְקֵי! - אֲדֵיסְקֵי לֵיקוּם וְלֵיסְמוֹךְ? אָמַר רָבָא: הָשְׁתָּא

חמץ

הקונטרס קים לן בבית הלל, כדמוכח בכל דוכתי, ולפירוש הקונטרס צריך לומר דאין הלכה אלא כתנאי דבסמוך, וכדמפרש ומשום גזירה, וציצית ממינו שרי לכולי עלמא. וצריך לדחוק: הא דשרא רבי זירא לסדיניה – היינו ציצית תכלת. ומלאכא נמי (מנחות מא, א) דאמר לרב קטינא: סדינא בקייטא עציצית מה תהא עליה – מציצית מן המובחר קא מקפיד. ותו קשה לפירוש הקונטרס, דפלוגתא דאמוראי הוא אי ציצית חובת גברא או חובת טלית. ועוד, דקיימא לן (שם דף מב) חובת גברא מדמברכינן "להתעטף", ומדבית שמאי נשנעו לבית הלל דחובת טלית הוי! לבך פירש רבינו חם: דמהדוריית'א בית שמאי נמי חיובי מחייבי, ולא פטרי אלא משום הני טעמי דמפרש בשמעתין, ואפילו ממינו נמי פטרי ליה, דלמא אתי למיעבד תכלת, והלכך שייך שפיר לשון "פטור". ועוד יש לומר לפירוש הקונטרס, דבית שמאי אף במינן פטרי, דסברי לה כרבי דאמר (מנחות לח, א): התכלת מעכבת הלבן. והשתא ניחא הא דנקט סדין דווקא. ומיהו תימה: דהשתא כיון דלא אפשר, נדחי עשה ללא תעשה!

אמר רבי אליעזר ברבי צדוק – בקונטרס פירש שני לשונות. ולשון שני שפירש, דקאי אבית שמאי דפטרי – "והלא" אין בו רק תמיה. ורבי נמי קאי אבית שמאי – אם כן למה אסרוה בית שמאי? וזהו לפירוש רבינו חם שלמעלה, דטעמא דבית שמאי משום גזירה היא. אבל לפירוש הקונטרס שלמעלה לא יתכן דניקו אבית שמאי. והיה יכול לפרש: אם כן למה אסרו העולם? וטעמא דנפשיה קאמר, ולא קים ליה בבית שמאי. ועוד פירש דרבי אליעזר אבית הלל מהדר, דמחייבי ליה: והלא בני ירושלים יתמהו עליון! ואמר רבי: אם כן למה אסרוה? דפשיטא בבית שמאי לא קיימא לן, ולמה מתמיהיזן? **והלכה** כדברי בית הלל – יש ספרים גורסין: אי איכא ציצית של צמר ביום מיכפי ביה ופטור, וכי שקעה חמה אי מלביש ליה חייב. ומחקו רבינו חם, כמו שאפרש לקמן. **לא** יהא אלא לבן – אף על גב דאליבא דרבי קיימי, דסבירא ליה (מנחות לח, א) התכלת מעכבת את הלבן, מיהו רבי לאו טעמא דנפשיה קאמר, אלא מהדר אבני ירושלים בדפרישית. **כיון** דאפשר במינן – לעיל (לט, ב) דמסיקנא דחוטי פשתן פוטרין בשל צמר – היינו בהדי תכלת, דמינו דתכלת פטר בשל פשתן – לבן נמי פטר, ואף על גב דאפשר במינו. והאי דפשיטא ליה טפי דחוטי צמר פוטרין בשל פשתן, היינו משום דבלאו הכי איכא כלאים. אי נמי, מדאורייתא (דרחמנא) שרייה, ורבנן הוא דגזור, דכיון דאפשר לקיים שניהם. אבל מדאורייתא שרי, דכלאים ממש הותר אצל ציצית, ולאו משום דחיה. והא דמסקינן לעיל דפותר – היינו מדאורייתא. אי נמי, מסקנא לא קיימא הכי.

וליבדקיה – פירש בקונטרס שתי לשונות. לשון אחד: ליבדוק כל יותות הצובעים, ומשני: משום טעימה, דהוי אלא לשמו. והכי נמי הוה מצי למימר: שמא שלא לשמו עבד בהו, וליבדקיה – כדאיתא לקמן, דמייתי גילתא ושבלילתא ובדקינן ליה לציצית אי תכלת הוא או קלא אילן. ומשני: משום טעימה – שמא ציצית זה נעשה מן הצמר שטעם בו, וחה אי אפשר בבדיקה.

שמא

סדין בציצית בית שמאי פוטרין – פירש בקונטרס: דלא דרשינן סמוכין, ולא אישתרי כלל בלאים בציצית. והא דנקט לשון פטור וחזזה, ויתכן יותר לשון איסור והיתר – משום דקסבר חובה טלית ואיסור והיתר נמי בהא תליא. והוא הדין נמי בטלית של צמר שלא יפטרו בו חוטי פשתן, ומילתא דפסיקא נקט, דכל סדין מפשתן ואי אפשר בו בלא בלאים, שעיקר מצות ציצית תכלת, ותכלת עמרא הוא. משמע מהוך פירוש הקונטרס דציצית בלאים הוא דאסרינן, וכן פירש בתשובה, וכן [כתב] רבינו יצחק ברבי יהודה. וקשה, דהא אמרינן בריש יבמות (ד, א): אפילו מאן דלא דריש סמוכין בעלמא, במשנה תורה דריש! ויש לומר: דאיכא חד תנא בגויר (נת, א) דמפיק מ"ראשו" דעשה דוחה לא תעשה, ר"צמר ופשתים" לבדרבא, ובית שמאי סבירא להו כההוא תנא, וסבירא להו ברבי יהודה דלא דריש סמוכין אלא היכא דמוכח או מופנה. ואף על גב דעשה דוחה לא תעשה — לא שרי ציצית בלאים, דהא אפשר לקיים שניהם, ועיקר מצות תכלת לא יהא אלא בצמר. אי נמי, לאשמעינן קשר, דלעיל (לט, א) לא ידעינן אלא מדאיתתרי בלאים בציצית. ומיהו לא יתכן למימר לפי מה שפירשתי! למעלה גבי קשר העליון. מיהו גם אההוא תנא דגויר פירש רבינו חם דסמיך א"גדילים", דמ"ראשו" לא מצי מפיק בדאיתא ביבמות. ותו דבסדר רב עמרם פסיק בבית שמאי בהא, ואגן פשיטא דלפירוש הקונטרס קים לן בבית הלל, כדמוכח בכל דוכתי. ולפירוש הקונטרס צריך לומר דאין הלכה אלא כתנאי דבסמוך, וכדמפרש ומשום גזירה, וציצית ממינו שרי לכולי עלמא. וצריך לדחוק: הא דשרא רבי זירא לסדיניה – היינו ציצית תכלת. ומלאכא נמי (מנחות מא, א) דאמר לרב קטינא: סדינא בקייטא עציצית מה תהא עליה – מציצית מן המובחר קא מקפיד. ותו קשה לפירוש הקונטרס, דפלוגתא דאמוראי הוא אי ציצית חובת גברא או חובת טלית. ועוד, דקיימא לן (שם דף מב) חובת גברא מדמברכינן "להתעטף", ומדבית שמאי נשנעו לבית הלל דחובת טלית הוי! לבך פירש רבינו חם: דמהדוריית'א בית שמאי נמי חיובי מחייבי, ולא פטרי אלא משום הני טעמי דמפרש בשמעתין, ואפילו ממינו נמי פטרי ליה, דלמא אתי למיעבד תכלת, והלכך שייך שפיר לשון "פטור". ועוד יש לומר לפירוש הקונטרס, דבית שמאי אף במינן פטרי, דסברי לה כרבי דאמר (מנחות לח, א): התכלת מעכבת הלבן. והשתא ניחא הא דנקט סדין דווקא. ומיהו תימה: דהשתא כיון דלא אפשר, נדחי עשה ללא תעשה!

אמר רבי אליעזר ברבי צדוק – בקונטרס פירש שני לשונות. ולשון שני שפירש, דקאי אבית שמאי דפטרי – "והלא" אין בו רק תמיה. ורבי נמי קאי אבית שמאי – אם כן למה אסרוה בית שמאי? וזהו לפירוש רבינו חם שלמעלה, דטעמא דבית שמאי משום גזירה היא. אבל לפירוש הקונטרס שלמעלה לא יתכן דניקו אבית שמאי. והיה יכול לפרש: אם כן למה אסרו העולם? וטעמא דנפשיה קאמר, ולא קים ליה בבית שמאי. ועוד פירש דרבי אליעזר אבית הלל מהדר, דמחייבי ליה: והלא בני ירושלים יתמהו עליון! ואמר רבי: אם כן למה אסרוה? דפשיטא בבית שמאי לא קיימא לן, ולמה מתמיהיזן? **והלכה** כדברי בית הלל – יש ספרים גורסין: אי איכא ציצית של צמר ביום מיכפי ביה ופטור, וכי שקעה חמה אי מלביש ליה חייב. ומחקו רבינו חם, כמו שאפרש לקמן. **לא** יהא אלא לבן – אף על גב דאליבא דרבי קיימי, דסבירא ליה (מנחות לח, א) התכלת מעכבת את הלבן, מיהו רבי לאו טעמא דנפשיה קאמר, אלא מהדר אבני ירושלים בדפרישית. **כיון** דאפשר במינן – לעיל (לט, ב) דמסיקנא דחוטי פשתן פוטרין בשל צמר – היינו בהדי תכלת, דמינו דתכלת פטר בשל פשתן – לבן נמי פטר, ואף על גב דאפשר במינו. והאי דפשיטא ליה טפי דחוטי צמר פוטרין בשל פשתן, היינו משום דבלאו הכי איכא כלאים. אי נמי, מדאורייתא שרי, דכלאים ממש שרייה, ורבנן הוא דגזור, דכיון דאפשר לקיים שניהם. אבל מדאורייתא שרי, דכלאים ממש הותר אצל ציצית, ולאו משום דחיה. והא דמסקינן לעיל דפותר – היינו מדאורייתא. אי נמי, מסקנא לא קיימא הכי.

וליבדקיה – פירש בקונטרס שתי לשונות. לשון אחד: ליבדוק כל יותות הצובעים, ומשני: משום טעימה, דהוי אלא לשמו. והכי נמי הוה מצי למימר: שמא שלא לשמו עבד בהו, וליבדקיה – כדאיתא לקמן, דמייתי גילתא ושבלילתא ובדקינן ליה לציצית אי תכלת הוא או קלא אילן. ומשני: משום טעימה – שמא ציצית זה נעשה מן הצמר שטעם בו, וחה אי אפשר בבדיקה.

שמא

שמא יקרע סדינו בתוך שלש – פירש בקונטרס: בתוך שלש לבנה, וכשיתפרנו בחוטי פשתן יניח סוף החוטין תלויין שם לציצית, והוה ליה "תעשה ולא מן העשוי". ואפילו לרבנן דאמרי (מנחות לח, א) דתכלת אינה מעכבת את הלבן — היינו כשיש ארבעה חוטין, אבל הכא דליכא אלא שנים — לא. מיהו הוה ליה למינקט משום דבעינן לבוש טוויה או תלייה לשמה, אבל "תעשה ולא מן העשוי" ליכא, לפי מה שאפרש לקמן (מא, ב) גבי עשאה מן הקושים ומן הגרדין וכו'. והא דתניא לקמן (מא, א): טלית שנקרעה חוץ לשלש יתפור, תוך שלש רבי מאיר אומר: לא יתפור, וחכמים אומרים: יתפור — אפילו לרבנן גזרינן שמא יתפור ויהא בו איסור כלאים, ומיהו קשה מדהוה דרב הונא דאמר לקמן (מא, ב): רחוק מן הכנף ארבע הוי מצות ציצית. אבל מברייתא דחסידי ליכא לאקשויי, דהא מפרשינן בסמוך: בין שפצעו שלש. לכך צריך לפרש: תוך שלש — היינו שנקרע הכנף שהציצית תלוי בה, ולא נשתייר שלש, והוי כאילו נפסק לגמרי, אבל אם נשתייר בו שלש — לדברי הכל חיבור מעליא הוי. והשתא שמעתין כרבי מאיר אתיא. והא דלא גזרינן שמא יקרע כולה — דבהא לא טעו. והא דמשמע פרק "דם חטאת" (זבחים צה, ב) גבי בגד שיצא חוץ לקלעים, דאפילו נשתייר בו שלש אלא שאין בו כדי מעפורת לא חשיב חיבור, ובפרק "העור והרוטב" (חולין קכג, ב) מוכח דכדי מעפורת הוי טפי ממשלש — שאני התם, דכל הבגד נקרע, אבל הכא שאינו נקרע רק חתיכה — לא הוי בפסול. **ר'** זירא אמר — משמע דרב זירא לאו היינו רבי זירא, ולא בפירוש הקונטרס בכתובות (מג, ב).

משום בסות לילה — רבינו תם פירש דכן עיקר, כדאיתא פרק "במה מדליקין" (שבת כה, ב), ואינהו סבור משום בסות לילה. מתוך כך יש להוכיח מכאן דהלכה כרבי שמעון, דלילה לאו זמן ציצית היא. ועוד אמרינן פרק "במה מדליקין" (כג, א): "אשר תבסה בה" למה לי — לאתויי בסות סומא. והיינו כרבי שמעון, דלרבנן דרבי שמעון מוקמי ליה לרבות בעלת חמש, אלמא סתם תלמודא כרבי שמעון אתא. ועוד בפרק שני דברכות (יד, ב) אמרינן שלא היו אומרים במערבא פרשת ציצית בלילה, [ורב יוסף אמר עלה] כמה מעליא האי שמעתא. וסתם ברייתא נמי פרק קמא דזבחים (יח, ב) כרבי שמעון מוקי. ורב יהודה דרמי תכלתא לפרוזמא דאינשי ביתיה לקמן (מנחות מג, א) ובפרק קמא דסוכה (יא, א) — רבי יהודה לבד היה עושה כן. ובפרק קמא דברכות (יג, א) אמר רבי יהושע בן קרחה: למה נסמכה פרשה וכו' לומר שזו נוהגת בין ביום בין בלילה, וזו אינה נוהגת אלא ביום. ואומר רבינו תם: אף על גב דכסות יום חייב אפילו בלילה, וכסות לילה פטור אפילו ביום, מכל מקום מיקרי שפיר זמן גרמא, שהיום גורם לחייב המלבוש. מיהו, בירושלמי דקדושין ובתוספתא גרסינן: איזו היא מצות עשה שלא הזמן גרמא — כגון אבידה ושילוח הקן ומעקה רציצית, ורבי שמעון פוטר את הנשים מן הציצית. אמר להם רבי שמעון: אי אתם מודים לי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, שדרי בסות לילה פטור! אמר רבי אילא: טעמא דרבנן, שאם היתה טלית המיוחדת ליום וללילה — חייבת, ובספרי נמי תניא: "על כנפי בגדיהם" — שומע אני אף בעלת שלש וכו', שומע אני אף בסות לילה במשמע? תלמוד לומר: "וראיתם אותו" — ביום ולא בלילה, ואם היתה טלית מיוחדת ליום ולילה חייבת בציצית. וצריך עיון. **והאמר** רבי זירא הטיל למוטלת בשירה — תימה: היכי סלקא דעתין דרבי זירא לית ליה "תעשה ולא מן העשוי"? הא רבי זירא גופיה אית ליה לעילי! ויש לומר, דסלקא דעתין: כיון דתחילת הנחתן למצוה — לא שייך ביה "תעשה ולא מן העשוי", אבל לעיל בי תחך — נתבטלה הנחתו. **כבל** תוסיף קאי מעשה לא הוי — דכיון דעביד איסורא לא חשיב עשייה, ובשעת קציצת הראשונים זו היא עשייתן. ולא דמי להיהיא דפרק קמא דסוכה (יא, א) דלא אמרינן: קיצצתן זו היא עשייתן. וצריך עיון.

ממאי דגברא לאוסופי קמיבון — אפילו למאן דאמר בפרק בתרא דעירובין (ק, א) דלעבוד משום בל תוסיף לא בעי כוונה, ומשמע נמי בהוהוא פירקא דלרבי יהושע לא בעי כוונה, מכל מקום הבא מודה דליכא בל תוסיף, כיון דלבטולי קמיבון.

תכלת אין בה משום כלאים ואפילו בטלית פטורה — מדקאמר "ואפילו" ולא קאמר "אפילו" בלא ויו"ו, משמע דבלא טלית פטורה איצטריך לאשמועינן דתכלת אין בה משום כלאים. וכי האי גוונא דייק פרק "טרף בקליפי" (יומא מו, א) אומר היה רבי מאיר: אברי עולת חול שניתותרו — עושה להן מערכה וסודרן ואפילו בשבת, ומוכחא סוגיא דהתם דתרתי מילי אשמעינן. ואומר רבינו תם: דהכא נמי אשמעינן דאפילו בלילה אין בה משום כלאים, אף על גב דלאו זמן ציצית היא, דלגמרי התיר הכתוב כלאים של ציצית, והא דגזרינן לעיל משום בסות לילה — היינו בסות שאינו מיוחד רק ללילה (ורבינו תם סותר פירוש שלמעלה), דבסות יום חייב אפילו בלילה, וכן פרק קמא דקדושין (לד, א), ותדע.

חָמֵץ בְּפֶסַח וְיוֹם הַכִּפּוּרִים דְּכָרֶת - סְמָכִינַן אַדִּיסָקֵי, הָכָא דַּעֲשֵׂה בְּעָלְמָא לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא אֲמַר רָבָא: הָא מִילְתָא אֲמָרֵי, וְאִיתְּמַר בְּמַעֲרָבָא מְשׁוּם דְּרַבִּי זֵירָא אָמְרֵי, וְאִיתְּמַר בְּמַעֲרָבָא מְשׁוּם רַבִּי זֵירָא אָמַר: גְּזֵירָה נְמִי מִשּׁוּם פְּסוּת לֵילָה. וַאֲמַר רָבָא: הָא מִילְתָא אֲמָרֵי, וְאִיתְּמַר בְּמַעֲרָבָא מְשׁוּם דְּרַבִּי זֵירָא פְּוָותֵי: הֵיכִי שֶׁל בֶּגֶד וְכִנְפֶיהָ שֶׁל עוֹר - חַיֶּיבֶת, הֵיכִי שֶׁל עוֹר וְכִנְפֶיהָ שֶׁל בֶּגֶד - פְּטוּרָה, מַאי טַעְמָא? עִיקַּר בֶּגֶד בָּעֵינַן. רַב אַחָאי אָזִיל בָּתַר כְּנָף. אָמַר רָבָא אָמַר רַב סְחוֹרָה אָמַר רַב הוּנָא: חַטִּיל לְבַעְלַת שֵׁשׁ וְהִשְׁלִימָה לְאַרְבַּע - פְּסוּלָה, "תַּעֲשֶׂה" - וְלֹא מִן הָעָשׂוּי. מַיְתִיבִי: חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים, פֵּיוָן שֶׁאֵרְגוּ בָּהּ שֵׁשׁ הֵיוּ מַטִּילִין לָהּ תְּכֵלֶת! - אֵימָא: פֵּיוָן שֶׁפִּצְּעוּ בָּהּ שֵׁשׁ הֵיוּ מַטִּילִין לָהּ תְּכֵלֶת. וּמִי אָמְרִינַן תַּעֲשֶׂה וְלֹא מִן הָעָשׂוּי? (אִינִי) וְהָאֲמַר רַבִּי זֵירָא: הַטִּיל לְמוּטֶלֶת - כְּשֵׁרָה! אָמַר רָבָא: הָשְׁתָּא בְּבַל תּוֹסִיף קָאֵי, מַעֲשֶׂה לָא הֲוֵי. מַתְקִיף לָהּ רַב פָּפָּא: מִמַּאי דְּבִנְדָא לְאוֹסוֹפֵי קָא מְכַוְּונִי? דִּלְמָא לְבָטוֹלֵי קָא מְכַוְּונִי, וְכַל תּוֹסִיף לֵיכָּא, מַעֲשֶׂה אֵיכָּא! אֲמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב מַתְנָא אָמַר שְׁמוּאֵל: תְּכֵלֶת אֵין בָּהּ מִשּׁוּם כִּלְאַיִם, וַאֲפִילּוּ בְּטָלִית פְּטוּרָה. מַאי טַעְמָא? אִילֵימָא דִּלְיָת בָּהּ שִׁיעוּרָא, וְהָתַנְיָא: טַלִּית שֶׁהָקְטָנָן מִתְּכָפָּה בּוֹ רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ, חַמִּין בְּפֶסַח בּוֹ' – כְּשֶׁהִיו מְעַבְּרִים שְׁנָה הָיוּ שׁוֹלְחִין אִגְּרוֹת לִגְלוֹת לְעֲשׂוֹת שְׁנֵי אֲדָרִים, כְּדַאֲמִרִינַן בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסַנְהֶדְרִין (יא, א): "מוֹדְעִין אֲנַחְנָא לְכוֹן" בּוֹ. **הא מילתא אמרי** – אנא הכא, ואמרי במערבא משום רבי זירא בשמיה, דמשום הכי אסרו ציצית בסדין. **גזירה משום שמא יקרע סדין** – קודם לכן בתוך שלש אצבעות לשפת הכנף, דהיינו מקום הציצית. **ויתפרנו** – בחוטי פשתן, ויניח סוף החוטין התלויין שם, ואחר כך יתן בה שני חוטי תכלת, ויצרפ אותן שנים של לבן עמהם. **והתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי** – ונמצאת ציצית פסולה, והוו כלאים שלא במקום מצות. **תעשה ולא מן העשוי** – דפסול. היינו שעושה מתחילה שלא לשם ציצית ולא נעשה כמצותו, ואחר כך תקנו – קרינן ביה "ולא מן העשוי", ונמצא ציצית פסולה. **שרא רבי זירא לדרינהי** – התיר ציציותיו מסדינו שהיה של פשתן, ונטלן, משום שמא יקרע. והיינו דאמר רבא: אינתמר במערבא משמיה דרבי זירא כוותי. **הכי גרסינן: רבי זירא אמר גזירה משום בסות לילה** – שמא יתכסה בו בלילה דפטור מציצית, שנאמר "וראיתם אותו וזכרתם" – פרט לבסות לילה, ונמצא נזנה מכלאים שלא בשעת מצוה. **וכנפיה של עור** – שנחתכו קרניה ותלה בהן עור. **אויל בתר כנף** – ועביד איפכא. **חטיל** – שלש ציצית לבעלת שלש כנפים, ואחר כך תלה בהן קרן רביעית ועשה בו ציצית – פסולה, דשלש ראשונות עשויין מתחילה שלא כמצותה, וכי הדר מתקנה אינה "תעשה ולא מן העשוי". **חסידים** = זרזיין במצות. **כיון שארגו** בטלית שלש אצבעות, דמיקרי בגד, כדאמרינן לגבי טומאה. **היו מטילין בה תכלת** – בשני קרניה, ולכי גמרי לה היו מטילין לשנים אחרים, ולא אמרינן "תעשה ולא מן העשוי", ואף על גב דלא הוה מחייבין בציצית עד שתהא כדי שיחבכנה בה קטן ראשו ורובו כדלקמן. שכל ציצית שלא נעשית מתחילתה לשם ציצית, אף על פי בשנעשית שלא לצורך – איבא "מן העשוי", דהא הכא שלא לצורך נעשית, דלא היו לה אלא שתי קרנות, דאלו קרנותיה האחרים אינן ראויין לציצית. **שהרי** סופו להוסיף עליה הרבה, **הויא** לה ציצית למעלה משלשה, ואנן תוך שלשה בעינן. **כיון שפצעון בה שלש** – כיון שהגיעו לשלש אצבעות האחרונים – מטילין לה תכלת מיד, ולא משהו לה מידי. דהשתא ליכא למימר "תעשה ולא מן העשוי", דהא מכיון שהגיעו לתוך שלש האחרונים הוו להו אותן שתי קרנות נמי ראויין לציצית, שכשתגמר נמצאת ציצית בתוך שלש. **הטיל למוטלת** – שהיה בה ארבע ציצית והטיל לה ארבע אחרים – כשרה בהני בתראי, ואף על גב דהדר פסקינהו לקמאי. והא הכא דשלא לצורך עבדינהו בשעת עשייה, ומכשרא בהו? **אמר רבא** – לעולם שלא לצורך – "מן העשוי" קרינן ביה. והכא להכי מכשרא בבתראי – דקאי בבל תוסיף כי עבדינהו, ולא הוו מעשה, דכיון דעובר על דברי תורה לא מיקרי מעשה, הלכך כי פסיק לקמאי היא הויא עשייתן דבתראי (עשיה). אבל שלא לצורך דבעלת שלש, שאינו עובר עליהן – הוי מעשה לאקרויי ציצית העשויה בפסול, ואיכא בשגומרה "תעשה ולא מן העשוי". **מעשה איכא** – והדר קושיא לדוכתה. **תכלת אין [בה] משום כלאים** – קא סלקא דעתין דהכי קאמר: ציצית אין בהם משום כלאים, ואפילו כו'.

והגדול יוצא בה עראי – שאינו בוש לצאת בה לשוק. אילימא וכן לענין איסורא דכלאים – דאי אין קטן מתכסה בה – אין בה משום כלאים אם נארג בה כלאים. והתנן אין עראי בכלאים – כלומר, אין דין עראי בכלאים, שאף על פי שאין הגדול יוצא בה עראי – יש בה משום כלאים אם נארג בה כלאים. ואמר רב נחמן – מאי "וכן לענין כלאים" – וכן לענין סדין בציצית. אלמא, ציצית בטלית שאין בה שיעור – יש בה משום כלאים; אלא מאי פתורה – דקאמר לעיל: ואפילו בטלית פתורה – בגון חטיל למוטלת, דכי שריא רחמנא בלאים בציצית – לגמרי אישתרו. חדא דיכנא – לעיל: הטיל למוטלת בשרה. וכיון דמתכשרא בהנך בתראי, וכל שכן בקמאי אי הוה פסיק לבתראי – פשיטא דאין בה משום כלאים, דהא כולה ציצית מיקרו; חדא מכלל חבירתה איתמר – מכלל דהטיל למוטלת בשרה איתמר דך דכלאים. טלית כפולה – שהיתה ארוכה כשתים וכפלה. וירכי שמעון פוטר – שאם תפשט נמצאת ציצית באמצעיתה. שאם תפרה חייבת – דלא תפשט. דנקטה בסיכי – ברוק"ש. לשון אחר: תפירה רחבה, בשט"ר. וקשיא לי הא דאמר בסוף "הקונקי" (מנחות לו, ב עיין שם): האי מאן דחייש לגלימא כו'. אישתי – הטלית, היו ציצית באמצעיתה. שהיתה רחבה כפלים בקומתו והיתה בפולה, והכפל מוטל על ראשו, ושני הראשין של טלית למטה מאחוריו, ושתי ציצית היו בקרן האחד, ושנים בשני ראשי הכפל מקום שארכו כלה, וכשנפשטה היה חבר כולו בה, ונמצאו שתי ציצית של כפל באמצע הטלית בנגד ראשו של רבא. לאו היינו בנף – דהא באמצעיתה עומדין. טי בסרת חוכת נגרא הוא – לקיים מצות ציצית באחת מהן, דתיפטר בהך אחריתי? חוכת טלית הוא – ואפילו עשר יש לך, טענות ציצית. מסיע ליה – דחוכת טלית הוא. הראשונים כו' – ואי חוכת גברא הוא, למה לה ציצית עד שיתחכמה בה? ופליגא דמלאכא – דרבה בר רב הונא, דהמלאך אומר דחוכת גברא היא. דמיכסי סריגא – דלא הוה ליה ציצית, כדאמרינן לעיל (מ, ב) משום כסות לילה. סרבלא – כגון אותן שלנו שהן עגולין, ואין לה אלא שני כנפים (למטה), דפטורה מציצית. [סרבלא – מנט"ך בלעז]. הא לא מיחייבא – הן טלית דסדין ודסרבלא, ומאי איכפת ליה? נהי דחייביה רחמנא – כי מיכסי טלית בת חיובא, הראוי לציצית, חזיביה רחמנא לגברא. לאהדורי בתר טלית דחיובא ולאכשויי בה מי (חייביה)? אלא הכי קאמר ליה מצדקי למיפטר עצמך מציצית – תבשׂ תחבולות לפטור עצמך מציצית, טצדקי = תחבולות, וחבירו בבבא קמא בפרק "הכונס" (נו, א): כל טצדקי דאית לה למיעבד עבדה. כלי קופסא – טיתיות הראויין לציצית, אף על פי שמקופלת ומונחת בקופסא – חזיבת בציצית, דהואיל ועומדת היא להתכסות בה – "אשר תכסה בה" קרינא ביה. לכבודו – לתכריכי. בההיא שעתא – בשלובשין אותו למת. ודאי רמינן ליה – מטילין ביה בציצית, דאי לא רמינא דמי כליונו; בלומר: איפטר ליה ממצות. חוץ לשלש – למעלה משלש אצבעות משפת הכנף. יתפור – ולא חיישינן דילמא פייש מידי מן חוט התפירה, ויניחם ויוסיף עליו עד ארבעה חוטים לשם ציצית, ואיכא "תעשה ולא מן העשוי". דהא חוץ לשלש לא חזו לתלות ציצית, כדאמרינן לקמן. בתוך שלש – הראוי להניח שם ציצית. לא יתפור – דדבר חיישינן להכי כדפרישנא. ממקום אחר – מטלית אחרת, ויש בה תכלת ותולה בה. משום ד"על כנפי בגדיהם" בעינן, ובנף זה לא היה מבגד זה בשעת עשייה. ושוין שמביא תכלת – מתיר ציצית מטלית אחרת ותולה בה. דהכא ליכא "ולא מן העשוי", דהא צריך לחזור ולברוכה ולתקנה כאן בבתחילה. ובלבד

וְהַגָּדוֹל יוֹצֵא בָהּ דֶּרֶךְ עֲרָאי - חַיֶּבֶת בְּצִיצִית. אֵין הַקָּטָן מִתְכַּסֶּה בּוֹ רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהַגָּדוֹל יוֹצֵא בָהּ עֲרָאי - פְּטוּרָה, וְכֵן לְעִנְיַן כִּלְאַיִם; וְהֵיכִן בָּהּ, מַאי "וְכֵן לְעִנְיַן כִּלְאַיִם"? אִילֵימָא וְכֵן לְעִנְיַן אִיסּוּרָא דִּכְלְאַיִם - וְהָא אֵין תְּנַן: אֵין עֲרָאי בִּכְלְאַיִם; וְאָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: וְכֵן לְעִנְיַן סְדִין בְּצִיצִית! אֶלָּא מַאי פְּטוּרָה - הַטִּיל לְמוּטָּלָת. וְהָא אָמַרָה רַבִּי זֵירָא חֲדָא וְיִמְנָא! - חֲדָא מִכְּלָל דַּחֲבֵירְתָּהּ אִיתְמַר. תָּנוּ רַבָּנָן: טַלִּית כְּפוּלָה חַיֶּבֶת בְּצִיצִית, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר; וְשׁוֹיִן, שֶׁאִם כְּפָלָהּ וְתָפְרָה שֶׁחַיֶּבֶת. תְּפָרָהּ, פְּשִׁיטָא! - לָא צְרִיכָא, דְּנָקְטָהּ בְּסִיכֵי. רַבָּה בַּר הוֹנָא אִיקְּלַע לְבֵי רָבָא בַּר רַב נַחְמָן, חֲזִיֵּיהּ דַּהֲוָה מְסַכֵּי טַלִּית כְּפוּלָה וְרָמֵי לֵיהּ חוּטֵי עִילָּוֵי כְּפֵילָא, אֵיפְּשִׁיטָא וַאֲתָא חוּטָא וְקָם לַהֲדֵי רֵישֵׁיהּ. אֲמַר לֵיהּ: לָאו הַיְינוּ פֶּנֶף דְּכַתַּב רַחֲמָנָא בְּאוֹרַיְיתָא! אֲתָא שַׁדְיֵיהּ אִיכַּסֵּי גְּלִימָא אַחֲרִיתִי. אֲמַר לֵיהּ: מִי סָבְרַתְּ חוֹכַת גַּבְרָא הוּא? חוֹכַת טַלִּית הוּא, זִיל רְמֵי לָהּ. לֵימָא מְסַיַּע לֵיהּ: חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים, כֵּיוָן שֶׁאָרְגוּ בָּהּ שָׁלֹשׁ חָיוּ מַטְלִין בָּהּ תְּכֵלֶת! - שְׁאנֵי חֲסִידִים, דְּמַחְמְרִי אַנַּפְשַׁיְיהוּ. וּפְלִיגָא דְּמַלְאָכָא, דְּמַלְאָכָא אִשְׁתַּחֲיֵהּ לְרַב קַטִינָא דְּמִיכַּסֵּי סְדִינָא, אֲמַר לֵיהּ: קַטִינָא, קַטִינָא! סְדִינָא בְּקֵיטָא וְרַבְרְבָא בְּסִיתְוָא, צִיצִית שֶׁל תְּכֵלֶת מַה תְּהֵא עָלֶיהָ? אֲמַר לֵיהּ: עַנְשִׁיתוּ אַעַשָּׂה? אֲמַר לֵיהּ: בּוּמָן דְּאִיכָּא רִיתְחָא עַנְשִׁינַן; אִי אָמְרַתְּ בְּשִׁלְמָא חוֹכַת גַּבְרָא הוּא - הַיְינוּ דְּמִחַיַּיב, דְּלָא קָא רָמֵי, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ חוֹכַת טַלִּית הוּא - הָא לָא מִיחַיְּיבָא! - אֶלָּא מַאי, חוֹכַת גַּבְרָא הוּא? נְהִי דְּחַיְּיבֵיהּ רַחֲמָנָא כִּי מִיכַּסֵּי טַלִּית דְּבַת חִיּוּבָא, כִּי מִיכַּסֵּי טַלִּית דְּלָאו בַּת חִיּוּבָא הִיא, מִי חַיְּיבֵיהּ רַחֲמָנָא? אֶלָּא הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: מַצַּדְקִי לְמִיפְטַר נַפְשָׁךְ מִצִּיצִית? אָמַר רַב טוֹבִי בַּר קִיסָנָא אָמַר שְׁמוּאֵל: כְּלֵי קוּפְסָא חַיָּבִין בְּצִיצִית. וּמוֹדֶה שְׁמוּאֵל בְּזֶנֶן שֶׁעֲשָׂאָה לְכָבוֹדוֹ שֶׁפְּטוּרָה. מַאי מַעְמָא? "אֲשֶׁר תְּכַסֶּה בָּהּ" אָמַר רַחֲמָנָא, הָאי לָאו לְאִפּוּקֵי עֲבִידָא. בְּהַהִיא שַׁעֲתָא וַדַּאי רָמֵינַן לֵיהּ, מְשׁוּם "לֹעֵג לָרָשׁ חָרַף עֹשֵׂהוּ". אָמַר רַחֲבָה אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: טַלִּית שֶׁנִּקְרְעָה, חוּץ לְשָׁלֹשׁ - יִתְפּוֹר, תּוֹךְ שָׁלֹשׁ - לֹא יִתְפּוֹר. תָּנֵיָא נַמִּי הָכִי: טַלִּית שֶׁנִּקְרְעָה, חוּץ לְשָׁלֹשׁ - יִתְפּוֹר. תּוֹךְ שָׁלֹשׁ - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֹא יִתְפּוֹר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: יִתְפּוֹר; וְשׁוֹיִן, שֶׁלֹּא יָבִיא אֲפִילּוּ אַמָּה עַל אַמָּה מִמָּקוֹם אַחֵר וּבָהּ תְּכֵלֶת וְתוֹלֶה בָּהּ; וְשׁוֹיִן, שֶׁמְּבִיא תְּכֵלֶת מִמָּקוֹם אַחֵר וְתוֹלֶה בָּהּ, ובלבד

דאמרינן לקמן (מד, א): טלית שאולה כל שלשים יום פטורה מן הציצית, מכאן ואילך חייבת ואפילו של כלאים, ואף על גב דפטור מדאורייתא. דאין לחלק, כיון דלגבי גברא דהוי דידיה ליכא לבישה, וכן לנשים. והא דאמרינן (מנחות מג, א) גבי הבהנים: נהי דבעידן עבודה אישתראי, שלא בעידן עבודה לא — לא דמי כלל, דהא כתיב (דברים כב) "לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך", לומר שבמקום גדילים תלבש שעטנז, משמע דכל לבישה שרא רחמנא. ועוד, דבטלית שעשוי להנאתו חייב הכתוב בלאים, אבל בגדי כהונה לא לבישו אלא בעידן עבודה. ועוד אומר רבינו תם: דבגדי כהונה נמי שלא בעידן עבודה שרו. והכי קאמר: נהי דבעידן עבודה אישתראי — כלומר, המיוחדים לעבודה, שלא בעידן עבודה — כלומר, אותם שאינם מיוחדים לעבודה, לא אישתראי. וכן מוכח בתוספתא דכלאים, דתניא: בגדי כהונה ובגדי כהן גדול אין בהם משום כלאים. בגדי כהן גדול שיצא למדינה — חייב, במקדש בין לשרת בין שלא לשרת — פטור. וצריך עיון אי לילה דומה למדינה דחייב. ויש לומר: דחייב מדרבנן. והוהוא עובדא דשמעון הצדיק פרק "בא לו" (יומא סט, א) ד"עת לעשות לה' הפרו תורתך" — בדרבנן נמי שייך הפרה. מיהו לא משמע הכי, אלא נראה טפי דחייב מדאורייתא, ואין לדמות מקומות למדינה, דבמדינה ליכא שום היתר. ותדע, דהתם לא מפליג בין שעה הראויה לשרת לשעה שאינה ראויה לשרת. והא דאמרינן פרק "בא לו" (שם) גבי בגדי כהונה שמקפלין אותן תחת ראשיהן, ולאו דווקא [תחת ראשיהן], אלא שלא בנגד ראשיהן] משום כלאים — היינו בהצעה, דלא דמי ללבישה דשרא רחמנא. אבל גבי ציצית אין לחלק בין הצעה ללבישה. ובספרי תניא: בסות המיוחד ליום ולילה חייב בציצית, רבי יהודה בן בבא אומר: ביחוד בטלו חכמים את כסות של אשה מן הציצית, ולא חייבו בטלית אלא מפני שבעלה מתכסה בו. לכך נראה דכלאים בציצית שרי, בין ביום בין בלילה בין לאשה.

חדא מכלל דחבירתה איתמר — פירש בקונטרס: בתרייתא מכלל דקמייתא, ואיפכא נראה, דבתרייתא משמיה דשמואל קאמר לה.

ענשיתו [ואעשה — כי האי, (שאין אדם חייב)] לקנות טלית המחייב אם אין לו. אבל עשה גמור — אפילו בית דין שלמטה היו מכין אותו עד שתצא נפשו. **הכי** קאמר ליה טצדקי למפטר נפשך מציצית — ומכל מקום, אי לאו חובת גברא לא שייך למיענש עליה, כיון דלית ליה. ובקונטרס גרס "אלא", ומשמע דלא מוכח מידי.

רמינן ליה — פירשתי בפרק בתרא דנדה (סא, ב).

ובלבד

ובלבד שלא תהא מופסקת — צריך עיון מאי פירושא ומאי אשמעינן. **אין** פוטר בה אלא מינה — פירש בקונטרס: אם אדומה היא יטיל בה שני חוטים אדומים. ותימה: מידי צבעא קגרים (מנחות לח, ב)? ושמא מדרבנן, משום "זה אלי ואנוהו" (סוכה יא, ב) הוי. [ועוד נראה דאיירי בשאר מינים כגון שיראין וכלך וסיריקין, דאין פוטר אלא במינים מדאורייתא]. ומה דפירש בשיראים לאו דוקא, דהא אמרינן דצמר ופשתים פוטרין בהם [מנחות לט, ב].

ואם הביא כשר — למאי דפירש בקונטרס, דקלא אילן במקום לבן פסול משום שדומה להבלת ואין באן שני מינים, קשה: מאי פריך? דלמא האי בריייתא ברבנן דריש פיקרין, דאמרי: אין הלבן מעכבת את התכלת!

כאן בטלית בת שמנה חוטין — פירשתי ריש פירקין [לח, א].

רב אמר אין מתירין — ואפילו למאן דאמר חוצה גברא, סבר רב דאין לבטל מצות הטלית, דבראשבתן במוזהב בסוף "השואל" (בבא מציעא קב, א) שנענש אותו שנטל המוזהב, ואף על גב דחוצה הדר היא. ושמואל דאמר מתירין, אף על גב דקסבר חוצה טליא היא, דהא שמואל מחייב לעיל בלי קופסא, כיון דאין לו אלא כדי טלית אחת — טוב שיתן באותה שהוא חפץ להתעטף בה, ולא דמי למזוזה. **כל** מילי דמר עביד כרב — והא דסוף "בירה" (שבת מו, א) שרי רבה שרגא דנפשא, ופלוגתא דרב ושמואל במוקצה מחמת מיאוס שלהי שבת (קנו, א) — דלמא דמתכת איירי. ותו, דהתם איכא פלוגתא דרברבתא טובא. **בית** שמאי אומרים ארבע — טעמא דבית שמאי ניחא, כדדרשינן לעיל (לט, ב): "גדיל" — שנים, "גדילים" — ארבעה. אבל טעמא דבית הלל קשה, דדוחק לומר דלית להו אלא גדילים שנים ופתיל תכלת — הרי תלתא! (ושמע מינה) [ושמא] הא דדרשינן "גדילים" ארבעה — היינו בכפילה, ואלבן קאי. והשתא סברי בית שמאי דהוה הדין תכלת, ד"פתיל" לאו דוקא, וסברא הוא להשוותם, והיינו ארבעה חוטין בלא כפילה, ובית הלל סברי ד"פתיל" דוקא. והא דבימנו (עב, א) דריש מ"פתיל" — התם (והה ראשונים) [אשנים] דכתיב ברישא (תרי) מהדדי, דמיירי בכפולי. ורבינו תם פירש ד"מגדיל" נפקא להו לבית הלל, ד"עבות" מתורגם "עובד גדילו". ונראה לפרש זה דבית הלל דרשי "גדילים" הרי ששה, ובשנבפלו שנים עשר. ויתכן יותר דלא דריש "גדילים". וכן משמע בספרי: "ועשו להם" — שומע אני יעשה אותן אחד בפני עצמו? תלמוד לומר "גדילים", מכמה גדיל אחד נעשית — אין פחות משלשה, דברי בית הלל. בית שמאי אומרים: ארבעה של תכלת וארבעה של עמר. (אבן) כי דייקת בה משמע דבית הלל דרשי "גדילים", ואבל גדיל קיימי, ושמא הויא דומיא דבית שמאי דאיירי בתכלת ובלבן. ומיהו בספרי איכא דאמרי: שנים של לבן ואחד של תכלת.

בית שמאי אומרים ארבע — פירש בקונטרס: הפתיל יהא ארבע, נמצא הגדיל שנים. ורבינו תם פירש דאגדיל קאי, והענף שמנה — הרי שנים עשר. וכן אנו נוהגין, וכן משמע בספרי בפרשת "כי תצא": גדילים למה נאמר? לפי שנאמר "ועשו להם ציצית" שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו? תלמוד לומר "גדילים", כמה גדיל נעשית — אין פחות משלשה חוטין כדברי בית הלל, ובית שמאי אומרים: מארבע חוטין של תכלת וארבעה של לבן, על ארבע ארבע אצבעות. משמע דאגדיל קאי. והקונטרס נמי פירש כן בלשון אחר פרק "על אלו מומין" (בכורות לט, ב), וכן יסד רבי שלמה ספרדי: "המשולשל יהא נפשל כדי אצבעות ארבע", ו"נפשל" קורא הגדיל, כמו: "מפשילין חבלים לתוכן" פרק "אלו הן הגלוין" (מכות י, א), וכמו "אין מפשילין חבלים לתוכן" בדפרק "בני העיר" (מגילה כח, א). **ארבעה** בגודל — במסכת זבחים בפרק "קדשי קדשים" (סג, א) [קתני] דכבש של מזבח היה שלש אמות ומחצה ואצבע ושלש אצבע בזכורתו. ואית דמפרשי התם דקשר האצבע קמא הזכורתו, ואית דגרסי "בזכורתו" היינו ראשונות. והכא דלא מפרש מידי צריך עיון.

ואביק

ובלבד שלא תהא מופסקת — שיהא כל חוטיה שלימין. שמע מינה מתירים מבגד לבגד. **דילמא אי בלאי** — הא דקתני: שמביא תכלת ממקום אחר ותולה בה, ולא חיישינן לבזיון דמבזה לה, לטלית ראשונה דנתבלה דאין ראויה לציצית קאמר דמתיר ממנה הציצית. **כל מיני צבעים פוטרין בה** — לשון לבן. דכיון דמין בגף ליכא לקיומי בה – אין לך לחזר אחר לבן, אלא שיהו בה שני מינין. **חוץ מקלא אילן** – דדמי לתכלת, דזימנין דמזבן לה לאינש אחרינא וסבר דכל חוטיה תכלת, וכי מצרך לטלית אחריתי – שקיל תרי חוטים מהבא ונותן שם עם לבן, ותחת אלו יתן לבן. ונמצאת אחת מהן נפטר בקלא אילן לשום תכלת, ושדי קלא אילן עם לבן בציצית, והוי כלאים בלא מצוה. **מיתיבי טלית אין פוטרין בה לשם לבן אלא מינה** – אם אדומה היא – יטיל בה שני חוטין אדומים ושני חוטין תכלת, וכן שאר גוונים. **מביא תכלת** – שני חוטין לשם תכלת, ודבר אחר לשם לבן. ואף על גב דדאהי תכלת הוי מין בנף, אפילו הכי שני מינים בעינן, דאזלינן בתר רוב טליתות. **ואם הביא כשר** – אלמא קלא אילן נמי פוטר בה. **בטלית בת ארבעה חוטין** – שנים תכלת ושנים קלא אילן – כשר. **בטלית בת שמנה חוטין** – ארבע תכלת והטיל בה ארבע קלא אילן לקיים מצות שני מינים – פסולין. דהואיל ולבר קלא אילן איכא חוטין כל צורבה, חיישינן דלמא מצריך לטלית אחריתי, ושקיל הנך דתכלת מהבא ותלי לה התם, וליכא הבא אלא קלא אילן, אי נמי, שקיל הנך דקלא אילן ותלי בה. לשון אחר ועיקר: חוץ מקלא אילן – דהא אשני מראות שבה קפדינן, ואלו מראיהן שוין. **מיתיבי כו' אם הביא כשר** – טלית בת שמנה חוטין, ארבעה של תכלת ומין אחר, וביקש להטיל בה עוד ארבעה אחרים – לא יטיל קלא אילן, שמא ימכרנו לאיש אחר ויהא סבור שהם תכלת, ויתירים מכאן ויתן בטלית אחרת במקום תכלת שם לבן. ואם הביא כשר – דהא נפטרה בארבע חוטין של תכלת ודבר אחר. **שמע מינה** – מדפסל בה משום דף חששא, דמתירין מבגד לבגד. **דילמא דאי עבד** – אפי בתרתין אז נפקא חורבה, (דסבר) דמשתרא ציצית מקלא אילן לחודיה. **מני לני** – אותן דתנוהה. **מכר** – טליתו עם הציצית. **לקנאה** – לבובס, ולא חיישי דילמא מינתקא תכלת ורמי בה קלא אילן. **עביד להו סיפא** – כשנותנה לבובס מקפל הציצית במין פקעת שקורים למושי"ל, כדי שלא ינתק. **חייס להו מיחס** – עושה לטלית במין שפה, ומחביא החוטין בתוכה, ותופר השפה. **ארבעה** – חוטין נתן בתור הטלית, וכופלן לשמנה. **משולשת** – תלויה הענף [לבד] מן הגדיל. **ארבע** – אצבעות. **ושלש שבית הלל אומרים** – שהוא כל אצבע אחת מארבע בטפח שהן כל אדם, דהיינו מדת גודל, ושית בקטנה. **בתילתא** – אין אצבע. וכולן מדה אחת. **ארבע** – חוטין בתוך ארבע אצבעות, שלא ירחיק מן השפה יותר מארבע אצבעות. **אין שם ציצית אלא יוצא** – תלוי ויוצא מן הכנף משהו.

אין

ובלבד שלא תהא מופסקת. שָׁמַעְתָּ מִינָּהּ: מַתִּירִין מִבֶּגֶד לְבֶגֶד? - דִּילְמָא דְּאִי בְּלַאי. תָּנוּ רַבָּנָן: טַלִּית שֶׁפּוֹלָּה תְּכֵלֶת - כָּל מִינֵי צִבְעוֹנִין פּוֹטְרִין בָּהּ, חוּץ מִקָּלָא אִילָן. מֵיתִיבִי: טַלִּית אֵין פּוֹטֵר בָּהּ אֶלָּא מִינָהּ. טַלִּית שֶׁפּוֹלָּה תְּכֵלֶת - מֵבִיא תְּכֵלֶת וְדָבָר אַחֵר וְתוֹלֶה בָּהּ; וְקָלָא אִילָן לֹא יָבִיא, וְאִם הֵבִיא - כָּשֵׁר! אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּטַלִּית בַּת אַרְבָּעָה חוּטִין, כָּאן בְּטַלִּית בַּת שְׁמוֹנָה חוּטִין. - שָׁמַעְתָּ מִינָּהּ: מַתִּירִין מִבֶּגֶד לְבֶגֶד? - דִּילְמָא דְּאִי עָבֵד. אִיתְּמַר, רַב אָמַר: אֵין מַתִּירִין מִבֶּגֶד לְבֶגֶד, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מַתִּירִין מִבֶּגֶד לְבֶגֶד. רַב אָמַר: אֵין מַדְלִיקִין מִנֵּר לְנֵר, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: מַדְלִיקִין מִנֵּר לְנֵר. רַב אָמַר: אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּגִרְירָה, וּשְׁמוּאֵל אָמַר: הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּגִרְירָה. אָמַר אַבָּיֵי: כָּל מִילֵּי דְּמָר עָבִיד כְּרַב, לְבַר מֵהָנֵי תְּלָת דְּעָבִיד כִּשְׁמוּאֵל: מַתִּירִין מִבֶּגֶד לְבֶגֶד, וּמַדְלִיקִין מִנֵּר לְנֵר, וַהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּגִרְירָה; דְּהָנָיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: גּוֹרֵר אָדָם מִטָּה, כִּסֵּא וְסַפְסָל, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּין לַעֲשׂוֹת חָרִיץ. רַב יְהוּדָה מָסַר לֵיהּ לְקַנְקַרָא. רַב חֲנִינָא עָבִיד לֵהּ סִיפָא. רַבִינָא חַיֵּיט לְהוּ מֵיחַט. תָּנוּ רַבָּנָן: כַּמָּה חוּטִין הוּא נוֹתֵן? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אַרְבָּעָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שִׁלְשָׁה. וְכַמָּה תְּהֵא מְשׁוּלֶּשֶׁת? בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אַרְבַּע, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: שָׁלֹשׁ; וְשָׁלֹשׁ שֶׁבֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים - אַחַת מֵאַרְבַּע בְּטֶפַח שֶׁל כָּל אָדָם. אָמַר רַב פַּפָּא: טֶפַח דְּאוֹרַייְתָא - אַרְבַּע בִּגּוּדָל, שִׁית בְּקִטְנָה, חָמֵשׁ בְּרִיתְלְתָא. אָמַר רַב הוּנָא: אַרְבָּעָה בְּרוּחַ בְּרוּחַ אַרְבַּע וּמְשׁוּלֶּשֶׁת אַרְבַּע, וְרַב יְהוּדָה אָמַר: שְׁלֹשָׁה בְּרוּחַ שֶׁלֹשׁ מְשׁוּלֶּשֶׁת שָׁלֹשׁ. אָמַר רַב פַּפָּא, הִלְכְתָא: אַרְבָּעָה בְּרוּחַ שֶׁלֹשׁ מְשׁוּלֶּשֶׁת אַרְבַּע. לְמֵימְרָא, דְּאִית לְהוּ שִׁיעוּרָא; וְרָמִינְהוּ: "צִיצִית" - אֵין צִיצִית אֶלָּא יוֹצֵא, וְאֵין צִיצִית אֶלָּא מַשֶּׂהוּ. וּכְבָר עָלוּ וְקָנֵי בֵּית שַׁמַּאי וְקָנֵי בֵּית הִלֵּל לַעֲלִיַּית יוֹחָנָן בֶּן בְּתֵירָא, וְאָמְרוּ: צִיצִית אֵין לָהּ שִׁעוּר. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, לוּלֵב אֵין בּוֹ שִׁעוּר; מַאי לָאו אֵין לָהּ שִׁעוּר כְּלָל? - לָא,

אין

אֵילָן – דִּדְמֵי לְתִכְלָת, וְזִימְנִין דְּמַזְבֵּן לֵהּ לַאֲנִישׁ אַחֲרִינָא וְסָבַר דְּכֻלְּהוּ תְּכֵלֶת, וְכִי מְצָרֵךְ לְטַלִּית אַחֲרִיתִי – שָׁקֵיל תְּרֵי חוּטֵי מֵהָבָא וְנוֹתֵן שָׁם עִם לְבָנָן, וְתַחַת אֵלּוּ יִתֵּן לְבָנָן. וְנִמְצְאַת אַחַת מֵהֶן נִפְטָר בְּקָלָא אִילָן לְשׁוּם תְּכֵלֶת, וְשַׁדֵּי קָלָא אִילָן עִם לְבָנָן בְּצִיצִית, וְהֵוֵי כִּלְאַיִם בְּלָא מְצוָה. **מֵיתִיבִי טַלִּית אֵין פּוֹטְרִין בָּהּ לְשֵׁם לְבָנָן אֶלָּא מִינָהּ** – אִם אֲדוּמָּה הִיא – יָטִיל בָּהּ שְׁנֵי חוּטִין אֲדוּמִּים וּשְׁנֵי חוּטִין תְּכֵלֶת, וְכֵן שְׁאָר גְּוָונִים. **מֵבִיא תְּכֵלֶת** – שְׁנֵי חוּטִין לְשֵׁם תְּכֵלֶת, וְדָבָר אַחֵר לְשֵׁם לְבָנָן. וְאַף עַל גַּב דְּדַאֲהֵי תְּכֵלֶת הִוְא מִין בְּנָף, אֲפִילּוּ הָכִי שְׁנֵי מִינִים בָּעִינַן, דְּאָזְלִינַן בְּתַר רוֹב טַלִּיתוֹת. **וְאִם הֵבִיא כָּשֵׁר** – אַלְמָא קָלָא אִילָן נַמִּי פּוֹטֵר בָּהּ. **בְּטַלִּית בַּת אַרְבָּעָה חוּטִין** – שְׁנַיִם תְּכֵלֶת וּשְׁנַיִם קָלָא אִילָן – כָּשֵׁר. **בְּטַלִּית בַּת שְׁמוֹנָה חוּטִין** – אַרְבַּע תְּכֵלֶת וְהִטִּיל בָּהּ אַרְבַּע קָלָא אִילָן לְקַיֵּים מִצְוַת שְׁנֵי מִינִים – פְּסוּלִין. דְּהוֹאִיל וְלִבְּרֵי קָלָא אִילָן אִיכָּא חוּטִין כָּל צוֹרְבָּהּ, חַיִּישִׁינַן דִּלְמָא מְצָרֵךְ לְטַלִּית אַחֲרִיתִי, וְשָׁקֵיל הָנֵךְ דִּתְכֵלֶת מֵהָבָא וְתָלֵי לָהּ הָתָם, וְלֵיכָּא הָבָא אֶלָּא קָלָא אִילָן, אִי נַמִּי, שָׁקֵיל הָנֵךְ דְּקָלָא אִילָן וְתָלֵי בָּהּ. לְשׁוֹן אַחֵר וְעִיקָּר: חוּץ מִקָּלָא אִילָן – דְּהָא אַשְׁנֵי מַרְאוֹת שֶׁבָּהּ קַפְדִּינַן, וְאִלּוּ מַרְאֵיהֶן שָׁוִין. **מֵיתִיבִי כו' אִם הֵבִיא כָּשֵׁר** – טְלִית בַּת שְׁמוֹנָה חוּטִין, אַרְבָּעָה שֶׁל תְּכֵלֶת וּמִין אַחֵר, וּבִיקֵּשׁ לְהַטִּיל בָּהּ עוֹד אַרְבָּעָה אֲחֵרִים – לֹא יָטִיל קָלָא אִילָן, שֶׁמָּא יְמַכְּרֶנּוּ לְאִישׁ אַחֵר וְיִהְיֶה סָבוּר שֶׁהֵם תְּכֵלֶת, וְיִתֵּירִים מִכָּאן וְיִתֵּן בְּטַלִּית אַחֶרֶת בִּמְקוֹם תְּכֵלֶת, וְיִתֵּירִים מִכָּאן וְיִתֵּן בְּטַלִּית אַחֶרֶת בִּמְקוֹם תְּכֵלֶת שֵׁם עַל גַּבֵּי לְבָנָן. וְאִם הֵבִיא כָּשֵׁר – דְּהָא נִפְטְרָה בְּאַרְבַּע חוּטֵי שֶׁל תְּכֵלֶת וְדָבָר אַחֵר. **שְׁמַע מִינָּהּ** – מִדְּפָסַל בָּהּ מִשּׁוּם דַּף חֲשִׁשָּׁא, דְּמַתִּירִין מִבֶּגֶד לְבֶגֶד. **דִּילְמָא דְּאִי עָבֵד** – אַף עַל גַּב דְּאִי עָבֵד אַרְבָּעָה חוּטִין בְּלָא כְּפִילָה, וְהָוֵי אַרְבָּעָה חוּטִין בְּלֹא כְּפִילָה, וְהָוֵי אַרְבָּעָה חוּטִין בְּלֹא כְּפִילָה, וּבֵית הִלֵּל סְבָרֵי דְּ"פְּתִיל" דַּוְקָא, וְהָא דְּבִימְנוּ (עב, א) דָּרֵישׁ מִ"פְּתִיל" – הָתָם (וְהָה רִאשׁוֹנִים) [אֲשְׁנִים] דִּכְתִיב בְּרֵישָׁא (תְּרֵי) מֵהֲדָדֵי, דְּמִיירֵי בִּכְפוּלִי. וְרִבֵּינוּ תָּם פֵּירֵשׁ דְּ"מְגַדֵּיל" נָפְקָא לְהוּ לְבֵית הִלֵּל, דְּ"עֲבוֹת" מְתוּרְגָּם "עוֹבֵד גְּדִילוֹ". וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ זֶה דְּבֵית הִלֵּל דָּרְשֵׁי "גְּדִילִים" הֲרֵי שִׁשָּׁה, וּכְשֶׁנִּכְפְּלוּ שְׁנַיִם עָשָׂר. וְיִתָּכֵן יוֹתֵר דְּלָא דָּרְשֵׁי "גְּדִילִים". וְכֵן מַשְׁמַע בְּסִפְרֵי: "וְעָשׂוּ לָהֶם" – שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַעֲשֶׂה אוֹתָן אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר "גְּדִילִים", מִכַּמָּה גְּדִיל אֶחָד נַעֲשִׂית – אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה, דִּבְרֵי בֵּית הִלֵּל. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אַרְבָּעָה שֶׁל תְּכֵלֶת אַרְבָּעָה שֶׁל לָבָן, עַל אַרְבַּע אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת. (אבן) כִּי דַּיְיקַתְּ בָּהּ מִשְׁמַע דְּבֵית הִלֵּל דָּרְשֵׁי "גְּדִילִים", וְאִבְּלֵי גְּדִיל קַיְימִי, וְשָׁמָא הֲוָיָא דּוֹמְיָא דְּבֵית שַׁמַּאי דְּאִיירֵי בִּתְכֵלֶת וּבִלְבָן. וּמִיהוּ בִּסְפְרֵי אֵיכָּא דְּאָמְרֵי: שְׁנַיִם שֶׁל לָבָן וְאֶחָד שֶׁל תְּכֵלֶת.

בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים אַרְבַּע — פֵּירֵשׁ בְּקוּנְטְרֵס: הַפְּתִיל יְהֵא אַרְבַּע, נִמְצָא הַגְּדִיל שְׁנַיִם. וְרִבֵּינוּ תָּם פֵּירֵשׁ דְּאַגְּדִיל קָאֵי, וְהַעָנָף שְׁמֹנָה — הֲרֵי שְׁנַיִם עָשָׂר. וְכֵן אָנוּ נוֹהֲגִין, וְכֵן מִשְׁמַע בְּסִפְרֵי בְּפָרָשַׁת "כִּי תֵצֵא": גְּדִילִים לְמָה נֶאֱמַר? לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר "וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית" שׁוֹמֵעַ אֲנִי יַעֲשֶׂה חוּט אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר "גְּדִילִים", כַּמָּה גְּדִיל נַעֲשִׂית — אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה חוּטִין כְּדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל, וּבֵית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: מֵאַרְבָּעָה חוּטִין שֶׁל תְּכֵלֶת וְאַרְבָּעָה שֶׁל לָבָן, עַל אַרְבַּע אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת. מִשְׁמַע דְּאַגְּדִיל קָאֵי. וְהַקּוֹנְטְרֵס נַמִּי פֵּירֵשׁ כֵּן בִּלְשׁוֹן אַחֵר פֶּרֶק "עַל אֵלּוּ מוּמִין" (בְּכוֹרוֹת לט, ב), וְכֵן יָסַד רַבִּי שְׁלֹמֹה סְפַרְדִּי: "הַמְשׁוּלְשָׁל יְהֵא נִפְשָׁל כְּדֵי אַצְבָּעוֹת אַרְבַּע", וְ"נִפְשָׁל" קוֹרֵא הַגְּדִיל, כְּמוֹ: "מְפַשִּׁילִין חֲבָלִים לְתוֹכָן" פֶּרֶק "אֵלּוּ הֵן הַגְּלוּיִין" (מכות י, א), וְכֵן "אֵין מְפַשִּׁילִין חֲבָלִים לְתוֹכָן" בְּדַפְרַק "בְּנֵי הָעִיר" (מְגִלָּה כח, א). **אַרְבָּעָה** בְּגוּדָל — בְּמַסֶּכֶת זְבָחִים בְּפֶרֶק "קָדְשֵׁי קָדָשִׁים" (סג, א) [קָתָנֵי] דְּכֶבֶשׁ שֶׁל מִזְבֵּחַ הָיָה שְׁלֹשׁ אַמּוֹת וּמַחֲצָה וְאֶצְבַּע וְשִׁלְשׁ אֶצְבַּע בִּזְכוּרָתוֹ, וְאִית דְּמַפְרְשֵׁי הָתָם דְּקֶשֶׁר הָאֶצְבַּע קַמָּא הִזְכּוּרָתוֹ, וְאִית דְּגָרְסֵי "בִּזְכוּרָתוֹ" הֵיינוּ רִאשׁוֹנוֹת. וְהָכָא דְּלָא מְפָרֵשׁ מִידֵּי צָרִיךְ עִיּוּן.

וְאֲבִיק

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

[כו.]

הֲלָכָה א: מַתְנִיתִין: הַנִּזָּקִין שָׁמִין לָהֶן בְּעִדִּית; וּבַעַל חוֹב בְּבֵינוֹנִית; וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף כְּתֻבַּת אִשָּׁה בְּבֵינוֹנִית.

גְּמָרָא: ׳קַל וָחוֹמֶר לְהֶקְדֵּשׁ׳. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר פַּפַּי קַמֵּי רַבִּי יוֹסֵי: מָה אֲנַן קַיְמִין? אִם לְהֶכְשֵׁר נְזָקִין, הָדָא דְתֵנִינַן (שְׁמוֹת כא, לה): "שׁוֹר רֵעֵהוּ", וְלֹא שׁוֹר הֶקְדֵּשׁ. אִם לְנִזְקֵי גוּפוֹ, הָדָא הִיא דְתָנֵי רַבִּי חִיָּה: נְזָקִין לְהֶדְיוֹט, וְאֵין נְזָקִין לְגָבוֹהַּ. אֶלָּא כֵּן קַיְמִין: בְּאוֹמֵר ׳הֲרֵי עָלַי מֵאָה מָנֶה לְהֶקְדֵּשׁ׳. שֶׁלֹּא תֹּאמַר יֵעָשֶׂה בַּעַל חוֹב וְיִגְבֶּה בְּבֵינוֹנִית, לְפוּם כֵּן צְרַךְ מֵימַר, הַנִּזָּקִין שָׁמִין לָהֶן בְּעִדִּית, קַל וָחוֹמֶר לְהֶקְדֵּשׁ.

תָּנֵי רַבִּי חִיָּה: נֶזֶק וַחֲצִי נֶזֶק נִגְבִּין מִן הַמְשֻׁעְבָּדִין. נִיחָא נֶזֶק, חֲצִי נֶזֶק לֹא מִגּוּפוֹ הוּא מְשַׁלֵּם? ! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: תִּפְתַּר בְּשׁוֹר תָּם שֶׁהִזִּיק, וְהָלַךְ הַבַּעַל וּמְכָרוֹ, כְּבָר נִשְׁתַּעְבֵּד גּוּפוֹ לְבַעַל הַנֶּזֶק. רַבָּנִין דְּקֵיסָרִין אָמְרִין: תִּפְתַּר שֶׁזְּקָפָן עָלָיו מַלְוֶה. מֵעַתָּה לֹא תִּגְבֶּה אֶלָּא בְּבֵינוֹנִית? מֵאַחַר שֶׁעִקְּרוֹ נֶזֶק, גּוֹבֶה בְּעִדִּית.

"שָׁדֵהוּ" (שָׁם כב, ד) – פָּרָט לְמְשֻׁעְבָּד. "כַּרְמוֹ" פָּרָט לְהֶקְדֵּשׁ. מָה אֲנַן קַיְמִין? אִם בְּשֶׁהִזִּיק וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ, הָדָא הִיא דְתָנִינַן: ׳הִקְדִּישׁ תִּשְׁעִים מָנֶה, וְהָיָה חוֹבוֹ מֵאָה מָנֶה׳! אִם בְּשֶׁהִקְדִּישׁ וְאַחַר כָּךְ הִזִּיק, הָדָא הִיא דְתָנִינַן: "שׁוֹר רֵעֵהוּ" וְלֹא שׁוֹר הֶקְדֵּשׁ! אָמַר רַבִּי יוּדָן: תִּפְתַּר בְּשׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁרָעָה לְתוֹךְ שְׂדֵה הֶדְיוֹט. אֲמַר לֵהּ רַבִּי מָנָא: אֲנַן בָּעִינַן קַרְקַע הֶקְדֵּשׁ, וְאַתְּ אֲמַרְתְּ תּוֹךְ שְׂדֵה הֶדְיוֹט? אֶלָּא כֵּן אֲנַן קַיְמִין: בְּאוֹמֵר ׳הֲרֵי עָלַי מֵאָה מָנֶה לְהֶקְדֵּשׁ׳, וְהָלַךְ הוּא וְהִזִּיק, שֶׁלֹּא תֹּאמַר אִלּוּ נְזָקִין וּמִלְוֶה בְּעִדִּים הַנִּזָּקִין קוֹדְמִין, וְכָא קוֹדֶם הַנֶּזֶק לְהֶקְדֵּשׁ. לְפוּם כֵּן צְרַךְ מֵימַר "כַּרְמוֹ" – פָּרָט לְהֶקְדֵּשׁ. "שָׂדֵהוּ" –

[כו:]

פָּרָט לְמִטַּלְטְלִין, "כַּרְמוֹ" – פָּרָט לְרָאוּי כִּבְמְחוּזָק. "שָׂדֵהוּ" פָּרָט לְמִטַּלְטְלִין, בְּהָן, דְּלָא בָּעֵי מִטַּלְטְלִין מִשְׁעָה רִאשׁוֹנָה. וְהָכָא כַּהֲדָא דְתָנֵי: אֵין לִי אֶלָּא קַרְקַע, מִנַּיִן שֶׁאִם רָצָה לִתֵּן כֶּסֶף? תַּלְמוּד לוֹמַר (שָׁם כא, לד): "כֶּסֶף יָשִׁיב לִבְעָלָיו".

מַה בָּעֵית מֵימַר? קַרְקַע עִקָּר, אִי נֵימַר כֶּסֶף עִקָּר? וַיַּחֲלִיטוּ לוֹ מִשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה, וַאֲנַן חָמֵי רַבָּנִין אֵין מַחְלְטִין לוֹ קַרְקָעוֹת.

"כַּרְמוֹ" פָּרָט לְרָאוּי כִּבְמְחוּזָק. רַבִּי לְעָזָר בְּשֵׁם רַבִּי נִיסָּא: בְּשֶׁחָפַר אָבִיו בּוֹר וְהִזִּיק בְּחַיֵּי אָבִיו, וְנָפְלוּ לוֹ נְכָסִים אַחַר מִיתַת אָבִיו, הָיִיתִי אוֹמֵר יִשְׁתַּעְבְּדוּ נְכָסִים לְאוֹתוֹ נֶזֶק. לְפוּם כֵּן צְרַךְ מֵימַר "כַּרְמוֹ" פָּרָט לְרָאוּי כִּבְמְחוּזָק.

מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ שֶׁל מַזִּיק, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ שֶׁל נִזָּק. קַשְׁיָא עַל דְּרַבִּי עֲקִיבָה: נִזּוֹק, וְאַתְּ אָמַר כֵּן? אֶלָּא: בֵּית דִּין רוֹאִין אֵי זֶהוּ שָׂדֵהוּ יָפֶה לִפְנֵי הַנִּזּוֹק וְשׁוֹמֶה לָהּ כְּמוֹהָ. כַּהֲדָא דְתָנֵי: יָכוֹל אִם אָכְלָה מִן הָעִדִּית שָׁמִין לוֹ מִן הָעִדִּית,

מִן הַזְּבוּרִית שְׁמִין לוֹ מִן הַזְּבוּרִית? ! הֵיךְ עֲבִידָא? עִדִּית שֶׁבִּזְבוּרִית טָבָא סַגִּין, אִם אוֹמֵר אַתְּ כֵּן, נִמְצֵאתָ מַשְׁבִּיחַ אֶת הַנְּזָק. רוֹאִין אֶת הַשָּׂדֶה כְּאִלּוּ מְלֵאָה עִדִּית, וְשָׁמִין לוֹ מִן הָעִדִּית. וְזִבּוּרִית שָׁמִין לוֹ מִן הַזְּבוּרִית. נִמְצָא מְשַׁלֵּם מִן הָעִדִּית עַל הָעִדִּית וּמִן הַזְּבוּרִית עַל הַזְּבוּרִית.

מְנַיִן לְרַבִּי עֲקִיבָה הַנִּזְקִין שָׁמִין לָהֶן בְּעִדִּית? לֵיתַהּ מִן הַתּוֹרָה, אִתָּהּ מִן הַתַּקָּנָה. מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ הַנִּזְקִין שָׁמִין לָהֶן בְּעִדִּית? מִפְּנֵי הַגַּזְלָנִין. שֶׁיְּהֵא אָדָם אוֹמֵר: מַה בְּיָדִי גָּזֵל מַה בְּיָדִי מַזִּיק? לְמָחָר רוֹאִין בֵּית דִּין שָׂדֶה יָפָה שֶׁלִּי וְנוֹטְלִין אוֹתָהּ מִלְּפָנַי. וְסוֹמְכִים אוֹתָהּ לַמִּקְרָא: "מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם". עַד כְּדוֹן קַרְקָעוֹ, מַשְׁכּוֹנוֹ? לָמֵד מִקַּרְקָעוֹ: מַה קַרְקָעוֹ בְּעִדִּית, אַף מַשְׁכּוֹנוֹ בְּעִדִּית.

וּבַעֲלֵי הַחוֹב בְּבֵינוֹנִית? מִפְּנֵי הָרַמָּאִין. שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם רוֹאֶה אֶת שְׂדֵה חֲבֵרוֹ יָפָה, וּמַלְוֶה אוֹתוֹ מָעוֹת, וְעוֹקֵף וְנוֹטְלָהּ מִמֶּנּוּ. מֵעַתָּה לֹא יָשׁוּמוּ לוֹ אֶלָּא בְּזִבּוּרִית! אָמַר רַבִּי יוּדָה: וְכֵנִי, אֶלָּא שֶׁלֹּא לִנְעֹל דֶּלֶת בִּפְנֵי בְּנֵי אָדָם,

[כז.]

שֶׁלְּמָחָר הוּא מְבַקֵּשׁ לִלְווֹת וְאֵינוֹ מוֹצֵא. דָּרַשׁ רַבִּי סִימַאי (דְּבָרִים כד, יא): "וְהָאִישׁ" – זֶה שְׁלִיחַ בֵּית דִּין. שֶׁאִם נִכְנַס הַמַּלְוֶה הוּא מוֹצִיא אֶת הַיָּפָה, וְאִם נִכְנַס הַלּוֶה הוּא מוֹצִיא אֶת הָרָע. הָא כֵּיצַד? שְׁלִיחַ בֵּית דִּין נִכְנַס וּמוֹצִיא אֶת הַבֵּינוֹנִית.

רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: דִּבֵּר תּוֹרָה הוּא שֶׁיִּכָּנֵס הַלּוֶה, דִּכְתִיב "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת הָעֲבוֹט הַחוּצָה".

עַד כְּדוֹן מַשְׁכּוֹנוֹ, קַרְקָעוֹ? לָמֵד מִמַּשְׁכּוֹנוֹ. מַה מַּשְׁכּוֹנוֹ בְּבֵינוֹנִית, אַף קַרְקָעוֹ בְּבֵינוֹנִית.

פְּשִׁיטָא דָּא מִלְּתָא: מִלְוֶה שֶׁהִיא נַעֲשֵׂית בּוֹ כַּפְּרָנִית – אֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת. כַּפְּרָנִית שֶׁהִיא נַעֲשֵׂית מִלְוֶה – מְשַׁמֶּטֶת. רַבִּי יִרְמְיָה בָּעֵי: אַף לְמִדַּת הַדִּין כֵּן הִיא? מִלְוֶה שֶׁהִיא נַעֲשֵׂית כַּפְּרָנִית – אֵינוֹ גּוֹבֶה. כַּפְּרָנִית שֶׁהִיא נַעֲשֵׂית מִלְוֶה – גּוֹבֶה בְּבֵינוֹנִית?

אֵין שָׁם אֶלָּא עִדִּית, גּוֹבֶה בְּעִדִּית; בֵּינוֹנִית, גּוֹבֶה בְּבֵינוֹנִית; זִבּוּרִית, גּוֹבֶה בְּזִבּוּרִית. עִדִּית וּבֵינוֹנִית, הַנִּזְקִין שָׁמִין לָהֶן בְּעִדִּית, בַּעַל חוֹב וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּבֵינוֹנִית. בֵּינוֹנִית וְזִבּוּרִית. הַנִּזְקִין וּבַעֲלֵי חוֹב שָׁמִין לָהֶן בְּבֵינוֹנִית, וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית.

הָיְתָה עִדִּית שֶׁלּוֹ יָפָה מִשֶּׁל כָּל אָדָם, עִדִּית הִיא. בֵּינוֹנִית שֶׁלּוֹ יָפָה מִשֶּׁל כָּל אָדָם, בֵּינוֹנִית הִיא. זִבּוּרִית שֶׁלּוֹ יָפָה מִשֶּׁל כָּל אָדָם, זִבּוּרִית הִיא.

הָיְתָה עִדִּית שֶׁלּוֹ בֵּינוֹנִית שֶׁל כָּל אָדָם. רַבִּי זְעִירָא וְרַבִּי אִילָא בָּעֵי? נִשְׁמְעִנָּהּ מִן הָדָא: בֵּינוֹנִית וְזִבּוּרִית, הַנִּזְקִין וּבַעֲלֵי חוֹב שָׁמִין לָהֶן בְּבֵינוֹנִית וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית. וּכְמָה דְּאַתְּ בָּעֵי עִדִּית וּבֵינוֹנִית, נִזְקִין דּוֹחִין לְבַעֲלֵי חוֹב בְּבֵינוֹנִית. וְדִכְוָתָהּ: בֵּינוֹנִית וְזִבּוּרִית יִדְחוּ הַנִּזְקִין לְבַעֲלֵי חוֹב בְּזִבּוּרִית. רַבִּי יוֹסֵי בַּר בּוּן בְּשֵׁם רַב חִסְדָּא: תִּפְתֵּר שֶׁהָיְתָה לוֹ עִדִּית וּמְכָרָהּ, וּכְבַר נִדְחוּ לְבַעֲלֵי חוֹב לִגְבוֹת בְּבֵינוֹנִית.

וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית – אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא מָנֶה מָאתַיִם, אֲבָל כְּתֻבַּת אֶלֶף דִּינָר גּוֹבָה בְּבֵינוֹנִית. וְרַבִּי יוֹסֵי

אוֹמֵר: אֲפִלּוּ כְּתֻבַּת אֶלֶף דִּינָר אֵינָהּ גּוֹבָה אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית.

וְאָתְיָן אִילֵּין פְּלֶגְוָתָא כְּאִילֵּין פְּלֶגְוָתָא: כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית אָבִיהָ, גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ לְעוֹלָם. כָּל זְמַן שֶׁהִיא בְּבֵית בַּעְלָהּ, גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ עַד

[כז:]

עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה. רַבִּי סִימוֹן אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא כְּתֻבַּת מָנֶה מָאתַיִם, אֲבָל הָיְתָה כְּתֻבָּתָהּ אֶלֶף דִּינָר גּוֹבָה כְּתֻבָּתָהּ לְעוֹלָם. אֲתָא רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: וַאֲפִלּוּ כְּתֻבָּה שֶׁל אֶלֶף דִּינָר אֵינָהּ גּוֹבָה אֶלָּא עַד עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה. וְאָתְיָא דְרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי יוֹחָנָן, וּדְרַבִּי יִרְמְיָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי.

דִּתְנִינַן תַּמָּן: הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לִבְנָיו, וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, אִבְּדָה כְּתֻבָּתָהּ. רַב אָמַר: בְּמְזַכֶּה עַל יָדָהּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּמְחַלֵּק לְפָנֶיהָ. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָה אָמַר: מְקֻלֵּי כְּתֻבָּה שָׁנוּ כָּאן. וְתָנֵי בַּר קַפָּרָא: מְקֻלֵּי כְּתֻבָּה שָׁנוּ. אָמַר רַבִּי בָּא: טַעְמָא דְרַבִּי יוֹסֵי בֶּן חֲנִינָה, לָא סוֹף דָּבָר בִּכְתֻבַּת מָנֶה מָאתַיִם, אֶלָּא אֲפִלּוּ כְּתֻבָּה שֶׁל אֶלֶף דִּינָר ׳מְקֻלֵּי כְּתֻבָּה שָׁנוּ׳.

הֲלָכָה ב: מַתְנִיתִין: אֵין נִפְרָעִין מִנְּכָסִין מְשֻׁעְבָּדִין בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי חוֹרִין, וַאֲפִלּוּ הֵן זִבּוּרִית. אֵין נִפְרָעִין מִנְּכְסֵי יְתוֹמִין, אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית.

גְּמָרָא: רַבִּי יוֹחָנָן בְּשֵׁם רַבִּי יַנַּאי: אֵין נִפְרָעִין מִנְּכְסֵי יְתוֹמִין קְטַנִּים, אֶלָּא בִּשְׁטָר שֶׁהָרְבִּית אוֹכֶלֶת בּוֹ. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף לִכְתֻבַּת אִשָּׁה. אָמַר רַבִּי אִימִּי: מִפְּנֵי מְזוֹנוֹת. אָמַר רַבִּי מַתַּנְיָה: מַאן חָשׁ לִמְזוֹנוֹת? רַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר: בִּמְזוֹנוֹת הַדָּבָר תָּלוּי. מַאי כְּדוֹן? מִפְּנֵי חִנָּהּ, כְּדֵי שֶׁיְּהוּ הַכֹּל קוֹפְצִין עָלֶיהָ לִשְׁאֹנָהּ.

וְיֵשׁ אוֹמְרִים אַף לִגְזֵלָה וּלְנִיזָּקִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי בוּן: אַף אֲנַן תְּנִינַן תַּרְתֵּיהוֹן. לִגְזֵלָה מִן הֲדָא: אִם הָיָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַחֲרָיוּת, חַיָּבִין לְשַׁלֵּם. לְנִיזָּקִין מִן הֲדָא: וְאֵין נִפְרָעִין מִן הַנְּכָסִים שֶׁל יְתוֹמִין, אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית. כְּנִי מַתְנִיתָא: אֵין נִפְרָעִין מִנְּכְסֵי יְתוֹמִין לִנְזָקִין, אֶלָּא מִן הַזִּבּוּרִית. וְהָתָנֵי: עִמֵּד הַבֵּן תַּחַת הָאָב, הַנִּזָּקִין שָׁמִין לָהֶן בְּעִדִּית, וּבַעֲלֵי הַחוֹב בְּבֵינוֹנִית, וּכְתֻבַּת אִשָּׁה בְּזִבּוּרִית! אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי בוּן: כָּאן בְּיָתוֹם גָּדוֹל, כָּאן בְּיָתוֹם קָטָן.

הֲלָכָה ג: מַתְנִיתִין: אֵין מוֹצִיאִין לַאֲכִילַת פֵּרוֹת, וּלְשֶׁבַח קַרְקָעוֹת, וּלְמִזּוֹן הָאִשָּׁה וְהַבָּנוֹת, מִנְּכָסִין מְשֻׁעְבָּדִין, מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם. הַמּוֹצִיא מְצִיאָה לֹא יִשְׁבַּע, מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם.

גְּמָרָא: אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהֶן קִצְבָּה.

[כח.]

גָּזַל שָׂדֶה מִשִּׁמְעוֹן וּמְכָרָהּ לְלֵוִי, וּבָא שִׁמְעוֹן וּטְרָפָהּ מִלֵּוִי. לֵוִי גּוֹבֶה קֶרֶן מִמְּשֻׁעְבָּדִין שֶׁל רְאוּבֵן, וְשִׁמְעוֹן גּוֹבֶה אַכִילַת פֵּרוֹת מִבְּנֵי חוֹרִין שֶׁל לֵוִי.

עָמַד לֵוִי וְהִשְׁבִּיחַ. לֵוִי גּוֹבֶה אֶת הַקֶּרֶן מִמְּשֻׁעְבָּדִין שֶׁל רְאוּבֵן, וְגוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח מִבְּנֵי חוֹרִין שֶׁל רְאוּבֵן. רַבִּי חִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי

יוֹחָנָן אָמַר: וְהוּא שֶׁקִּדֵּם מִקָּחוֹ שֶׁל זֶה לְשִׁבְחוֹ שֶׁל זֶה. אֲבָל אִם קִדֵּם שִׁבְחוֹ שֶׁל זֶה לְמִקָּחוֹ שֶׁל זֶה, לֵוִי גּוֹבֶה אֶת הַשֶּׁבַח אֲפִלּוּ מִמְּשַׁעְבָּדִין שֶׁל רְאוּבֵן.

רַבִּי בָּא רַבִּי חִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַף בַּאֲכִילַת פֵּרוֹת כָּךְ הִיא עֲבָדָא: אַפֵּיק אַרְבָּעָה דִינָרִין, וְהוּא שָׁבַח אַשְׁתָּא. לֵוִי גַּבֵּי אַרְבַּעְתֵּי דִינָרַיָּא מִמְּשַׁעְבְּדִין שֶׁל רְאוּבֵן, וְגַבֵּי תְּרֵין אוּחָרָנַיָּא מִבְּנֵי חוֹרִין שֶׁל רְאוּבֵן.

רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבָּנִין דְּתַמָּן: אֵין לְךָ יוֹרֵד שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְיָדוֹ לְתַחְתּוֹנָה אֵצֶל שִׁמְעוֹן. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי בּוֹן בְּשֵׁם רַבָּנִין דְּתַמָּן: אֵין לְךָ יוֹרֵד בִּרְשׁוּת וְיָדוֹ לְעֶלְיוֹנָה אֵצֶל רְאוּבֵן.

רְאוּבֵן שֶׁגָּזַל שָׂדֶה מִשִּׁמְעוֹן וּמְכָרָהּ לְלֵוִי, וְהָלַךְ לֵוִי וּנְתָנָהּ מַתָּנָה לִיהוּדָה, וּבָא שִׁמְעוֹן וּטְרָפָהּ מִיהוּדָה. יְהוּדָה לָא אָזִיל גַּבֵּי לֵוִי, דְּהֵיא מַתָּנָה. לֵוִי אָזַל גַּבֵּי רְאוּבֵן, דְּהֵיא מְכִירָה. וְלָא מַתָּנָה יְהַבְתִּינַהּ? יָכִיל הוּא מֵימַר לֵהּ ׳בָּעֵי הֲוֵינָא מִיתַּן לֵהּ וְיִשַׁלֵּם לִי טִיבוּ׳.

רְאוּבֵן גָּזַל שָׂדֶה מִשִּׁמְעוֹן וּנְתָנָהּ מַתָּנָה לְלֵוִי, וְהָלַךְ לֵוִי וּמְכָרָהּ לִיהוּדָה, וּבָא שִׁמְעוֹן וּטְרָפָהּ מִיהוּדָה. יְהוּדָה אָזַל גַּבֵּי לֵוִי, דְּהוּא מְכָרָהּ. לֵוִי לֹא אָזִיל גַּבֵּי רְאוּבֵן, דְּהֵיא מַתָּנָה. דְּמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּשֵׁם רַבָּנִין: אֵין שִׁעְבּוּד לְמַתָּנָה.

רְאוּבֵן גָּזַל שָׂדֶה מִשִּׁמְעוֹן וּמְכָרָהּ לְלֵוִי, וְלֹא הִסְפִּיק לִכְתֹּב טִרְפּוֹ עַד שֶׁמֵּת. דְּמַאן הִיא? רַב הוּנָא וְחִיָּה בְּרֵיהּ דְּרַב. חַד אָמַר: אִם כָּתַב שְׁטַר טִרְפּוֹ – שֶׁל רְאוּבֵן. וְאִם לָאו – שֶׁל לֵוִי הִיא. וְחָרָנָה אָמַר: הִיא כָּתַב הִיא לֹא כָּתַב, שֶׁל לֵוִי הִיא. אָמַר רַבִּי מָנָא: לָא מִסְתַּבְּרָא דְּלָא דְּרְאוּבֵן, דְּיָכִיל לְמֵימַר לֵהּ ׳מִלָּה דְּלָא דִּידִי זַבְנִית לָךְ׳. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי בּוֹן: לָא מִסְתַּבְּרָא דְּלָא דְּלֵוִי, דְּלֵוִי יָכִיל לְמֵימַר לֵהּ ׳הַאי דְּלָא קָמָיךְ? אָקוּם לְזִבְנֵיהּ טָבָאוּת׳!

מַהוּ לִגְבוֹת פַּרְנָסָה מִן הַמְּשֻׁעְבָּדִין? אָמַר רַבִּי זְעֵירָא: רַבִּי יוֹחָנָן לֹא גָבֵי, מַאן גָּבֵי? רַבִּי חֲנִינָה וְרַבִּי אִילָא גָּבֵי.

רַבִּי יַסָּא אִתְפְּקַד גַּבֵּיהּ מְדַל דְּיִתְמִין, וַהֲוָה תַּמָּן בָּעַיָּן פַּרְנָסָה. אַעֵיל עוּבְדָא קָמֵי רַבִּי אֶלְעָזָר וְקָמֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יָקִים. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יָקִים: לֹא מוּטָב שֶׁיִּתְפַּרְנְסוּ מִן שֶׁל אֲבִיהֶן וְלֹא מִן הַצְּדָקָה?

[כח:]

אָמַר לֵהּ רַבִּי לְעָזָר: ׳רַבִּי, אִלּוּ יָבְאוּ לְפָנֵי רַבּוֹתֵינוּ אֵין רַבּוֹתֵינוּ נוֹגְעִין בּוֹ, וְאָנוּ עוֹשִׂין בּוֹ מַעֲשֶׂה׳? אָמַר רַבִּי יַסָּא: אֲנָא יָהִיב, וְאִי קָמוֹן יַתְמִין וְעָרְרִין אֲנָא יָהִיב לוֹן. אֲפִלּוּ כֵּן, קָמוֹן וְלָא עָרְרוֹן.

גְּזַר דִּין נִפַּק צִפּוֹר בַּת אַבְשָׁלוֹם, רַבִּי סִימוֹן וְרַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בַּר בָּא: ׳אֲנָא וְרַבּוֹתֵינוּ גְּבִינוּ לָהּ מִן הַמְּטַלְטְלִין כְּמִנְהַג מְקוֹמָהּ׳.

רַב הֲוָה כָּתִיב לְרַבִּי. עַבְרוֹן עַל דַּעְתֵּיהּ דְּרַבִּי חִיָּה רַבָּה. וַהֲוָה רַבִּי חִיָּה כָּתִיב בֵּינֵי שִׁיטַּיָּא: עָמְדוּ הַיְתוֹמִין וּמָכְרוּ, גּוֹבִין מִן הַפַּרְנָסָה וְאֵין גּוֹבִין מִן הַמְּזוֹנוֹת. עָמְדוּ וְשִׁעְבְּדוּ? הַשִּׁעְבּוּד הַזֶּה, אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ? תָּנָא לֵוִי: אֶחָד שִׁעְבּוּד הָאָב וְאֶחָד שִׁעְבּוּד הַבֵּן – גּוֹבִין מִן הַפַּרְנָסָה וְאֵין גּוֹבִין מִן הַמְּזוֹנוֹת. אָמַר רַבִּי אַבָּא: לֵית כָּאן בִּשְׁעִבּוּד הָאָב, אֶלָּא בִּשְׁעִבּוּד הַבֵּן. אִם

בְּשִׁעְבּוּד הָאָב: אִם בְּחַיֵּי הָאָב אֵינוֹ גּוֹבֶה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן לְאַחַר מִיתַת הָאָב?

רַבִּי חֲמָא בַּר עֻקְבָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָה: נִשְׁאוּ הַבָּנוֹת, אַלְמָנָה נִזּוֹנֶת מֵהֶן. רַבִּי יוֹסֵי כְּדִידֵיהּ. דְּאָמַר רַבִּי יוּדָה בַּר אֲחָתֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָה בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָה: אֲפִלּוּ מֵתוּ, אַלְמָנָה נִזּוֹנֶת מֵהֶן.

בְּנֵי בָנִים מָה הֵן? רַבִּי מָנָא אָמַר: בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵן כְּבָנִים. רַבִּי יוֹסֵי אָמַר: אֵין בְּנֵי בָנִים כְּבָנִים. רַבִּי שְׁמוּאֵל בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי בּוּן וְרַבִּי מַתַּנְיָה הֲווֹן יָתְבִין. סָבְרִין מֵימַר, הֵיא בְּנֵי בָנִים שֶׁכָּאן הֵיא בְּנֵי בָנִים שֶׁלְּהַלָּן. אֲמַר לוֹן רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי בּוּן: בְּנֵי בָנִים קָפְצָה עֲלֵיהֶן יְרוּשַׁת תּוֹרָה.

תַּמָּן תְּנִינַן: ׳מָנֶה לְאַבָּא בְּיָדֵךְ׳, ׳אֵין לוֹ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים דִּינָרִין׳ – פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה. אָמַר רַבִּי לְעָזָר: תַּקָּנָה תִּקְּנוּ בוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְּנוּ בִּמְצִיאָה. דִּתְנִינַן: הַמּוֹצֵא מְצִיאָה לֹא יִשְׁבַּע מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם.

אָמַר רַבִּי בָּא: מַתְנִיתָא בְּשֶׁאָמְרוּ לוֹ ׳שְׁנֵי שְׁטָרִין מָצָאתָ לִי׳, אֲבָל אִם אָמַר לוֹ ׳שְׁנֵי שְׁטָרִים מָצָאתִי לְךָ׳ וְ׳הֶחֱזַרְתִּי לְךָ אֶחָד מֵהֶן׳, וְהוּא אוֹמֵר לוֹ ׳לֹא הֶחֱזַרְתָּה לִי׳ – לֹא בָזֶה תִּקְּנוּ.

רַבִּי פְּדָת בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: בָּזֶה תִּקְּנוּ, אֲבָל בָּרִאשׁוֹנָה דְּבַר תּוֹרָה הִיא. כַּהֲדָא דְתָנֵי: יָכוֹל אָמַר לוֹ ׳שְׁנֵי שְׁטָרִים מָצָאתָ לִי׳, וְהוּא אָמַר ׳לֹא מָצָאתִי אֶלָּא אֶחָד׳, יָכוֹל יְהֵא חַיָּב? תַּלְמוּד לוֹמַר (וַיִּקְרָא ה, כב): "אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ" – פָּרַט לָזֶה שֶׁלֹּא כִחֵשׁ. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ ׳עוֹמֵד הָיִיתִי בְּרֹאשׁ גַּגִּי וּרְאִיתִיךָ מוֹשֵׁךְ שְׁנֵי שְׁטָרִים קְשׁוּרִים, שְׁנֵי שְׁטָרִים קְשׁוּרִים מָשַׁכְתָּ לִי׳, וְהוּא אוֹמֵר ׳לֹא מָשַׁכְתִּי אֶלָּא אֶחָד׳ – לֹא בָזֶה תִּקְּנוּ. וְדִכְוָתַהּ: ׳עוֹמֵד הָיִיתִי עַל אַבָּא בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ, וּטְעָנֵךְ מָנֶה, וְהוֹדִיתָה לוֹ׳. וְהוּא אוֹמֵר ׳לֹא הוֹדִיתִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים׳, לֹא בָזֶה תִּקְּנוּ.

[כט.]

הֲלָכָה ד: מַתְנִיתִין: יְתוֹמִין שֶׁסָּמְכוּ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ שֶׁמִּנָּה לָהֶן אֲבִיהֶן אַפִּיטְרוֹפּוֹס, חַיָּב לְעַשֵּׂר פֵּרוֹתֵיהֶן. אַפִּיטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִין – יִשָּׁבַע, וְשֶׁמִּנּוּהוּ בֵּית דִּין – לֹא יִשָּׁבַע. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: חִלּוּף הַדְּבָרִים.

גְּמָרָא: "אַתֶּם" (בַּמִּדְבָּר יח, כח) – פָּרַט לְשֻׁתָּפִין, "אַתֶּם" – פָּרַט לְאַפִּיטְרוֹפּוֹס, "אַתֶּם" – פָּרַט לְתוֹרֵם שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ, "אַתֶּם" – פָּרַט לְשֻׁתָּפִין. וְהָתְנִינַן: הַשּׁוּתָפִין שֶׁתָּרְמוּ! אֶלָּא, כָּאן בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה, כָּאן בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר. כְּלוּם לָמְדוּ תְּרוּמָה גְּדוֹלָה לֹא מִתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר? אֶלָּא, כָּאן לַהֲלָכָה, כָּאן לְמַעֲשֶׂה.

"אַתֶּם" – פָּרַט לְאַפִּיטְרוֹפּוֹס. וְהָתְנִינָא: יְתוֹמִין שֶׁסָּמְכוּ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת אוֹ שֶׁמִּנָּה לָהֶן אֲבִיהֶן אַפִּיטְרוֹפּוֹס חַיָּב לְעַשֵּׂר פֵּרוֹתֵיהֶן! חַבְרַיָּא אָמְרִין: כָּאן לְאַפִּיטְרוֹפִּין לְעוֹלָם, כָּאן לְאַפִּיטְרוֹפִּין לְשָׁעָה. רַבִּי יוֹסֵי בָּעֵי: אִם בְּאַפִּיטְרוֹפִּין לְעוֹלָם, וְדָא דְתָנֵי: ׳מוֹכֵר הוּא עֲבָדִים אֲבָל לֹא קַרְקָעוֹת׳! אֶלָּא, כָּאן בְּיָתוֹם גָּדוֹל, כָּאן בְּיָתוֹם קָטָן. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּתַחְלָה אֵין מַעֲמִידִין אַפִּיטְרוֹפּוֹס לְיתוֹמִין לָחוּב לָהֶן, אֶלָּא לְזַכּוֹת לָהֶן, וְאִם חָבוּ – חָבוּ. רַבִּי יוֹסֵי

בַּר חֲנִינָה אָמַר: בֵּין בִּתְחִלָּה בֵּין בְּסוֹף אֵין מַעֲמִידִין לָהֶן, בֵּין לִזְכוּת בֵּין לְחוֹבָה.

מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָה: ׳מַעֲמִידִין לָהֶן אַפִּיטְרוֹפּוֹס׳! שָׁנְיָה הִיא בְּשׁוּר, שֶׁלֹּא יֵלֵךְ וְיַזִּיק. הִזִּיק, מִשֶּׁל מִי הֵן מְשַׁלְּמִין? רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: מִשֶּׁל יְתוֹמִין. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָה אָמַר: מִשֶּׁל אַפִּיטְרוֹפּוֹס. וַאֲפִלּוּ דְּלָא יִסְבּוֹר רַבִּי יוֹחָנָן כֵּן, לֵית מִלְּתֵיהּ אָמְרָה כֵן? לָא דְּהוּא אָמַר לְבַסּוֹף אִם חָבוּ חָבוּ!

אַפִּיטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִין יִשְׁבַּע, שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְבַחֵן. שֶׁמִּנּוּהוּ בֵּית דִּין לֹא יִשְׁבַּע, שֶׁדַּרְכּוֹ לְבַחֵן. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: חִלּוּף הַדְּבָרִים: אַפִּיטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִין לֹא יִשְׁבַּע, מִפְּנֵי דְּיָכִיל מֵימַר לֵיהּ ׳טָבוּת הֲוֵינָא עֲבִידְנָא לָךְ׳. שֶׁמִּנּוּהוּ בֵּית דִּין יִשְׁבַּע, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּנוּשָׁא שָׂכָר. אָתְיָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן כְּרַבָּנִין,

[כט:]

וּדְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָה כְּאַבָּא שָׁאוּל.

דְּרַבִּי יוֹחָנָן כְּרַבָּנִין? וַאֲפִלּוּ דְּיִסְבּוֹר כְּאַבָּא שָׁאוּל! בָּעֵי הוּא בַּר נָשׁ מִתַּן מָמוֹן דְּמִיקָּרְיָה מְהֵימַן. וּדְרַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָה כְּאַבָּא שָׁאוּל? אֲפִלּוּ דְּיִסְבּוֹר כְּרַבָּנִין! אָדָם מַבְרִיחַ עַצְמוֹ מִן הַשְּׁבוּעָה, וְאֵין אָדָם מַבְרִיחַ עַצְמוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין.

הֲלָכָה ה: מַתְנִיתִין: הַמְטַמֵּא, וְהַמְדַמֵּעַ, וְהַמְנַסֵּךְ; אִם שׁוֹגֵג – פָּטוּר, וְאִם מֵזִיד – חַיָּב. הַכֹּהֲנִים שֶׁפִּגְּלוּ בַּמִּקְדָּשׁ, מְזִידִין חַיָּבִין.

גְּמָרָא: רַבִּי יוּדָן לָא נְחַת לְבֵית וַעְדָא. קָם עִם רַבִּי מָנָא, אֲמַר לֵיהּ: מַה חַדְתִּין יֵימְרוּן?

אֲמַר לֵיהּ: כֵּן אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: הַמְטַמֵּא אֵינוֹ כְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה. מִן הָדָא: תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת. אֲמַר לֵיהּ: תִּפְתֵּר שֶׁנִּטְמֵאת מֵאֵלֶיהָ, וְלֵית שְׁמַע מִנַּהּ כְּלוּם.

דְּהִיא מַתְנִיתָא: דָּן אֶת הַדִּין, זְכָה אֶת הַחַיָּב וְחִיֵּב אֶת הַזַּכַּאי, טִמֵּא אֶת הַטָּהוֹר טִהֵר אֶת הַטָּמֵא. דְּמַר רַב יִרְמְיָה בְּשֵׁם רַב: בְּמַגִּיעוֹ לְיָדוֹ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: בְּמַגִּיעוֹ לְיָדוֹ.

רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אוֹמֵר: בְּדִין

[ל.]

הָיָה שֶׁאָפְלוּ שׁוֹגֵג יְהֵא חַיָּב, וְלָמָּה אָמְרוּ פָּטוּר? כְּדֵי שֶׁיְּהֵא מוֹדִיעַ. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בְּדִין הָיָה שֶׁאָפְלוּ בְּמֵזִיד יְהֵא פָּטוּר, וְלָמָּה אָמְרוּ חַיָּב? מִשּׁוּם קְנָס. חַיְלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן מִן הָדָא: הַמְטַמֵּא וְהַמְדַמֵּעַ וְהַמְנַסֵּךְ, בְּשׁוֹגֵג פָּטוּר בְּמֵזִיד חַיָּב. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וּמִשּׁוּם קְנָס. מַתְנִיתָא מְסַיְּעָא לְרַבִּי יוֹחָנָן: הַנּוֹתֵן עוֹל עַל גַּבֵּי פָּרָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם.

עַד כְּדוֹן כְּסָבוּר שֶׁהוּא חֻלִּין. הָיָה יוֹדֵעַ בָּהּ שֶׁהִיא תְרוּמָה וּכְסָבוּר שֶׁמֻּתָּר לְטַמּוֹתָהּ? נִשְׁמְעִנַּהּ מִן הָדָא: הַכֹּהֲנִים שֶׁפִּגְּלוּ בַּמִּקְדָּשׁ, מְזִידִין חַיָּבִין. מָה אֲנַן קָיְמִין? אִם כְּסָבוּר בָּהֶן שֶׁהוּא חֻלִּין, וְיֵשׁ פִּגּוּל בְּחֻלִּין?! אֶלָּא כֵּן אֲנַן קָיְמִין: בְּיוֹדֵעַ בָּהֶן שֶׁהֵן קֳדָשׁ, וְסָבוּר לוֹמַר שֶׁמֻּתָּר לְפַגֵּל בַּקֳּדָשׁ. וְהָכָא בְּיוֹדֵעַ שֶׁהִיא תְרוּמָה וְסָבוּר לוֹמַר מֻתָּר לְטַמּוֹתָהּ.

רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַב: וְהוּא שֶׁעֵרַב. נִסַּךְ וְעֵרְבָבָהּ? בְּתִחְלָּה וְהוּא חַיָּב מִיתָה, וּלְבַסּוֹף בְּתַשְׁלוּמִין. הָתִיב רַבִּי אַבָּא:

[ל:]

הַגַּע עַצְמְךָ שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ וְשִׁבֵּר אֶת הַצְּלוֹחִית, בְּתְחִלָּה וְהוּא חַיָּב מִיתָה, וּלְבַסּוֹף בְּתַשְׁלוּמִין?! מְתִיב רַבִּי יוֹסֵי: הַגַּע עַצְמְךָ שֶׁהִדְלִיק גְּדִישׁוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת, בְּתְחִלָּה הוּא חַיָּב מִיתָה וּלְבַסּוֹף בְּתַשְׁלוּמִין?!

הַמְטַמֵּא וְהַמְדַמֵּעַ וְהַמְנַסֵּךְ, בְּשׁוֹגֵג פָּטוּר בְּמֵזִיד חַיָּב. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מְשׁוּם קִנָּס.

הֲלָכָה ו: מַתְנִיתִין: הֵעִיד רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָא עַל הַחֲרֶשֶׁת שֶׁהִשִּׂיאָה אָבִיהָ, שֶׁהִיא יוֹצְאָה בְּגֵט. וְעַל קְטַנָּה בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשֵּׂאת לְכֹהֵן, שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה. וְאִם מֵתָה, בַּעְלָהּ יוֹרְשָׁהּ. וְעַל מָרִישׁ הַגָּזוּל שֶׁבָּנָאוּ בְּבִירָה, שֶׁיִּתֵּן אֶת דָּמָיו. וְעַל הַחַטָּאת הַגְּזוּלָה שֶׁלֹּא נוֹדְעָה לָרַבִּים, שֶׁהִיא מְכַפֶּרֶת, מִפְּנֵי תִקּוּן הַמִּזְבֵּחַ.

גְּמָרָא: רַבִּי חֲנִינָה בְּעֵי קֳמֵי רַבִּי אִימִי: נִרְאִין הַדְּבָרִים בְּפִקֵּחַת שֶׁיֵּשׁ לָהּ דַּעַת, שֶׁהִיא יוֹצְאָה בֵּין לְדַעַת בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעַת. וְחֵרֶשֶׁת שֶׁאֵין בָּהּ דַּעַת, לֹא תֵצֵא אֶלָּא לְדַעַת. וְלָא עֵדוּת הִיא?! אַף זוֹ כַּיּוֹצֵא בָּהּ. וּמוֹסִיפִין עַל הָעֵדוּת?! רַבִּי חֲנִינָה סָבַר בְּחֵרֶשֶׁת שֶׁהִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ.

רַבִּי יוֹסֵי סָבַר מֵימַר בִּקְטַנָּה שֶׁהִשִּׂיאָהּ אָבִיהָ וְנִתְגָּרְשָׁה. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מַה טַּעַם אָמְרוּ קְטַנָּה בַּת יִשְׂרָאֵל אוֹכֶלֶת בִּתְרוּמָה? מִפְּנֵי שֶׁיְּהוּ הַכֹּל קוֹפְצִין עָלֶיהָ לִשָּׂא, מִפְּנֵי חִנָּהּ. אָמַר רַבִּי שַׁמַּי: וְהוּא שֶׁתְּהֵא יוֹדַעַת לִשְׁמֹר קִדּוּשֶׁיהָ. אָמַר רַבִּי חֲנַנְיָה: מִן מָה דַּאֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִפְּנֵי חִנָּהּ, הָדָא אָמְרָה, אֲפִלּוּ לֹא יוֹדַעַת לִשְׁמֹר קִדּוּשֶׁיהָ.

רַב הַמְנוּנָא בְּשֵׁם רַב אַסִּי: קְטַנָּה אֵין לָהּ חֲפָּה שֶׁתֹּאכַל בִּתְרוּמָה. אָמַר רַבִּי אִימִי:

[לא.]

מַתְנִיתָא אָמְרָה כֵּן: ״נִשֵּׂאת לְכֹהֵן תֹּאכַל בִּתְרוּמָה״. רַבִּי אָבִין בָּעֵי: בְּשֶׁנִּכְנְסָה לְחֻפָּה וְלֹא נִבְעֲלָה, וְשִׁלְּחָהּ לְבֵית אָבִיהָ וְהִגְדִּילָה, מַהוּ שֶׁתֹּאכַל בִּתְרוּמָה? נִשְׁמְעִנַּהּ מִן הָדָא: עַל גַּב חֻפָּתָהּ הָרִאשׁוֹנָה.

גָּזַל מָרִישׁ וּבָנָאוֹ בְּבִירָה. בֵּית שַׁמַּי אוֹמְרִים: יְקַעֲקֵעַ כָּל הַבִּירָה וְיִתְּנֵנּוּ לוֹ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נוֹתֵן לוֹ דָּמָיו בְּשָׁוְיוֹ, מִפְּנֵי תַּקָּנַת הַשָּׁבִין. אָמַר רַבִּי לְעָזָר: מַה פְּלִיגִין? בְּשֶׁגְּזָלוֹ מְשׁוּפֶּה, אֲבָל אִם גָּזְלוֹ וְשִׁיפָּהוּ - דְּמִים הוּא חַיָּב לוֹ.

גְּזָלוֹ וְשִׁיפָּהוּ עַל גַּב מְקוֹמוֹ, מַהוּ? נִשְׁמְעִנַּהּ מִן הָדָא: הַיּוֹרֵד לְתוֹךְ חֲרְבָּה שֶׁל חֲבֵרוֹ וּבְנָיָהּ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, שָׁמִין לוֹ וְיִדּוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה. בִּקֵּשׁ לִטֹּל עֵצָיו וַאֲבָנָיו, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אַחָא מְשׁוּם רַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב בָּעֵי: אִלּוּ הַפּוֹרֵק חֲבִילָתוֹ לְתוֹךְ חֲרְבָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְהָלַךְ לִטְלָהּ, שֶׁמָּא אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ?! וְלָא שְׁמִיעַ דַּאֲמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי מְשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מְשׁוּם יְשׁוּב, יָאוּת.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: הֲוֵינָא סָבַר מֵימַר: בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ פְּלִיגִין, מִן מַה דַּאֲמַר רַבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי מְשׁוּם יְשׁוּב, הָדָא אָמְרָה, מַה פְּלִיגִין? בָּאָרֶץ, אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ, לָא.

בִּקֵּשׁ לִטֹּל עֵצָיו וַאֲבָנָיו, מַהוּ? אוֹמְרִין לוֹ: הַמְתֵּן עַד שֶׁיְּדוּר בְּתוֹכָהּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: נוֹתְנִין לוֹ מְיָד.

עוּלָא בַּר יִשְׁמָעֵאל: בְּדִין הֲוָה אֲפִלּוּ לֹא נוֹדְעָה לָרַבִּים לֹא תְּכַפֵּר. לָמָּה אָמְרוּ תְּכַפֵּר? שֶׁלֹּא יְהֵא הַמְזַבֵּחַ שָׁמֵם. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר: בְּדִין הֲוָה דַּאֲפִלּוּ נוֹדְעָה לָרַבִּים תְּכַפֵּר. וְלָמָּה אָמְרוּ לֹא תְּכַפֵּר? שֶׁלֹּא יְהֵא מִזְבֵּחַ מְקַבֵּל גְּזֵלוֹת.

וְכַמָּה הֵם 'רַבִּים'? רַבִּי גֶּרְיוֹן בְּשֵׁם רֵישׁ לָקִישׁ: שְׁלֹשָׁה בְּנֵי אָדָם. רַבִּי אָבִין בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן (מַלְאָכִי א, יג): "וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל אֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחוֹלֶה", מַה פִּסֵּחַ וְחוֹלֶה בְּגָלוּי, אַף כֹּל בְּגָלוּי.

הֲלָכָה ז: מַתְנִיתִין: לֹא הָיָה סִיקְרִיקוֹן בִּיהוּדָה בַּהֲרוּגֵי הַמִּלְחָמָה. מֵהֲרוּגֵי הַמִּלְחָמָה וְאֵילָךְ יֵשׁ בּוֹ סִיקְרִיקוֹן. כֵּיצַד? לָקַח מִסִּיקְרִיקוֹן, וְחָזַר וְלָקַח מִבַּעַל הַבַּיִת, מִקָּחוֹ בָּטֵל. מִבַּעַל הַבַּיִת וְחָזַר וְלָקַח מִסִּיקְרִיקוֹן, מִקָּחוֹ קַיָּם. לָקַח מִן הָאִישׁ וְחָזַר וְלָקַח מִן הָאִשָּׁה, מִקָּחוֹ בָּטֵל. מִן הָאִשָּׁה וְחָזַר וְלָקַח מִן הָאִישׁ, מִקָּחוֹ קַיָּם. זוֹ מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה, בֵּית דִּין שֶׁל אַחֲרֵיהֶן אָמְרוּ: נוֹתֵן לַבְּעָלִים רְבִיעַ. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁאֵין בְּיָדָן לִקַּח, אֲבָל אִם יֵשׁ בְּיָדָן לִקַּח, הֵן קוֹדְמִין לְכָל אָדָם. רַבִּי הוֹשִׁיב בֵּית דִּין, וְנִמְנוּ שֶׁאִם שָׁהָה לִפְנֵי סִיקְרִיקוֹן שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ, כָּל הַקּוֹדֵם לִקַּח יִקַּח, וְנוֹתֵן לַבְּעָלִים רְבִיעַ.

[לא:]

גְּמָרָא: בְּרִאשׁוֹנָה גָּזְרוּ שֵׁמֶד עַל יְהוּדָה, שֶׁכֵּן מָסְרַת בְּיָדָם מֵאֲבוֹתָם - יְהוּדָה הָרַג אֶת עֵשָׂו, דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית מט, ח): "יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ". וְהָיוּ הוֹלְכִין וּמְשַׁעְבְּדִין בָּהֶן, וְנוֹטְלִין שְׁדוֹתֵיהֶן וּמוֹכְרִין אוֹתָן לַאֲחֵרִים, וְהָיוּ בַּעֲלֵי בָּתִּים בָּאִין וְטוֹרְפִין, וְהָיְתָה הָאָרֶץ חֲלוּטָה בְּיַד סִיקְרִיקוֹן. נִמְנְעוּ מִלְּקַח, הִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יְהֵא סִיקְרִיקוֹן בִּיהוּדָה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּהֲרוּגֵי הַמִּלְחָמָה לִפְנֵי הַמִּלְחָמָה, אֲבָל הֲרוּגִים שֶׁנֶּהֶרְגוּ מִן הַמִּלְחָמָה וְהֵילָךְ, יֵשׁ בָּהֶן מִשּׁוּם סִיקְרִיקוֹן. וַהֲרוּגִים שֶׁלִּפְנֵי הַמִּלְחָמָה לָא כִּלְאַחַר הַמִּלְחָמָה הֵן? תִּפְתַּר שֶׁבָּא סִיקְרִיקוֹן וְגָזַל וְחָמַס, לֹא הִסְפִּיק לִכְתֹּב תָּרְפּוֹ עַד שֶׁיָּבֹא סִיקְרִיקוֹן לְכָל הָעוֹלָם. שֶׁלֹּא תְּהֵא הֲלָכָה לְמֶחֱצָה.

גָּלִיל, לְעוֹלָם יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם סִיקְרִיקוֹן. הַמְּטַלְטְלִין אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם סִיקְרִיקוֹן. תָּנֵי: חֲכִירֵי בָּתֵּי אָבוֹת, אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם סִיקְרִיקוֹן. הַיּוֹרֵד מִשֶּׁם חוֹב, וּמִשֶּׁם אַנְפָּרוֹת אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם סִיקְרִיקוֹן. אַנְפָּרוֹת עַצְמָהּ, מַמְתֶּנֶת לַבְּעָלִים שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ.

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן פָּזִי: מַכְרִיזִין וְהוֹלְכִין אַרְבַּע שַׁבָּתוֹת לְאַחַר שְׁנֵים־עָשָׂר חֹדֶשׁ. פִּתַּר לַהּ תְּרֵין פַּתְרִין: נַסְבַהּ מִן חָכוֹר וְיֵיבָה לְחָכוֹר, אֲתָא בְּעֵי מִטְרוֹף. אֲמַר לֵהּ: וְלָאו חָכוֹר אַתְּ? שְׁבוֹק לִי, וּמַה דְּאַתְּ גָּזֵי גָּזֵי. נַסְבַהּ מִבַּעַל הַבַּיִת וְיֵיבָה לְחָכוֹר, אֲתָא בְּעֵי מִטְרוֹף, אֲמַר לֵהּ: מַה הֲנָיָה לָךְ? דְּאַתְּ מַסְיְבְנָא מִנֵּיהּ וְהוּא מְנַסְּבָא מִנָּךְ! אֶלָּא מַה דְּאִית לִי בְּחַיְלִי אֲנָא יָהִיב לָךְ.

עַד כְּדוֹן בִּשְׁנֵי שְׁטָרוֹת, הָיָה שְׁטָר אֶחָד? רַבִּי זְעִירָא וְרַבִּי אִילָא תְּרֵיהוֹן אָמְרִין: כָּל שֶׁכֵּן מִקָּחוֹ בָּטֵל, וְהוּא שֶׁלָּקַח מִן הָאִישׁ

וְחָזַר וְלָקַח מִן הָאִשָּׁה. רַבִּי חֲנַנְיָה וְרַבִּי בִּיבוֹן תְּרֵיהוֹן אָמְרִין: כָּל שֶׁכֵּן מִקָּחוֹ קַיָּם, וְהוּא שֶׁלָּקַח מִן הָאִשָּׁה וְחָזַר וְלָקַח מִן הָאִישׁ.

וְאֵין כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ לְאִשָּׁה מְשֻׁעְבָּד לְאִישׁ לַאֲכִילַת פֵּרוֹת?! רַבִּי חִזְקִיָּה בְּשֵׁם רַב אַחָא: וְכֵנִי,

[לב.]

מָכַר לְרִאשׁוֹן, וְחָתְמָה לְשֵׁנִי לִשְׁלִישִׁי וְחָתְמָה, גּוֹבָה מִן הָאַחֲרוֹן. לֹא הִסְפִּיק, גּוֹבָה מִשֶּׁלְפָנָיו. לֹא הִסְפִּיק, גּוֹבָה מִשֶּׁלְפָנֵי פָנָיו. עֲלַהּ אָמַר רַב: בִּנְכָסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ בִּכְתֻבָּתָהּ, אֲבָל נְכָסִים שֶׁהִכְנִיסָה לוֹ פְּרָה פַּרְנוֹן, גּוֹבָה מֵאֵי זֶה שֶׁתִּרְצֶה.

הֵן אוֹמְרִים ׳בְּיָדֵינוּ לְקַח׳, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר ׳לָאו׳. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: לְעוֹלָם הַשָּׂדֶה בְּחֶזְקַת הַבְּעָלִים, שֶׁהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

רַב אָמַר: אֲנָא הֲוִינָא מִמְּנָיָנָא, וְלָאו שָׁנְיָא הִיא, הוּא דְּרִבִּיעַ קַרְקַע הוּא דְּרִבִּיעַ מָעוֹת. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי בוּן: קַרְקַע דִּינָר אַגְרַמָּא, דְּרִבִּיעַ מָעוֹת סְרִימִיסִין.

הֲלָכָה ח: מַתְנִיתִין: חֵרֵשׁ רוֹמֵז וְנִרְמָז. בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר: קוֹפֵץ וְנִקְפָּץ בְּמִטַּלְטְלִין. הַפָּעוּטוֹת, מִקָּחָן מִקָּח וּמִמְכָּרָן מִמְכָּר בְּמִטַּלְטְלִין.

גְּמָרָא: בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר: קוֹפֵץ וְנִקְפָּץ. שׁוֹכֵר וּמִשְׁתַּכֵּר.

אַפְּיוּטוֹת פְּרָיָיא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: מִפְּנֵי חַיֵּיהֶן. אָמַר רַבִּי מָנָא: אַף עַל גַּב דְּרַבִּי יוֹסֵי לֹא גָבֵי עִיצּוּמִין, מוֹדֶה בְּאִלֵּין דְּיַהֲבוּן בְּנֵיהֶן לְאוּמָנוּתָא, דְּאִנּוּן גָּבוֹי עִיצּוּמִין, מִפְּנֵי חַיֵּי הַבְּרִיּוֹת.

הֲלָכָה ט: מַתְנִיתִין: אֵלּוּ דְּבָרִים אָמְרוּ מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם: כֹּהֵן קוֹרֵא רִאשׁוֹן, וְאַחֲרָיו לֵוִי וְאַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. מְעָרְבִין בִּבְהֵמַת יָשָׁן, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. בּוֹר שֶׁהוּא קָרוֹב לְאַמָּה מִתְמַלֵּא רִאשׁוֹן, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. מְצִיאַת חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן יֵשׁ בָּהֶן גָּזֵל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: גָּזֵל גָּמוּר. מְצוּדוֹת חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים יֵשׁ בָּהֶן גָּזֵל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: גָּזֵל גָּמוּר. עָנִי הַמְנַקֵּף בְּרֹאשׁ הַזַּיִת, מַה שֶּׁתַּחְתָּיו גָּזֵל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: גָּזֵל גָּמוּר. אֵין מְמַחִין בְּיַד עֲנֵיֵי גּוֹיִם בְּלֶקֶט וּבְשִׁכְחָה וּבְפֵאָה, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם.

[לב:]

גְּמָרָא: מִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי אָמְרָה, שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי תוֹרָה. דְּתָנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי (דְּבָרִים לא, ט): ״וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי״ וְגוֹ׳. וְאַחַר כָּךְ: ״וְאֶל כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל״.

מִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, שֶׁהוּא מִדִּבְרֵיהֶן. דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: מִימַי לֹא בֵּרַכְתִּי לִפְנֵי כֹהֵן, וְלֹא הִנַּחְתִּי לְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לְפָנַי.

מִלְּתֵיהּ דְּרַבִּי חֲנִינָה אָמְרָה שֶׁהִיא מִדִּבְרֵיהֶן. דְּמַר רַבִּי חֲנִינָה: עִיר שֶׁכֻּלָּהּ כֹּהֲנִים, יִשְׂרָאֵל קוֹרֵא רִאשׁוֹן, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. רַבִּי אַחָא וְרַבִּי תַּנְחוּם בְּרַבִּי חִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְלַאי: עִיר שֶׁכֻּלָּהּ כֹּהֲנִים, כֻּלָּן

נוֹשְׂאִין אֶת כַּפֵּיהֶן. וּלְמִי הֵן מְבָרְכִין? לַאֲחֵיהֶן שֶׁבַּצָּפוֹן וְשֶׁבַּדָּרוֹם. וּמִי עוֹנֶה אַחֲרֵיהֶן? הַנָּשִׁים וְהַקְּטַנִּים.

תָּנֵי אַבַּיֵי בַּר בְּנִימִן: עִם הָעוֹמֵד אַחֲרֵי הַכֹּהֲנִים, אֵינָן בִּכְלַל בְּרָכָה. הָעוֹמְדִים לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים, אָמַר רַבִּי חִיָּה בַּר בָּא: אֲפִלּוּ חוֹמָה שֶׁל בַּרְזֶל אֵינָהּ מַפְסֶקֶת. הָעוֹמְדִין מִן הַצְּדָדִין? נִשְׁמְעִנָּהּ מִן הָדָא: 'נִתְכַּוֵּן לְהַזּוֹת לְפָנָיו וְהִזָּה לְאַחֲרָיו, לְאַחֲרָיו וְהִזָּה לְפָנָיו, הַזָּיָתוֹ פְּסוּלָה; לְפָנָיו, וְהִזָּה עַל הַצְּדָדִין שֶׁלְּפָנָיו, הַזָּיָתוֹ כְּשֵׁרָה'. הָדָא אָמְרָה, הָעוֹמֵד מִן הַצְּדָדִין - בִּכְלַל בְּרָכָה הֵן.

אָמַר רַב חִסְדָּא: וְצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַחַזָּן יִשְׂרְאֵל. אָמַר רַב חִסְדָּא: אִם הָיָה כֹּהֵן אֶחָד - אוֹמֵר 'כֹּהֵן', לִשְׁנַיִם - אוֹמֵר 'כֹּהֲנִים'. וְרַב הוּנָא אָמַר: אֲפִלּוּ לְאֶחָד אוֹמֵר 'כֹּהֲנִים', שֶׁאֵינוֹ קוֹרֵא אֶלָּא הַשֵּׁבֶט. שֶׁלֹּא תֹּאמַר 'אִישׁ פְּלוֹנִי מְגַלֶּה עֲרָיוֹת וְשׁוֹפֵךְ דָּמִים, וְהוּא מְבָרְכֵנוּ'? ! אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: וּמִי מְבָרְכְךָ, לֹא אֲנִי מְבָרְכְךָ? שֶׁנֶּאֱמַר (בַּמִּדְבָּר ו, כז): "וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם".

מְעָרְבִין בְּבֵית יָשָׁן. אָמַר רַבִּי אָבִין: וּבְדָיוּר יָשָׁן הִיא מַתְנִיתָא.

בּוֹר הַקָּרוֹב לְאַמָּה מִתְמַלֵּא רִאשׁוֹן - וְהוּא שֶׁתְּהֵא אַמַּת הַמַּיִם עוֹבֶרֶת עַל גַּבָּיו. שְׁמוּאֵל אָמַר: אֲפִלּוּ מִן הַצַּד. תַּמָּן אָמְרִין: דִּרְחִיק וְנִיחָא לְמִשְׁתֵּי, קָדִים לֵהּ דְּקָרִיב וְקָשֶׁה לְמִשְׁתֵּי.

עַל דַּעְתִּין דְּרַבָּנִין דְּתַמָּן נִיחָא. תַּמָּן אָמְרִין בְּשֵׁם רַב נַחְמָן בַּר יַעֲקֹב: כָּל שֶׁנּוֹתְנִין לוֹ אֲגוֹז וּמַשְׁלִיכוֹ, צְרוֹר וְנוֹטְלוֹ, הַמּוֹצֵא בְּיָדוֹ כְּמוֹצֵא לְאַשְׁפָּה. אֲגוֹז וְנוֹטְלוֹ, צְרוֹר וְזוֹרְקוֹ - גְּזֵלוֹ גָּזֵל, מִפְּנֵי דַּרְכֵי שָׁלוֹם. אֲגוֹז וּצְרוֹר נוֹטְלָן וּמַצְנִיעָן, וּמְבִיאָן לְאַחַר זְמַן, גְּזֵלוֹ גָּזֵל גָּמוּר. זוֹכֶה לְעַצְמוֹ, אֲבָל לֹא לַאֲחֵרִים. רַב הוּנָא אָמַר: כְּשֵׁם שֶׁזּוֹכֶה לְעַצְמוֹ זוֹכֶה לַאֲחֵרִים.

הַכֹּל מוֹדִין שֶׁאֵין מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת כב, ו): "כִּי יִתֵּן אִישׁ" - מַתַּנַת אִישׁ מַתָּנָה, וְאֵין מַתַּנַת קָטָן מַתָּנָה. דִּבְרֵי חֲכָמִים: רַבִּי יוּדָה בֶּן פָּזִי בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן: לְעוֹלָם אֵין גְּזֵלוֹ מְחֻוָּר, עַד שֶׁיָּבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת. רַבִּי אַבָּהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן:

תּוֹסֶפְתָּא

מַסֶּכֶת שְׁבִיעִית פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

א. לֹא יִפְתַּח אָדָם מַחְצֵב בַּתְּחִלָּה בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, עַד שֶׁיִּהוּ שָׁלֹשׁ מַרְבִּיּוֹת שֶׁהֵן שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ עַל רוּם שָׁלֹשׁ. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת שָׂדֶה. אֲבָל בִּזְמַן שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת שָׂדֶה - אֲפִלּוּ דָּבָר מְעַט מָתָר. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁאֵין מִתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת שָׂדֶה. אֲבָל בִּזְמַן שֶׁמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת שָׂדֶה - אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא אָסוּר:

ב. סֶלַע שֶׁצָּף עַל גַּבֵּי הָאָרֶץ, וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִמֶּנּוּ, אִם יֵשׁ בּוֹ כַּשָּׁעוּר הַזֶּה - מָתָר, וְאִם לָאו - אָסוּר. אֲבָנִים תּוֹשְׁבוֹת שֶׁהַמַּחֲרֵשָׁה מְזַעְזַעְתָּן, אִם יֵשׁ בָּהֶן שְׁתַּיִם שֶׁל מַשּׂוֹי שְׁנַיִם שְׁנַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ יְנָטְלוּ. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: בּוֹנִין מַדְרֵגוֹת עַל גַּבֵּי גְּאָיוֹת בְּעֶרֶב שְׁבִיעִית, וּבַשְּׁבִיעִית סוֹמֵךְ לָהֶם עָפָר וְנוֹתְנָן עַל גַּבֵּי גְּאָיוֹת:

ג. מְסַקְּלִין דֶּרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: כְּשֵׁם שֶׁאֵין לוֹ רְשׁוּת לְקַלְקֵל - כָּךְ אֵין לוֹ רְשׁוּת לְסַקֵּל. וְאִם סָקַל - יוֹצִיא לַיָּם אוֹ לְנָהָר, אוֹ לְמָקוֹם הַטָּרְשִׁין. מְסַקְּלִין מִפְּנֵי דֶּרֶךְ הַיָּחִיד, וּמִפְּנֵי דֶּרֶךְ הָרַבִּים, וּמִפְּנֵי דֶּרֶךְ הַסָּפֵק, וְעוֹשִׂין סְפִיחִים שֶׁבְּרֹאשׁ גַּגּוֹת, וּמְקַיְּמִין אוֹתוֹ, וְאֵין חוֹשְׁשִׁין, לֹא מִשּׁוּם שְׁבִיעִית וְלֹא מִשּׁוּם עֲבוֹדַת הָאָרֶץ:

ד. זֵיתֵי עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנְסוּ לַשְּׁבִיעִית - מְסַלְּקִין מְקוֹמָן. מְמַלְּאִין נְקָעִים שֶׁתַּחְתֵּיהֶן עָפָר, וְעוֹשִׂין עוּגִיּוֹת לַגְּפָנִים מִזּוֹ לְזוֹ. וְלֹא עוֹד: אֶלָּא אַף זֵיתֵי שְׁבִיעִית שֶׁיּוֹצְאִים לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - מָתָר לַעֲשׂוֹת כֵּן:

ה. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: מְלַקֵּט אָדָם זֵיתִים מִתּוֹךְ שֶׁלּוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּלַקֵּט מִתּוֹךְ שֶׁל חֲבֵרוֹ. אֶת הַגֶּפֶן - הַגֶּפֶן. מְשַׁרְבִּין עוֹבְרֵי עֲבֵרָה - חָזְרוּ לְאִסּוּר:

ו. שָׂדֶה שֶׁנִּטַּיְבָה - אֵין זוֹרְעִין אוֹתָהּ בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. אֵיזוֹ הִיא שָׂדֶה שֶׁנִּטַּיְבָה? כָּל זְמַן שֶׁבְּנֵי אָדָם חוֹרְשִׁין חֲמֵשׁ וְהוּא חוֹרֵשׁ שֵׁשׁ, שֵׁשׁ וְהוּא חוֹרֵשׁ שֶׁבַע. שַׁמַּאי הַזָּקֵן אוֹמֵר: אִלּוּ הָיְתָה שָׁעָה פְּנוּיָה, גּוֹזְרֵנִי עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּזָּרַע. בֵּית דִּין שֶׁל אַחֲרָיו גָּזְרוּ עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּזָּרַע:

ז. אֵין חוֹכְרִין נִירִין מִיִּשְׂרְאֵל הֶחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית. אֲבָל לוֹקְחִין הֵימֶנּוּ שָׂדֶה זְרוּעָה, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא עַד מָקוֹם שֶׁהֵן יְכוֹלִין לְזָרֵעַ. הַמְקַבֵּל שָׂדֶה מִן הַנָּכְרִי - פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל מְנָת שֶׁהַנָּכְרִי זוֹרֵעָה. הַנָּכְרִי וְהַכּוּתִי שֶׁחָרְשׁוּ - אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן בֵּית הַפְּרָס, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא עַד מָקוֹם שֶׁהֵן יְכוֹלִין לְגָזֵר. אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה. אֲבָל מְגַדְּלִין בְּהֵמָה גַּסָּה, שֶׁלֹּא גָּזְרוּ אֶלָּא גְּדֵר שֶׁיּוּכַל לַעֲמֹד:

ח. הַקּוֹצֵץ קוֹרָה שֶׁל שִׁקְמָה - הֲרֵי זֶה לֹא יַחְלִיק וְלֹא יַדְרִיג, אֶלָּא מְצַיֵּן כְּדֵי שֶׁתְּהֵא קִיצָתָהּ שָׁוָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מָקוֹם שֶׁנֶּהֱגוּ לְדָרֵג - יַחְלִיק. לְהַחְלִיק - יַדְרִיג. הֲרֵי זֶה מַגְבִּיהַּ טֶפַח וְקוֹצֵץ טֶפַח. וְכֵן הָיָה רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַלּוֹקֵחַ בְּתוּלָה שֶׁל שִׁקְמָה מֵחֲבֵרוֹ, בְּשָׁאַר שָׁנֵי שָׁבוּעַ - הֲרֵי זֶה מַגְבִּיהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְקוֹצֵץ. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: שָׁלֹשׁ בְּתוּלוֹת הֵן: בְּתוּלַת אָדָם. בְּתוּלַת אֲדָמָה. בְּתוּלַת אִילָן. בְּתוּלַת אָדָם - כָּל שֶׁלֹּא נִבְעֲלָה מִימֶיהָ. בְּתוּלַת אֲדָמָה - כָּל שֶׁלֹּא נֶעֱבְדָה מִימֶיהָ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שֶׁאֵין בָּהּ חֶרֶס. בְּתוּלַת אִילָן - כָּל שֶׁלֹּא נִקְצְצָה מִימֶיהָ:

ט. אֵין עוֹקְרִין גֶּדֶר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי שָׂדוֹת, אֶחָד גֶּדֶר שֶׁל עֵצִים, וְאֶחָד גֶּדֶר שֶׁל אֲבָנִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁמִּתְכַּוֵּן לַעֲשׂוֹת שָׂדֶה. אֲבָל עֵצִים - מָתָר. הַמְשָׁרֵשׁ עִקַּר חָרוּב וְסַדַּן שִׁקְמָה, לְעֵצִים - מָתָר, וְלַשָּׂדֶה - אָסוּר:

הַשָּׁלֵם

תּוֹסֶפְתָּא

י. מַחְפִּירִיּוֹת שֶׁנּוֹטֵל מֵהֶן אִילָן[1] - הֲרֵי זֶה לֹא יִכְסֹם בֶּעָפָר. אֲבָל מְכַסֶּה בְּאֲבָנִים אוֹ בְּקַשׁ. הַקּוֹצֵץ בַּקָּנִים - הֲרֵי זֶה מַגְבִּיהַּ טֶפַח וְקוֹצֵץ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לָקוּץ - יַחְתֹּךְ. לְחַתֹּךְ - יָקוּץ. הֲרֵי זֶה מַגְבִּיהַּ טֶפַח וְקוֹצֵץ:

יא. אֵין מַדְלִין אֶת הַקָּנִים בְּחִיצוֹת הַקָּנִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְלַאכְתָּן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: וְכֵן הָיָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: מֵאֵת אָדָם לִיטַע אִילָן סָרָק כְּדֵי לַעֲשׂוֹת סְיָג:

יב. בַּשְּׁבִיעִית - אֵין מְלַמְּדִין אֶת הַפָּרָה אֶלָּא בְּחִילָּת[2] בִּלְבַד. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אַף בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ מֵאֵת. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִסְמֹךְ לָהּ מַעֲנָה. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר: מְגַדֵּר בָּחָרָשִׁין, וְגוֹמְמִין מֵעַם הָאָרֶץ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יָקוּץ בַּקּוֹרְדּוֹם:

יג. פִּגִּין שֶׁל עֶרֶב שְׁבִיעִית - אֵין חוֹלְקִין אוֹתָן בַּשְּׁבִיעִית, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְלַאכְתָּן. וּבִסְפִיפוֹת - מֵאֵת. בִּקֵּר וּבִכְפָנִיּוֹת - מֵאֵת. מֵאֵימָתַי אָדָם רַשַּׁאי לְקוּץ אֶת הָאִילָן בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ? מִשֶּׁיָּבֹא לְעוֹנַת הַמַּעֲשְׂרוֹת:

יד. אֵין מוֹכְרִין שְׂדֵה אִילָן לְחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית, אֶלָּא אִם כֵּן פּוֹסֵק עִמּוֹ עַל מְנָת שֶׁאֵין לוֹ בְּאִילָן. וְכֵן לֹא יִמְסֹר בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ לְמִי שֶׁחָשׁוּד עַל הַמַּעֲשְׂרוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: 'אֲנִי מְכַרְתִּי אֶת שֶׁלִּי, צֵא וּתְבַע אֶת שֶׁלְּךָ':

מַסֶּכֶת שְׁבִיעִית פֶּרֶק רְבִיעִי

א. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַפַּרְסָאוֹת - שְׁבִיעִית שֶׁלָּהֶן מוֹצְאֵי שְׁבִיעִית, שֶׁהֵן עוֹשִׂין לִשְׁתֵּי שָׁנִים. אָמַר לוֹ: הֲרֵי הֵן אֶצְלְךָ בִּטְבֶרְיָא וְאֵינָן עוֹשׂוֹת אֶלָּא בְּנוֹת שְׁנָתָן. הַטּוֹמֵן אֶת הַלּוּף בַּשְּׁבִיעִית, רַבִּי אוֹמֵר: דֶּרֶךְ אֶרֶץ טָמְנוֹ בְּעָצִיץ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִצְמַח, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר - זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (יִרְמְיָה לב, יד): "וּנְתַתָּם בִּכְלִי חָרֶשׂ לְמַעַן יַעַמְדוּ יָמִים רַבִּים":

ב. הַלּוּף שֶׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם שָׁהָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים - נוֹתֵן לָעֲנִיִּים רְבִיעַ. אִם שָׁהָה שְׁתֵּי שָׁנִים - נוֹתֵן לָעֲנִיִּים שְׁלִישׁ. שָׁנָה אַחַת - נוֹתֵן לָעֲנִיִּים מֶחֱצָה. מֵאֵימָתַי מַתָּר אָדָם לִקַּח הַלּוּף בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִכָּל מָקוֹם? רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִיָּד. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה וְהָיֵינוּ בְּעֵין כּוּשִׁי, וְהָיֵינוּ אוֹכְלִין לוּף בְּמוֹצָאֵי חֶחָג שֶׁל שְׁבִיעִית, עַל פִּי רַבִּי טַרְפוֹן. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי: מִשָּׁם רְאָיָה? עִמָּכֶם הָיִיתִי, וּמוֹצָאֵי פֶּסַח הָיָה:

ג. אֵין מוֹכְרִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לְחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית. אֶחָד זְרָעִים הַנֶּאֱכָלִין, וְאֶחָד זְרָעִים שֶׁאֵינָן נֶאֱכָלִין. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: לֹא יִמְכֹּר לוֹ שָׂדֶה בַּשְּׁבִיעִית, וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין:

ד. וְאֵיזוֹ הִיא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל? מִנְּהַר[3] דְּרוֹמָהּ שֶׁל כְּזִיב וְאֵילָךְ עַד כְּזִיב. סְמוּךְ[4] לְעַמּוֹן וּמוֹאָב, אֶרֶץ מִצְרַיִם - שִׁתֵּי אֲרָצוֹת הֵן, אוֹ נֶאֱכָל וְנֶעֱבָד, אוֹ לֹא נֶאֱכָל וְלֹא נֶעֱבָד. עֲיָרוֹת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַסְּמוּכוֹת לַסָּפָר - מוֹשִׁיבִין עֲלֵיהֶן שׁוֹמֵר, כְּדֵי שֶׁלֹּא יָפוּצוּ נָכְרִים, וְיָבוּזוּ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית:

ה. עֲיָרוֹת הַמְּתָרוֹת בְּתָחוּם בֵּיתוֹ' וְנָאֲסְרוּ: - כְּגוֹן צִיר, וְצַיָּיר, וְנִשְׁמֵי, וְזִיזִיוֹן, וְיַגְרֵי טַב, וְדָגֹב, חוּרְבְּתָא, וּבְרָכָה דְּבֵית חָרֵב. **עֲיָרוֹת הָאֲסוּרוֹת בְּתָחוּם צוֹרָא:** שְׁנַץ, וְכַצַּת, וְפוּמָא צִיבָא, וְחֲנִיתָא עִילַיְתָא, וְחֲנִיתָא אַרְעַיְתָא דְּאַשְׁמִיעָא, וּבֵית מַזִּיל כְּרָיָא,

---

[1] בְּמִנְחַת כְּפוּרִים' הֵבִיא גְּרֵסַת הַגְּרַ"א: מֵחַפִּירִיּוֹת שֶׁנּוֹטֵל מֵהָאִילָן.

[2] מָקוֹם חוֹל שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְזָרַע שָׁם.

[3] צָרִיךְ לוֹמַר: **'מִצַּד דְּרוֹמָהּ'** (חַסְדֵי דָוִד).

[4] יֵשׁ גּוֹרְסִים: **'סִימָן'**.

[5] יֵשׁ גּוֹרְסִים: **'צִיוִי'** (אוֹר הַגְּנוּזוֹ).

הַשָּׁלֵם

תּוֹסֶפְתָּא

וְעֵמֶק מְזִיל. **עֲיָרוֹת שֶׁחֲיָבוֹת בְּמַעֲשְׂרוֹת בְּתָחוּם:** צִיצִיתָה, וְעִינִישַׁת, וְעֵין תַּרְעָא, וְרוֹמְבְּרַךְ, עֵין יְעָרִים, וּכְפַר יְעָרִים, דְּכַב, חִצְפִּיָא, וּכְפַר צָמַח. רַבִּי הִתִּיר כְּפַר צָמַח. **תְּחוּם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:** פְּרָשַׁת אַשְׁקְלוֹן, וְאוֹמָר, מִגְדַּל, שַׂרְשִׁינָה, יְדוֹר, וְשׁוּרָא דְּקֵיסָרָא, שׁוּרָא דְּעַכּוֹ, וְרֵישׁ מַיָּא דְּגַעְתִּין, וְזַעְתִּין, גְּרָמָא, וְכַבְרָתָא, וּכְזָנִיתָא, וְקַצָּטְרֵי דְּגָלִילָה, וְקוּשְׁעָאָיָא דְּרָאתִין, וּמִלְתָא דְּכוּר, וּטְרֵיי רַבְתָא, וְתַפְנִית, וְסַנָּפְתָה, וְסוּחְרְתָתָא דֵּיתָר, וּמַמְצָיָא דְּגַתָּא, וּמַדָּפָה וְטַרְחַשָׁה, וְנַחֲלָה דִּיפְצָאֵל, וְעוּלְשָׁתָא, וְאוּלָם רַבְתָא, וּמִגְדּ[6] חָרוּב, וְרַקַּגְתָּא דְּעִיּוֹן, וּמֵישָׁא, וְתִקְרָא כַּרְבָּא סִינְגּוֹרָא, וְתַרְנֶגְלָא עַיֵּילְיָא דְּקֵסָרִין, וּקְנָת, וְרַכָּה, וְטַרְכְתָא דְּמִתַּחַת לְבָצְרַת, וְיגֹר שָׂהֲדוּתָא, וְנִמְרִים, מְלַח דְּחַרַאי, וְיָבְקָא, וְחֶשְׁבּוֹן, וְנַהֲלָא, וּרְפַח, וְחוּנְדָא, וְעַמּוֹן וּמוֹאָב, וּרְקָם גֵּאָה, וְנַגְנָיָה דְּאַשְׁקְלוֹן, וְדֶרֶךְ הַגְּדוֹלָה הַהוֹלֶכֶת לַמִּדְבָּר:

ו. מוֹדָה רַבִּי עֲקִיבָה: שֶׁאֵין זוֹרְעִין, וְאֵין חוֹרְשִׁין, וְאֵין מְנַכְּשִׁין בְּסוּרְיָא, לְפִי שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. הַנּוֹתֵר בָּאָרֶץ, שֶׁכָּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ מָתֵר בָּאָרֶץ - עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּסוּרְיָא. אֵין עוֹשִׂין אוֹתוֹ בְּמִחְבָּר בְּקַרְקַע בְּסוּרְיָא. אֲבָל עוֹקְרִין וְאוֹגֵד עַל יְדֵיהֶן. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא הוּא מְלַקֵּט, וְהֵן אוֹגְדִין עַל יָדָיו. בּוֹצְרִין וְדוֹרֵךְ עַל יְדֵיהֶן. מוֹסְקִין וְאוֹטֵם עַל יְדֵיהֶן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹצִיא פֵּרוֹת לַחֲבֵרוֹ מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁלַח לוֹ חֲבֵרוֹ פֵּרוֹת. אֲבָל הִלּוֹקֵחַ לוֹ מִן הַשּׁוּק - הֲרֵי זֶה מָתֵר, מְלַקֵּט בַּיָּד וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ:

ז. בְּצָלִים שֶׁנִּכְנְסוּ מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית לַשְּׁבִיעִית, אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִשְּׁבִיעִית לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, אִם עָשׂוּ כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - מָתְרִין, וְאִם לָאו - אֲסוּרִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: מַעֲשֶׂה שֶׁזָּרְעוּ כֶּרֶם גְּדוֹל בְּצָלִים בְּצִיפּוֹרִי לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. זָרְעוּהוּ שְׁעוֹרִין, וְהָיוּ פּוֹעֲלִין יוֹרְדִין וּמְנַכְּשִׁין בְּתוֹכוֹ וּמְבִיאִין יֶרֶק בְּתוֹךְ קַפּוֹתֵיהֶן. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי, וְאָמַר: אִם עָשׂוּ כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - מָתְרִין, וְאִם לָאו - אֲסוּרִין:

ח. אוֹכְלִין עֲלֵי יָרָק, מִן הָאָפִיל עַל הַבָּכִיר, מִן הָרָחוֹק עַל הַקָּרוֹב. הַתַּר מָקוֹם אֶחָד - הִתִּירוּ כָּל הַמְּקוֹמוֹת. הַלּוּף וְהַשּׁוּם וְהַבְּצָלִים, הִתִּירוּ יְבֵשִׁים - הִתִּירוּ לַחִין. לֹא הִתִּירוּ יְבֵשִׁים עַד שֶׁתַּגִּיעַ הַגֶּרֶן. אֵין מִינוֹ מַתִּיר אֶת שֶׁאֵין מִינוֹ, וְאֵין מַתִּירִין אֶת מִינָן אֶלָּא עַל פִּי חָכָם, וְכֵלָן לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - חַיָּבוֹת בְּמַעֲשְׂרוֹת:

ט. יָרָק שֶׁנִּטְּעוּ בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית - הֲרֵי זֶה לֹא יִטּוֹל מִמֶּנּוּ בַּשְּׁבִיעִית עַד שֶׁיִּרְבֶּה חָדָשׁ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: נוֹטֵל הֵימֶנּוּ שֶׁלּוֹ, וּמַכְנִיס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כַּיּוֹצֵא בָּהֶן נִמְכָּר בַּשּׁוּק:

י. בָּרְאשׁוֹנָה הָיוּ אוֹמְרִים: אֵין כּוֹבְשִׁין וְאֵין מְיַבְּשִׁין יַבֶּשֶׁת וְכַבֶּשֶׁת מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ. אֵין מְבִיאִין יְרָקוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ. רַבּוֹתֵינוּ הִתִּירוּ שֶׁיְּהוּ מְבִיאִין יְרָקוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ. וּכְשֵׁם שֶׁמְּבִיאִין יְרָקוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ - כָּךְ מְבִיאִין תְּבוּאָה וְקִטְנִיּוֹת מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ. רַבִּי וּבֵית דִּינוֹ הִתִּירוּ לִקַּח יָרָק בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִיָּד:

יא. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁבָּאוּ לָאָרֶץ - אֵין מוֹכְרִין אוֹתָם, לֹא בַּמִּדָּה, וְלֹא בַּמִּשְׁקָל, וְלֹא בְּמִנְיָן, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כְּפֵרוֹת הָאָרֶץ:

יב. מְבִיאִין שַׁחֲלִים וּקְרוֹסְטְמִלִּין מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, אֲבָל לֹא מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ לַעֲשׂוֹתָן בָּאָרֶץ. אֵין מְבִיאִין עֲנָבִים מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, וְדוֹרְכִין אוֹתָן בָּאָרֶץ. וְלֹא זֵיתִים מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, וְעוֹטְנִין אוֹתָן בָּאָרֶץ. וְלֹא הוּצְנֵי פִּשְׁתָּן מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ, וְשׁוֹרִין אוֹתָן בָּאָרֶץ. מְבִיאִין גְּרוֹגָרוֹת וְצִמּוּקִין מִחוּצָה לָאָרֶץ, אֲבָל לֹא מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ לַעֲשׂוֹתָן בָּאָרֶץ. רַבִּי הִתִּיר, שֶׁיְּהוּ מְבִיאִין אוֹתוֹ מִחוּצָה לָאָרֶץ לַעֲשׂוֹתָן בָּאָרֶץ:

הַשָּׁלֵם

[6] בַּיְרוּשַׁלְמִי: 'מִגְדַּל'.

תּוֹסֶפְתָּא

יג. כָּל אֵילָן שֶׁחָנְטוּ פֵּרוֹתָיו קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - הֲרֵי הֵן לְשֶׁעָבַר. לְאַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - הֲרֵי הֵן לֶעָתִיד לָבֹא. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאִילָן שֶׁעוֹשֶׂה שְׁתֵּי בְרֵכוֹת בְּשָׁנָה, אֲבָל אִילָן שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה אֶלָּא בְּרֶךְ אַחַת, כְּגוֹן: הַזְּתִּים וְהַתְּמָרִים וְהַחֲרוּבִין, אַף עַל פִּי שֶׁחָנְטוּ פֵּרוֹתָיו קֹדֶם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט - כְּאִלּוּ לֹא חָנְטוּ אֶלָּא לְאַחַר חֲמִשָּׁה עָשָׂר בִּשְׁבָט:

יד. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מֵהוֹצָאַת עָלִין עַד הַפֶּגִים - חֲמִשִּׁים יוֹם. מִן הַפֶּגִים וְעַד שֶׁיִּהְיוּ נוֹבְלוֹת - חֲמִשִּׁים יוֹם. וּמִשֶּׁהֵן נוֹבְלוֹת עַד הַתְּאֵנִים - חֲמִשִּׁים יוֹם. רַבִּי אוֹמֵר: כֻּלָּן - אַרְבָּעִים אַרְבָּעִים יוֹם. וְכֻלָּן קֹדֶם הַזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי הֵן לְשֶׁעָבַר. לְאַחַר הַזְּמַן הַזֶּה - הֲרֵי הֵן לֶעָתִיד לָבֹא:

טו. מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי עֲקִיבָה שֶׁלִּקֵּט אֶתְרוֹג בְּאֶחָד בִּשְׁבָט, וְנָהֲג בּוֹ כְּדִבְרֵי בֵּית שַׁמַּאי וּכְדִבְרֵי בֵּית הִלֵּל. רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כְּדִבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּכְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אַבְטוֹלְמוֹס בְּרַבִּי יוֹסֵי הֵעִיד מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה זְקֵנִים: שֶׁאֶתְרוֹג - כִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ לְמַעֲשֵׂר. וְרִבּוֹתֵינוּ נִמְנוּ עָלָיו בְּאוּשָׁא: שֶׁאֶתְרוֹג - כִּשְׁעַת לְקִיטָתוֹ לְמַעֲשֵׂר וּלְבִעוּר:

טז. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֶתְרוֹג שֶׁנִּכְנַס מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית לַשְּׁבִיעִית, אוֹ שֶׁיָּצָא מִשְּׁבִיעִית לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - פָּטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, וּפָטוּר מִן הַבִּעוּר. שֶׁאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁחַיָּב בְּמַעֲשְׂרוֹת, אֶלָּא דָּבָר שֶׁגָּדֵל בְּחוֹבָה וְנִלְקָט בְּחוֹבָה. אֵין לְךָ דָּבָר שֶׁחַיָּב בְּבִעוּר, אֶלָּא דָּבָר שֶׁגָּדֵל בַּשְּׁבִיעִית וְנִלְקָט בַּשְּׁבִיעִית:

מַסֶּכֶת שְׁבִיעִית פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁיָּצְאוּ לְחוּצָה לָאָרֶץ - מְבֹעָרִין בִּמְקוֹמָן; דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מְבִיאָן לָאָרֶץ וּמוֹכְרָן בָּאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּקְרָא כה, ז): "בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל":

ב. אֵין מְבִיאִין תְּרוּמָה מִחוּצָה לָאָרֶץ לָאָרֶץ. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל: אֲנִי רָאִיתִי אֶת שִׁמְעוֹן בֶּן כַּהֲנָא שֶׁהָיָה שׁוֹתֶה יֵין שֶׁל תְּרוּמָה בְּעֵכוֹ, וְאָמַר: "זֶה בְּיָדֵי מִקַּלְקַלְיָא", וְגָזְרוּ עָלָיו שֶׁיִּשְׁתָּהוּ בִּסְפִינָה:

ג. עֲלָה תַמְכָה, וְחַרְחֲבִינָה, עֲלֵי וֶרֶד, וַעֲלֵי מִלָּת - יֵשׁ לָהֶן שְׁבִיעִית, וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית, וְיֵשׁ לָהֶן בִּעוּר, וְלִדְמֵיהֶן בִּעוּר. עִקַּר הַמִּלְפְּפִים, עִקַּר וֶרֶד, וְעִקַּר מִלָּת - אֵין לָהֶן שְׁבִיעִית, וְלֹא לִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית, אֵין לָהֶם בִּעוּר, וְלֹא לִדְמֵיהֶן בִּעוּר. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: דְּמֵיהֶן מִתְבָּעֲרִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה. אָמְרוּ לוֹ: לָהֶם - אֵין בִּעוּר, קַל וָחֹמֶר לִדְמֵיהֶן! אָמַר לָהֶם: מַחְמִיר אֲנִי בְּדָמִים יוֹתֵר מִן הָעִקָּר. שֶׁמָּן שֶׁל שְׁבִיעִית - מַדְלִיקִין בּוֹ. מִכְרוֹ וְלָקַח בּוֹ שֶׁמֶן אַחֵר - אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ:

ד. הַלִּשִׁישׁוֹת, וְהַלְּבִיצִין, וְהַלּוֹעָנִין, וְהַבּוּרִית, וְהָאֹהֶל - יֵשׁ לָהֶן שְׁבִיעִית, וְלִדְמֵיהֶן שְׁבִיעִית. יֵשׁ לָהֶן בִּעוּר, וְלִדְמֵיהֶן בִּעוּר. עִקַּר חָרוּב, וְעִקַּר הָאוּגָה, וְעַלֵי הָאוּג, וְהַפַּרְחֲבִילָה, וְהָאֹרֶן - אֵין לָהֶם בִּעוּר, וְלֹא לִדְמֵיהֶן בִּעוּר. דִּין אוֹצָר וְזֶרַע אִסְטִיס שֶׁנִּזְרָעִים בְּשִׁבְיעִית - קְדֻשַּׁת שְׁבִיעִית חָלָה עֲלֵיהֶן:

ה. הַצַּבְּעִין וְהַפַּטְמִין - לוֹקְחִין מֵרֶסֶן מִכָּל מָקוֹם וְאֵין נִמְנָעִין. אֵין מוֹכְרִין אוֹתָהּ מֻחֲרוֹזוֹת מֻחֲרוֹזוֹת, אֲבָל מוֹכְרִין אוֹתָן אִיבְּרִין אִיבְּרִין עַל גַּבֵּי מִטּוֹת:

ו. לֹא יְהֵא מֵבִיא כְּלָבִים כּוּפְּרִין, וְחֻלְדּוֹת הַסְּנָאִין, וַחֲתוּלִין, וְקִפּוֹד - לְמָכְרָן לְנָכְרִי וּלְהַשְׁכִּיר עֲלֵיהֶן. אֲבָל מוֹרִיס, וּגְבִינַת בֵּית אוֹנְיֵיקִי[7], וְהַפַּת וְהַשֶּׁמֶן - שֶׁהֵן מָתָר - לְמוֹכְרָן לְנָכְרִי וְלִשְׁכֹּב עֲלֵיהֶן:

---

[7] – שֵׁם כְּפָר שֶׁרֹב עֲנָלִים הַנִּמְצָאִים שָׁם קְרֵבִים לַעֲבוֹדָה זָרָה (רַבִּי עוֹבַדְיָה מִבַּרְטְנוּרָא עֲבוֹדָה זָרָה ב, ד).

ז. לֹא יְהֵא לוֹקֵט יְרָקוֹת שָׂדֶה וּמוֹכֵר בַּשּׁוּק. אֲבָל הוּא לוֹקֵט וּבָנוֹ מוֹכֵר עַל יָדוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אַף יִשְׂכֹּר פּוֹעֲלִים וְיַכְנִיס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ:

ח. לָקַח הַבְּכוֹר לְמִשְׁתֶּה בְּנוֹ אוֹ לָרֶגֶל, וְלֹא צָרִיךְ לוֹ - מָתָר לְמוֹכְרוֹ. רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁלֹּא יִמְכֹּר אֶלָּא בְּדָמָיו. לוּלְבֵי הָאֲלָה, וְהַבָּטְנָה, וְהָאֲטָדִים, וְהָאֲדָל. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: לֻעָלִים עִם הַלּוּלְבִין - אֵין בְּעוּר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לוּלְבִין עִם הֻעָלִין - יֵשׁ בְּעוּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לְלוּלְבִין - אֵין בְּעוּר, אֲבָל לֻעָלִים - יֵשׁ בְּעוּר מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁרוּ מֵאֲבִיהֶן. וְכֻלָּן שֶׁנִּכְנְסוּ מֵעֶרֶב שְׁבִיעִית לַשְּׁבִיעִית, אוֹ שֶׁיָּצְאוּ מִשְּׁבִיעִית לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית - נִדּוֹנִין כְּאִילָן, חוּץ מִן הָאֲדָל - שֶׁנִּדּוֹן כְּיָרָק. הֵעִיד רַבִּי יוֹסֵי בֶּן יְדַעְיָה הַבַּשָּׁם לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָה מִשּׁוּם רַבִּי טַרְפוֹן: שֵׁישׁ לַקֻּטָּף - שְׁבִיעִית. עֲלֵי זֵיתִים וַעֲלֵי קָנִים וַעֲלֵי חָרוּבִין - אֵין לָהֶן בְּעוּר, לְפִי שֶׁאֵין כָּלִין:

ט. הַוֶּרֶד חָדָשׁ שֶׁכְּבָשׁוֹ בְּשֶׁמֶן יָשָׁן - יִלָּקֵט אֶת הַוֶּרֶד וְהַשֶּׁמֶן מָתָר. יָשָׁן בֶּחָדָשׁ - חַיָּב בְּבְעוּר. הֶחָרוּבִין חֲדָשִׁין שֶׁכְּבָשָׁן בְּיַיִן יָשָׁן - יִלָּקֵט אֶת הֶחָרוּבִין וְהַיַּיִן מָתָר. יְשָׁנִין בֶּחָדָשׁ - חַיָּבִין בְּבְעוּר:

י. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חֲבִילֵי אֲזוֹב, וְהַפְּאָה, וְהַקּוֹרָנִית שֶׁהִכְנִיסָן לָעֲצִים - אֵין מַסִּיקִין בָּהֶן. לְמַאֲכָל בְּהֵמָה - אֵין מַסִּיקִין בָּהֶן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף קְלָחִין שֶׁל בֵּית הַשְּׁלָחִין שֶׁיִּבְּשׁוּ - אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה:

יא. חָצִיר וְיֶרֶק שָׂדֶה שֶׁלִּקְּטָן לְהָטִין בָּהֶן[8] - אֵין רַשַּׁאי לְהָטִין בָּהֶן. לְמַאֲכָל בְּהֵמָה - אֵין רַשַּׁאי לְהָטִין בָּהֶן. עִידִית שֶׁלִּקְּטָהּ לְמַאֲכָל בְּהֵמָה - הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לְבָעֵר. נִתְּנָהּ תַּחַת הַכַּר - הֲרֵי הִיא כִּמְבֹעֶרֶת. תֶּבֶן שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְתוֹךְ הַכַּר וְלֹא לְתוֹךְ הַטִּיט. אִם נְתָנוּהוּ אֲחֵרִים - הֲרֵי הוּא כִּמְבֹעָר:

יב. תַּנּוּר שֶׁהִסִּיקוּ בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ שֶׁל שְׁבִיעִית - יוּצָּן. מוֹכְרִין אוֹכְלֵי אָדָם וְאוֹכְלֵי בְּהֵמָה - לְקַח בָּהֶן אֹכֶל אָדָם. וְאֵין מוֹכְרִין אוֹכְלֵי בְּהֵמָה - לְקַח בָּהֶן אוֹכְלֵי בְּהֵמָה, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר: אוֹכְלֵי אָדָם - לְקַח בָּהֶן אוֹכְלֵי בְּהֵמָה:

יג. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית - אֵין מַאֲכִילִין אוֹתָן לַבְּהֵמָה, וְלַחַיָּה וּלְעוֹפוֹת. אִם הָלְכָה בְּהֵמָה מְאֻלֶּיהָ לְתַחַת תְּאֵנָה וְאוֹכֶלֶת בַּתְּאֵנִים, לְתוֹךְ חָרוּב וְאוֹכֶלֶת בַּחָרוּבִין - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתָהּ לְהַחְזִירָהּ, מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר (וַיִּקְרָא כה, ז): "וּלְבְהֶמְתְּךָ וְלַחַיָּה אֲשֶׁר בְּאַרְצֶךָ תִּהְיֶה כָּל תְּבוּאָתָהּ לֶאֱכֹל":

יד. מַאֲכִילִין אֶת אַכְסַנְיָא פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. וְאֵין מַאֲכִילִין, לֹא אֶת הַנָּכְרִי וְלֹא אֶת הַשָּׂכִיר פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. וְאִם הָיָה שָׂכִיר שַׁבָּת, שָׂכִיר חֹדֶשׁ, שָׂכִיר שָׁנָה, שָׂכִיר שָׁבוּעַ, אוֹ שֶׁקָּצְצוּ מְזוֹנוֹתָיו עָלָיו - מַאֲכִילִין אוֹתוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית:

טו. אֵין בֵּית דִּין פּוֹסְקִין לְאִשָּׁה פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. אֲבָל נְזוֹנִית הִיא מִשֶּׁל בַּעְלָהּ. סְפִיחִין שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין תּוֹלְשִׁין אוֹתָן בַּיָּד. אֲבָל חוֹרֵשׁ כְּדַרְכּוֹ. וּבְהֵמָה - רוֹעָה כְּדַרְכָּהּ:

מַסֶּכֶת שְׁבִיעִית פֶּרֶק שִׁישִׁי

א. שְׁבִיעִית - נִתְּנָה לַאֲכִילָה לִשְׁתִיָּה וּלְסִיכָה, לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל, וְלִשְׁתּוֹת דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁתּוֹת, וְלָסוּךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ. כֵּיצַד לֶאֱכֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכֹל? אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לֶאֱכֹל קְנוֹבֶת שֶׁל יָרָק, וְלֹא פַּת שֶׁעִפְּשָׁה, וְלֹא תַּבְשִׁיל שֶׁעָבַר צוּרָתוֹ. כֵּיצַד לִשְׁתּוֹת דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׁתּוֹת? אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִהְיוֹת גּוֹמֵעַ אַנִיגְרוֹן וְאַסַנְגְּרִין, וְלִשְׁתּוֹת יַיִן בִּשְׁמָרָיו:

---

[8] בְּ'חַסְדֵי דָוִד' גָּרַס לְפִי הַיְרוּשַׁלְמִי: 'חָצִיר וְיֶרֶק שָׂדֶה שֶׁלִּקְּטָן לְהָטִין בָּהֶם - רַשַּׁאי לְהָטִין בָּהֶם. לְמַאֲכָל אָדָם - אָסוּר לְהָטִין בָּהֶם'.

תּוֹסֶפְתָּא

ב. הַחוֹשֵׁשׁ בְּגְרוֹנוֹ - לֹא יְעַרְעֶנּוּ שֶׁמֶן, אֲבָל נוֹתֵן שֶׁמֶן הַרְבֵּה לְתוֹךְ אֲנִיגְרוֹן וּבוֹלֵעַ. הַחוֹשֵׁשׁ בְּשִׁנָּיו - לֹא יִגְמַע בָּהֶן אֶת הַחֹמֶץ וְיהֵא פּוֹלֵט, אֲבָל מְגַמֵּעַ וּבוֹלֵעַ וּמַטְבִּיל כְּדַרְכּוֹ וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ:

ג. כֵּיצַד לָסוּךְ דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לָסוּךְ? סָךְ אָדָם שֶׁמֶן עַל גַּבֵּי מַכָּתוֹ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִטּוֹל בְּמוֹךְ וְיִתֵּן עַל גַּבֵּי מַכָּתוֹ. הַחוֹשֵׁשׁ בְּרֹאשׁוֹ, וְכָל מִי שֶׁעָלוּ בּוֹ חַטָּטִין - סָךְ אֶת הַשֶּׁמֶן וְאֵין סָךְ יַיִן וְחֹמֶץ, שֶׁהַשֶּׁמֶן - דַּרְכּוֹ לְסֵיכָה, יַיִן וְחֹמֶץ - אֵין דַּרְכָּן לְסֵיכָה:

ד. יַיִן שֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הַמּוֹרְיָס - צָרִיךְ לְבָעֵר. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הֲרֵי הוּא כְּמִבְעָר. נוֹתֵן אָדָם דְּבֵלָה וּגְרוֹגָרוֹת לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל, כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹתֵן אֶת הַתַּבְלִין, וְלֹא יִסְחָטֵם לְהוֹצִיא מֵהֶן מַשְׁקִין, וּבְתַבְלִין - מָתָר מִפְּנֵי שֶׁהִיא מְלַאכְתָּן. צוֹרֵר אֶת הַתַּבְלִין וְנוֹתְנָן לְתוֹךְ הַתַּבְשִׁיל, אִם בָּטֵל, טַעְמָן - מֻתָּרִים, וְאִם לָאו - אֲסוּרִין:

ה. אֵין עוֹשִׂין אֶת הַיַּיִן אֲלוּנְתִּית, וְאֶת הַשֶּׁמֶן עָרֵב, וְאִם עָשָׂה אֶת הַיַּיִן אֲלוּנְתִּית וְאֶת הַשֶּׁמֶן עָרֵב - סָךְ אֶת הַשֶּׁמֶן וְאֵין סָךְ מִן הַיַּיִן וְחֹמֶץ. שֶׁהַשֶּׁמֶן - דַּרְכּוֹ לְסֵיכָה, וְיַיִן וְחֹמֶץ - אֵין דַּרְכָּן לְסֵיכָה:

ו. לֹא יִתֵּן אָדָם שֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית עַל גַּבֵּי טַבְלָא שֶׁל שַׁיִשׁ לְהִתְעַגֵּל עָלֶיהָ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַתִּיר שֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית. אֵין סָכִין אוֹתוֹ בְּיָדִים טְמֵאוֹת. נָפַל עַל בְּשָׂרוֹ - מְשַׁפְשְׁפוֹ אֲפִלּוּ בְּיָדִים טְמֵאוֹת:

ז. שֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין חוֹסְמִין בּוֹ תַּנּוּר וְכִירַיִם, וְאֵין סָכִין בּוֹ מִנְעָל וְסַנְדָּל. לֹא יָסוּךְ אֶת רַגְלוֹ שֶׁמֶן וְהוּא בְּתוֹךְ מִנְעָל. וְלֹא יָסוּךְ אֶת רַגְלוֹ וְהוּא בְּתוֹךְ סַנְדָּל. אֲבָל סָךְ אֶת רַגְלוֹ וְנוֹתְנָהּ לְמִנְעָל. סָךְ אֶת רַגְלוֹ וְנוֹתְנָהּ לְסַנְדָּל. סָךְ אָדָם אֶת עַצְמוֹ שֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית, וּמִתְעַגֵּל עַל גַּבֵּי קַטְבְלִיָּא חֲדָשָׁה וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ:

ח. אֵין מְפַטְּמִין שֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית. אֲבָל לוֹקְחִין שֶׁמֶן עָרֵב לְסֵיכָה מִכָּל מָקוֹם. שֶׁמֶן שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין נוֹתְנִין אוֹתוֹ לְתוֹךְ הַמְּדוּרָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: טוֹבֵל בָּהֶן עֵץ, וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ מְדוּרָה. מַסִּיקִין בְּגֶפֶת וּבְזָגִין שֶׁל שְׁבִיעִית. אֲבָל אֵין מַדְלִיקִין בֶּאֱגוֹזִים, וְאֵין מַסִּיקִין בְּזֵיתִים:

ט. אֵין מוֹכְרִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית: לֹא בְּמִדָּה, וְלֹא בְּמִנְיָן, וְלֹא בְּמִשְׁקָל. וְלֹא יֵהָא מוֹדֵד אֶת הֶחָבִית וּמוֹכְרָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא. כַּלְכָּלָה, וּמוֹכְרָהּ כְּמוֹת שֶׁהִיא. אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: ׳חָבִית זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּדִינָר׳, ׳כַּלְכָּלָה זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּטַרְיסִית׳:

י. לֹא יְמַלֵּא אֶת הַכַּלְכָּלָה וְיוֹצֵא וּמוֹכְרָהּ בַּשּׁוּק. אַף בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ - אָסוּר, שֶׁזּוֹ דֶּרֶךְ הָרְמִיּוֹת:

יא. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: אֵין מוֹכְרִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית בְּמָעוֹת, אֶלָּא בְּפֵרוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקַּח בָּהֶן קַרְדֹּם. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין. אֵין מוֹכְרִין פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לְחָשׁוּד עַל הַשְּׁבִיעִית, אֶלָּא מְזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּדָבָר הַמִּתְקַיֵּם. אֲבָל דָּבָר שֶׁאֵין מִתְקַיֵּם, אֲפִלּוּ מֵאָה סְעוּדוֹת - מָתָר:

יב. אֵין מוֹכְרִין וְאֵין לוֹקְחִין מִן הַכּוּתִי וּמִן הַנָּכְרִי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. אֲחֵרִים אוֹמְרִים: מוֹכְרִין לְכוּתִי עַד אַרְבַּע אִסָּרוֹת:

יג. הַלּוֹקֵחַ מִן הַנַּחְתּוֹם כִּכָּר בְּפוּנְדְיוֹן, וְאָמַר לוֹ: ׳שֶׁאַלְקֵט יְרָקוֹת שָׂדֶה וָאָבִיא לְךָ׳ - מָתָר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה אוֹסְרִין:

יד. חֲמִשָּׁה שֶׁהָיוּ מְלַקְּטִין יָרָק - לֹא יֵהָא אֶחָד מוֹכֵר לְכֻלָּם, אֶלָּא אֶחָד מֵהֶן מוֹכֵר שֶׁלּוֹ וְשֶׁלָּהֶן. חֲמִשָּׁה אַחִין שֶׁהָיוּ מְלַקְּטִין יָרָק - אֶחָד מוֹכֵר עַל יְדֵי כֻּלָּן, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּהוּ פַּלְטֵר:

טו. חָנְוָנִי שֶׁהָיָה מְגַדֵּל יָרָק שֶׁל שְׁבִיעִית - לֹא יֵהָא מְחַשֵּׁב שְׂכָרוֹ מִיָּרָק, אֶלָּא מְחַשֵּׁב הוּא מִיַּיִן וּמִשֶּׁמֶן, שְׂכַר בַּטָּלָה:

טז. לֹא יֹאמַר אָדָם לַחֲבֵרוֹ: ׳הַעֲלֵה אֶת הַפֵּרוֹת אֵלּוּ לִירוּשָׁלַיִם לַחֵלֶק׳. אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: ׳הַעֲלֵם שֶׁנֹּאכְלֵם בִּירוּשָׁלַיִם וְשָׁנִשְׂתֶּה

תּוֹסֶפְתָּא

אֲנִי וְאַתָּה׳. וְכֵן לֹא יֹאמַר אָדָם לֶעָנִי: ׳הֵילָךְ סֶלַע זוֹ וְהָבֵא לִי לֶקֶט הַיּוֹם׳; ׳הָבֵא לִי פֵּאָה הַיּוֹם׳. אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ: ׳בְּלֶקֶט שֶׁתָּבִיא הַיּוֹם׳; ׳בְּפֵאָה שֶׁתָּבִיא הַיּוֹם׳:

יז. וְכֵן מִי שֶׁהָיְתָה בְּיָדוֹ סֶלַע שֶׁל שְׁבִיעִית, וּמְבַקֵּשׁ לִקַּח בָּהּ חָלוּק - הוֹלֵךְ אֵצֶל חֲנָוָנִי וְאוֹמֵר לוֹ: ׳תֵּן לִי בָּזֶה פֵּרוֹת׳, וְנוֹתֵן לוֹ. וְהַלָּה אוֹמֵר לוֹ: ׳הֲרֵי פֵּרוֹת הָאֵלּוּ נְתוּנִין לְךָ בְּמַתָּנָה׳. וְהַלָּה אוֹמֵר: ׳הֲרֵי סֶלַע נְתוּן לְךָ בְּמַתָּנָה׳. וְהוּא נוֹתֵן לוֹ חָלוּק בְּמַתָּנָה. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית - אֵין לוֹקְחִין בָּהֶן מַיִם וּמֶלַח. [רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: לוֹקְחִין בָּהֶם מַיִם וָמֶלַח]:

יח. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית - אֵין נוֹתְנִין אוֹתָן, לֹא לְתוֹךְ הַמִּשְׁרָה, וְלֹא לְתוֹךְ הַכְּבוּסָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: נוֹתְנִין אוֹתָן לְתוֹךְ הַכְּבוּסָה. הַחַמָּרִין, וְהַגַּמָּלִין, וְהַסַּפָּנִין, שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין בַּשְּׁבִיעִית, שְׂכָרָן - שְׁבִיעִית:

יט. זֵיתִים שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן בְּקוֹתְבִי[9]. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַתִּיר. רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינוֹ הִתְקִינוּ, שֶׁיִּהְיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן בַּקּוֹתֶב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: טוֹחֲנָן בְּרֵחַיִם שֶׁלֹּא נִטְחַן בָּהּ בִּשְׁאָר שְׁנֵי שְׁבוּעַ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כּוֹתֵשׁ וּמַקֶּפָה בָּעֲרֵבָה:

כ. עֲנָבִים שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין דּוֹרְכִין אוֹתָן בַּגַּת, אֲבָל דּוֹרְכִין אוֹתָן בָּעֲרֵבָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: דּוֹרְכִין בַּיָּד, בֶּחָבִית. תְּאֵנִים שֶׁל שְׁבִיעִית - אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן דְּבֵלָה, אֲבָל עוֹשִׂין אוֹתָן גְּרוֹגָרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִמְּעֵךְ וּמְנַגֵּב בַּיָּד:

כא. מְפָרְרִין רִמּוֹנִין לְעָשׂוֹתָן פֶּרֶד[10]. וְסוֹחֲטִים עֲנָבִים לַעֲשׂוֹתָן צִמּוּקִים. אֵין

[9] עַיִן גָּדוֹל שֶׁנּוֹתְנִים עַל הַזֵּיתִים בְּבֵית הַבַּד, וְאָסוּר, דַּהֲוָה כְּדָרְכָּהּ הַבּוֹצְרִים.

[10] שֶׁמּוֹצִיא לַחְלוּחִית הָרִמּוֹן וְנַעֲשֶׂה כְּמוֹ צִמּוּקִים בַּעֲנָבִים.

הַשָּׁלֵם

לוֹקְחִין תְּרוּמָה בִּדְמֵי שְׁבִיעִית, שֶׁלֹּא יְבִיאוּהָ לִידֵי פְּסוּל. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר:

מַסֶּכֶת שְׁבִיעִית פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. אֵין מְחַלְּלִין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי עַל פֵּרוֹת שְׁבִיעִית. וְאִם חִלְּלוּ - יֹאכְלוּ כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית וּפֵרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁנִּתְעָרְבוּ - יֹאכְלוּ כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן. פֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁלָּקַח בָּהֶן דְּבָרִים אֲחֵרִים - יֹאכְלוּ כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן. פֵּרוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלָּקַח בָּהֶן דְּבָרִים אֲחֵרִים - יֹאכְלוּ כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן:

ב. חֹמֶר בַּשְּׁבִיעִית שֶׁאֵין בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין בַּשְּׁבִיעִית. שֶׁהַשְּׁבִיעִית עָשָׂה בָּהּ אֶת הַמַּפְקֵר - כְּשֻׁמּוּר. וּפְסֹלֶת אוֹכְלִין - כְּאוֹכְלִין. וְאוֹכְלֵי אָדָם כְּאוֹכְלֵי בְהֵמָה. וּקְלִפֵּי אֱגוֹזִים וּקְלִפֵּי רִמּוֹנִין כַּיּוֹצֵא בָּהֶן, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי:

ג. שְׁבִיעִית - מִתְחַלֶּלֶת עַל הַכֹּל. וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵין מִתְחַלֵּל אֶלָּא עַל הַמָּעוֹת בִּלְבַד. שְׁבִיעִית - מִתְבָּעֶרֶת מִכָּל מִין וּמִין. וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי - כָּל הַמִּינִים מִתְבָּעֲרִין כְּאֶחָד. שְׁבִיעִית - הִיא וְדָמֶיהָ אֲסוּרִין. וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אוֹ הוּא אוֹ דָמָיו אֲסוּרִין. שְׁבִיעִית - אֵין לוֹקְחִין בָּהּ זִבְחֵי שְׁלָמִים, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי:

ד. חֹמֶר בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שֶׁמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי - קוֹנֶה אֶת הַקַּנְקַן וְאוֹסֵר דָּמָיו. עֵרוּבִין[11], סָפֵק עֵרוּבוֹ - כָּל שֶׁהוּא, וְטָעוּן חֹמֶשׁ, וְטָעוּן וִדּוּי, וְאָסוּר לָאוֹנֵן, וְלֹא הָתַר לַאֲכִילָה אֶלָּא בְּפִדְיוֹן, וְאֵין מַדְלִיקִין בּוֹ אֶת הַנֵּר, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּשְּׁבִיעִית:

ה. אֶחָד שְׁבִיעִית וְאֶחָד מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - מְחַלְּלִין אוֹתוֹ עַל חַיָּה וְעוֹף, וְעַל בְּהֵמָה בַּעֲלַת מוּם, בֵּין חַיִּים וּבֵין שְׁחוּטִין; דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא אָמְרוּ, אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהֵן שְׁחוּטִין:

ו. אֶחָד שְׁבִיעִית וְאֶחָד מַעֲשֵׂר שֵׁנִי - אֵין פּוֹרְעִין מֵהֶן מִלְוֶה וְחוֹב. אֵין מְשַׁלְּמִין מֵהֶן

[11] שֶׁנִּתְעָרֵב מַעֲשֵׂר שֵׁנִי בְּחֻלִּין.

תּוֹסֶפְתָּא

גְּמוּלִין, וְאֵין פּוֹדִין בָּהֶן שְׁבוּיִין, וְאֵין עוֹשִׂין בָּהֶן שׁוּשְׁבִינוּת, וְאֵין פּוֹסְקִין מֵהֶן צְדָקָה. אֲבָל מַשְׁלִימִין מֵהֶן דָּבָר שֶׁל גְּמִילוּת חֲסָדִים, וּצְרִיכִין לְהוֹדִיעַ, וְנוֹתְנִין אוֹתָן לְחֶבֵר עִיר בְּטוֹבָה:

ז. שָׁלֹשׁ אַרָצוֹת לְבַעוּר: יְהוּדָה, וְעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְהַגָּלִיל. שְׁלָשְׁתָּן - שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ אַרָצוֹת. לָמָּה הִזְכִּירוּ הָהָר הָעֵמֶק וְהַשְּׁפֵלָה? לְפִי שֶׁאֵין אוֹכְלִין מִבָּהָר עַל שֶׁבָּעֵמֶק, וְלֹא מִבָּעֵמֶק עַל שֶׁבָּהָר. אֶלָּא: הַר וְהוֹרוֹ, עֵמֶק וְעִמְקוֹ, שְׁפֵלָה וּשְׁפֵלָתוֹ:

ח. וּבְסוּרְיָא - לֹא אָמְרוּ שָׁלֹשׁ אַרָצוֹת, אֶלָּא: אוֹכְלִין מִן הָרִאשׁוֹן, עַד שֶׁיֹּכְלֶה הָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: לֹא אָמְרוּ שָׁלֹשׁ אַרָצוֹת - אֶלָּא בִּיהוּדָה. וּשְׁאָר כָּל אַרָצוֹת, אֶחָד לְחָרוּבִין לְזֵיתִים וְלִתְמָרִים. אוֹכְלִין בַּזֵּיתִים - עַד שֶׁיֹּכְלֶה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּתוֹקוֹעַ. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אַף עַל גּוּשׁ חֶלֶב, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא עָנִי יוֹצֵא וְלֹא יְהֵא מֵביא רֹבַע, בֵּין מֵראשׁוֹ וּבֵין מִתַּחְתָּיו. אוֹכְלִין בַּתְּמָרִים - עַד שֶׁיֹּכְלֶה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּצוֹעַר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אוֹכְלִין עַל מַה שֶּׁבַּכִּיפִין, וְאֵין אוֹכְלִין עַל מַה שֶּׁבַּשִּׂיצִין. וּשְׁאָר כָּל פֵּרוֹת הָאִילָן, כְּגוֹן: הָעֲגוּסִים, וְהַקְּרוּסְטְמִילִין, וְהַפְּרוּדִין, וְהָעַזְרָדִין - אוֹכְלִין מִמַּה שֶּׁבָּהָר עַל שֶׁבָּעֵמֶק, וּמִמַּה שֶּׁבָּעֵמֶק עַל שֶׁבָּהָר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כֻּלָּן כַּחֲרוּבִין, אוֹכְלִין עֲלֵיהֶן - עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. אֵין אוֹכְלִין עַל הַיָּרָק שֶׁל בֵּית-שְׁלָחִין, לְפִי שֶׁאֵינוֹ כֻּלָּה:

יג. שָׁרְשֵׁי קוּלְסֵי כְרוּב שֶׁיִּבְשׁוּ - אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קוּלְסֵי כְרוּב, אַף עַל פִּי שֶׁיִּבְשׁוּ - אוֹכְלִין עֲלֵיהֶן. כֵּיוֹצֵא בוֹ: מְגַבֵּב בִּיבֵשׁ - צָרִיךְ לְבָעֵר:

יד. מֵאֵימָתַי פּוֹרְשִׁין מִשְּׁבִילִין שֶׁבַּשָּׂדוֹת? מִשֶּׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהַשָּׁנִים כְּתִקָּנָן. עַכְשָׁו שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ שָׁנִים, אֲפִלּוּ לֹא יָרַד אֶלָּא גֶּשֶׁם אֶחָד בִּלְבַד - צָרִיךְ לְפָרֵשׁ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: גְּשָׁמִים שֶׁיָּרְדוּ שִׁבְעָה יָמִים, זֶה אַחַר זֶה וְלֹא פָּסְקוּ - יֵשׁ בָּהֶן כְּדֵי רְבִיעָה רִאשׁוֹנָה:

הַשָּׁלֵם

יא. אוֹכְלִין בַּתְּאֵנָה - עַד שֶׁיֹּכְלוּ בְנֵי בֵּית-הִינִי. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: לֹא הִזְכִּירוּ פַּגֵּי בֵּית-אוֹנִי אֶלָּא לְמַעֲשֵׂרוֹת בִּלְבַד. פַּגֵּי בֵּית-אוֹנִי וְאַהִינִי טוֹבִיתָא - חַיָּבִין בְּמַעֲשֵׂרוֹת. וְאֵין אוֹכְלִין עַל הַסְּפִיחִין שֶׁבְּעֵכּוֹ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אוֹכְלִין עַל הַסְּפִיחִין שֶׁבְּעֵכּוֹ, וְעַל הַדֵּיפְרָא, אֲבָל לֹא עַל סְתָוְנִיּוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף עַל סְתָוְנִיּוֹת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: דֵּיפְרָה שֶׁבִּכְרָה, עַד שֶׁלֹּא כָּלָה הַקֵּיץ - אוֹכְלִין עֲלֶיהָ:

יב. אוֹכְלִין בַּעֲנָבִים - עַד שֶׁיֹּכְלֶה דָּלִיּוֹת שֶׁבָּאֹכֶל. אִם יֵשׁ אַפִּיל מֵהֶן - אוֹכְלִין עֲלֵיהֶן. וּשְׁאָר כָּל אַרָצוֹת, אֶחָד לְחָרוּבִין לְזֵיתִים וְלִתְמָרִים. אוֹכְלִין בַּזֵּיתִים - עַד שֶׁיֹּכְלֶה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּתוֹקוֹעַ. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר: אַף עַל גּוּשׁ חֶלֶב, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא עָנִי יוֹצֵא וְלֹא יְהֵא מֵביא רֹבַע, בֵּין מֵראשׁוֹ וּבֵין מִתַּחְתָּיו. אוֹכְלִין בַּתְּמָרִים - עַד שֶׁיֹּכְלֶה הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּצוֹעַר. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אוֹכְלִין עַל מַה שֶּׁבַּכִּיפִין, וְאֵין אוֹכְלִין עַל מַה שֶּׁבַּשִּׂיצִין. וּשְׁאָר כָּל פֵּרוֹת הָאִילָן, כְּגוֹן: הָעֲגוּסִים, וְהַקְּרוּסְטְמִילִין, וְהַפְּרוּדִין, וְהָעַזְרָדִין - אוֹכְלִין מִמַּה שֶּׁבָּהָר עַל שֶׁבָּעֵמֶק, וּמִמַּה שֶּׁבָּעֵמֶק עַל שֶׁבָּהָר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כֻּלָּן כַּחֲרוּבִין, אוֹכְלִין עֲלֵיהֶן - עַד שֶׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. אֵין אוֹכְלִין עַל הַיָּרָק שֶׁל בֵּית-שְׁלָחִין, לְפִי שֶׁאֵינוֹ כֻּלָּה:

יג. שָׁרְשֵׁי קוּלְסֵי כְרוּב שֶׁיִּבְשׁוּ - אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: קוּלְסֵי כְרוּב, אַף עַל פִּי שֶׁיִּבְשׁוּ - אוֹכְלִין עֲלֵיהֶן. כֵּיוֹצֵא בוֹ: מְגַבֵּב בִּיבֵשׁ - צָרִיךְ לְבָעֵר:

יד. מֵאֵימָתַי פּוֹרְשִׁין מִשְּׁבִילִין שֶׁבַּשָּׂדוֹת? מִשֶּׁתֵּרֵד רְבִיעָה שְׁנִיָּה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּזְמַן שֶׁהַשָּׁנִים כְּתִקָּנָן. עַכְשָׁו שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ שָׁנִים, אֲפִלּוּ לֹא יָרַד אֶלָּא גֶּשֶׁם אֶחָד בִּלְבַד - צָרִיךְ לְפָרֵשׁ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: גְּשָׁמִים שֶׁיָּרְדוּ שִׁבְעָה יָמִים, זֶה אַחַר זֶה וְלֹא פָּסְקוּ - יֵשׁ בָּהֶן כְּדֵי רְבִיעָה רִאשׁוֹנָה:

טו. אֵיזֶה הוּא עֹמֶק שָׁבָּגְלִיל? כְּגוֹן גְּנוֹסָר וְחַבְרוֹתֶיהָ. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֵיזֶה הוּא הַר שֶׁבָּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן? כְּגוֹן חֹרִים וְכַמְרוֹגְדֵּר וְחַבְרוֹתֶיהָ. שְׁפֵלָה שֶׁלָּהּ - חֶשְׁבּוֹן וְכָל עָרֶיהָ שֶׁבַּמִּישׁוֹר, דִּיבוֹן וּבָמוֹת בָּעַל וּבֵית בַּעַל מְעוֹן. עֹמֶק שֶׁלָּהּ - כְּגוֹן בֵּית נִמְרָה רָמָתָהּ וְחַבְרוֹתֶיהָ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: סִימָן לֶהָרִים - מִילִין. סִימָן לָעֲמָקִים - דְּקָלִים. סִימָן לַנְּחָלִים - קָנִים. סִימָן לַשְּׁפָלִים - שִׁקְמִים. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר - זֶכֶר לַדָּבָר (מלכים-א י, כז): "וְאֶת הָאַרְזִים נָתַן כַּשִּׁקְמִים אֲשֶׁר בַּשְּׁפֵלָה לָרֹב":

י. אוֹכְלִין מִבֵּית-הַמֶּלֶךְ עַד שֶׁיֹּכְלֶה מִבֵּית-אֵל. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֶכֶר לַדָּבָר (בראשית מט, כז): "בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף" - זוֹ אַרְצוֹ שֶׁחוֹטֶפֶת. "בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד" - זוֹ יְרִיחוֹ שֶׁמַּקְדֶּמֶת. "וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל" - זֶה בֵּית-אֵל שֶׁמַּאֲחֶרֶת. אוֹכְלִין בִּדְבֶלָה - עַד שֶׁיֹּכְלוּ סַגְּרִיוֹת. וּבְנֵי גְלִיל הָעֶלְיוֹן - עַד שֶׁיֹּכְלוּ לוּפְסֵי בֵּית דָּגָן וְחַבְרוֹתֶיהָ. בַּגְּלִיל הַתַּחְתּוֹן - עַד שֶׁיֹּכְלוּ אֲהוֹנוֹת שֶׁל טוּבְיֵיתָא:

תּוֹסֶפְתָּא

מַסֶּכֶת שְׁבִיעִית פָּרָק שְׁמִינִי

א. בָּרִאשׁוֹנָה הָיוּ שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין יוֹשְׁבִין עַל פִּתְחֵי עֲיָרוֹת, כָּל מִי שֶׁמֵּבִיא פֵּרוֹת בְּתוֹךְ יָדוֹ - נוֹטְלִין אוֹתָן מִמֶּנּוּ, וְנוֹתְנִין לוֹ מֵהֶן מָזוֹן שָׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. וְהַשְּׁאָר - מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְאוֹצַר שֶׁבָּעִיר:

ב. הִגִּיעַ זְמַן תְּאֵנִים - שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִין וְאוֹרְיִן אוֹתָן, וְעוֹשִׂים אוֹתָן דְּבֵלָה, וּמַכְנִיסִין אוֹתָן לְאוֹצַר שֶׁבָּעִיר. הִגִּיעַ זְמַן עֲנָבִים - שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִין וּבוֹצְרִין אוֹתָן, וְדוֹרְכִין אוֹתָן בַּגַּת, וְכוֹבְשִׁין אוֹתָן בֶּחָבִיּוֹת, וּמַכְנִיסִין אוֹתָן לְאוֹצַר שֶׁבָּעִיר. הִגִּיעַ זְמַן זֵיתִים - שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין שׁוֹכְרִין פּוֹעֲלִין וּמוֹסְקִין אוֹתָן, וְעוֹטְנִין אוֹתוֹ בְּבֵית הַבַּד, וְכוֹנְסִין אוֹתָן בֶּחָבִיּוֹת, וּמַכְנִיסִין אוֹתָן לְאוֹצַר שֶׁבָּעִיר, וּמְחַלְּקִין מֵהֶן עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת, כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי בֵּיתוֹ:

ג. הִגִּיעַ זְמַן שְׁעַת הַבְּעוּר - עֲנִיִּים אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר אֲבָל לֹא עָשִׁירִים; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֶחָד עֲנִיִּים וְאֶחָד עָשִׁירִים - אוֹכְלִין אַחַר הַבְּעוּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עָשִׁירִים - אוֹכְלִין מִן הָאוֹצָר אַחַר הַבְּעוּר:

ד. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֵּרוֹת שְׁבִיעִית, הִגִּיעַ שְׁעַת הַבְּעוּר - מְחַלֵּק מֵהֶן לִשְׁכֵנָיו וְלִקְרוֹבָיו וּלְיוֹדְעָיו, וּמוֹצִיא וּמַנִּיחַ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ, וְאוֹמֵר: 'אַחֵינוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּל מִי שֶׁצָּרִיךְ לְטוֹל יָבֹא וְיִטֹּל', חוֹזֵר וּמַכְנִיס לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאוֹכֵל וְהוֹלֵךְ עַד שָׁעָה שֶׁיִּכְלוּ:

ה. הַקֶּפֶת הַחֲנוּת - מְשַׁמֶּטֶת; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת. אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה - בְּכוֹתֵב מָעוֹת, וְדִבְרֵי חֲכָמִים - בְּכוֹתֵב פֵּרוֹת:

ו. כְּתֻבַּת אִשָּׁה, פִּגְמָהּ וּזְקָפָהּ - הֲרֵי זוֹ מְשַׁמֶּטֶת. פִּגְמָהּ וְלֹא זְקָפָהּ, זְקָפָהּ וְלֹא פִּגְמָהּ - הֲרֵי זוֹ אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת:

הַשָּׁלֵם

ז. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהַחוֹב מְרֻבֶּה עַל הַמַּשְׁכּוֹן - הֲרֵי זוֹ אֵינוֹ מְשַׁמֵּט. הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן, אוֹ בִּשְׁטָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַפּוֹתִיקִי - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מְשַׁמֵּט:

ח. וְכֵיצַד שֶׁהַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת מִלְוֶה - כָּךְ שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת שְׁבוּעָה. שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים טו, ב): "וְזֶה דְּבַר". דָּבָר שֶׁהַשְּׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתּוֹ - מְשַׁמֶּטֶת שְׁבוּעָתוֹ. וְדָבָר שֶׁאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתּוֹ - אֵין מְשַׁמֶּטֶת שְׁבוּעָתוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: הוּא מַשְׁמִיט, וְאֵין יוֹרְשִׁין מַשְׁמִיטִין, שֶׁנֶּאֱמַר (שָׁם): "שָׁמוֹט כָּל בַּעַל מַשֵּׁה יָדוֹ אֲשֶׁר יַשֶּׁה בְּרֵעֵהוּ":

ט. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: פְּרוֹזְבּוּל הַמְקַשָּׁר, דַּיָּנִין חוֹתְמִין מִבִּפְנִים, וְהָעֵדִים מִבַּחוּץ. אָמְרוּ לוֹ: אֵין מַעֲשֶׂה בֵּית דִּין צְרִיכִין קִיּוּם:

י. חֲמִשָּׁה שֶׁלָּווּ בִּשְׁטָר אֶחָד, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְקַע - כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוֹזְבּוּל. וְכָל מִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוֹזְבּוּל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֶפְלוּ אֶחָד שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְקַע - כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוֹזְבּוּל. לַלְוֶה קַרְקַע, וְלַמַּלְוֶה אֵין קַרְקַע - כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוֹזְבּוּל. לוֹ אֵין קַרְקַע, וְלָעֲרֵבִין לוֹ קַרְקַע - כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוֹזְבּוּל. עָצִיץ נָקוּב - כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוֹזְבּוּל, וְשֶׁאֵינוֹ נָקוּב - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוֹזְבּוּל. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף שֶׁאֵינוֹ נָקוּב - כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוֹזְבּוּל. רַבִּי חֲצַפְּיָת אוֹמֵר: כּוֹתְבִין לְאִשָּׁה עַל נִכְסֵי בַּעְלָהּ:

יא. אֵימָתַי כּוֹתְבִין פְּרוֹזְבּוּל? עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. כָּתְבוּ עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, אַף עַל פִּי שֶׁחוֹזֵר וְקָרְעוֹ לְאַחַר מִכָּן - גּוֹבֶה עָלָיו וְהוֹלֵךְ אֶפְלוּ לְזְמַן מְרֻבֶּה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל מִלְוֶה שֶׁלְּאַחַר פְּרוֹזְבּוּל - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מְשַׁמֵּט:

יב. הַגַּזְלָן, וְשֶׁהִלְוָה מְעוֹתָיו בְּרִבִּית שֶׁעָשׂוּ תְּשׁוּבָה, וְהֶחֱזִירוּ גְּזֵלָן - אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן.

תּוֹסֶפְתָּא

כָּל הַמְקַבֵּל מֵהֶן - אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ:

מַסֶּכֶת תְּרוּמוֹת פֶּרֶק רִאשׁוֹן

א. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: חֲרֵשׁ שֶׁתָּרַם - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּבָנָיו שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן גּוּדְגְּדָה שֶׁהָיוּ חֲרְשִׁים, וְהָיוּ כָּל הַטָּהֳרוֹת שֶׁבֵּירוּשָׁלַיִם נַעֲשׂוֹת עַל גַּבָּם. אָמְרוּ לוֹ: מִשָּׁם רְאָיָה? טָהֳרוֹת - אֵין צְרִיכוֹת מַחֲשָׁבָה, וְנַעֲשׂוֹת עַל גַּב חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן. תְּרוּמוֹת וּמַעֲשְׂרוֹת - צְרִיכוֹת מַחֲשָׁבָה. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְיעֶזֶר: תְּרוּמַת חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן - לֹא תֵצֵא לְחֻלִּין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק יֵשׁ בּוֹ דַּעַת סָפֵק אֵין בּוֹ דַּעַת. כֵּיצַד עוֹשִׂין? בֵּית דִּין מְמַנִּין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְהוּא תּוֹרֵם, וְהֵם מְקַיְּמִין עַל יָדָיו. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵיזֶהוּ חֵרֵשׁ? כָּל שֶׁהָיָה חֵרֵשׁ מִתְּחִלָּתוֹ. אֲבָל פִּקֵּחַ שֶׁנִּתְחָרֵשׁ - הוּא תּוֹרֵם וְהֵן מְקַיְּמִין עַל יָדָיו:

ב. שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר - זֶה הוּא אִלֵּם. מְדַבֵּר וְאֵינוֹ שׁוֹמֵעַ - זֶה הוּא חֵרֵשׁ. זֶה וָזֶה - הֲרֵי הֵן כְּפִקֵּחַ לְכָל דָּבָר:

ג. אֵיזֶהוּ שׁוֹטֶה? הַיּוֹצֵא יְחִידִי בַּלַּיְלָה, וְהַלָּן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, וְהַמְקָרֵעַ אֶת כְּסוּתוֹ, וְהַמְאַבֵּד אֶת מַה שֶּׁנּוֹתְנִים לוֹ. פְּעָמִים שׁוֹטֶה וּפְעָמִים חָלִים: זֶה הַכְּלָל! כָּל זְמַן שֶׁהוּא שׁוֹטֶה - הֲרֵי הוּא כְּשׁוֹטֶה לְכָל דָּבָר, חָלִים - הֲרֵי הוּא כְּפִקֵּחַ לְכָל דָּבָר:

ד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: קָטָן שֶׁתָּרַם - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה בְּקָטָן שֶׁהֵנִיחוּ אֲבִיו בְּמִקְשָׁה, וְהָיָה תּוֹרֵם, וְאֲבִיו מְקַיֵּם עַל יָדָיו. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: תְּרוּמָתוֹ - תְּרוּמָה. אָמְרוּ לוֹ: לֹא הוּא שֶׁתָּרַם, אֶלָּא אֲבִיו שֶׁאִמֵּן אֲחֵרָיו:

ה. כֵּיצַד תּוֹרֵם אֶת שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ? הֲרֵי שֶׁיָּרַד לְתוֹךְ שָׂדֶה חֲבֵרוֹ וְלִקֵּט וְתָרַם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, אִם חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גָּזֵל - אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. וְאִם אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גָּזֵל - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. כֵּיצַד יָדוּעַ אִם חוֹשֵׁשׁ

הַשָּׁלֵם

מִשּׁוּם גָּזֵל אִם לָאו? הֲרֵי שֶׁבָּא בַּעַל הַבַּיִת וּמְצָאוֹ וְאָמַר לוֹ: 'כֹּלֵךְ אֲצֶל יָפוֹת', נִמְצָאוּ יָפוֹת - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גָּזֵל, וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גָּזֵל. וְאִם הָיָה בַּעַל הַבַּיִת מְלַקֵּט וּמוֹסִיף עֲלֵיהֶן, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ - אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גָּזֵל:

ו. הַגַּנָּב, וְהַגַּזְלָן, וְהָאַנָּס - תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה, וּמַעֲשְׂרוֹתֵיהֶן מַעֲשֵׂר, וְהֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ. אִם הָיוּ בְּעָלִים מְרַדְּפִין אַחֲרֵיהֶן - אֵין תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה, וְאֵין מַעֲשְׂרוֹתֵיהֶן מַעֲשֵׂר, וְאֵין הֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ. בַּעֲלֵי בָּתִּים סִיקָרִיקוֹן - תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה, וּמַעֲשְׂרוֹתֵיהֶן מַעֲשֵׂר, וְהֶקְדֵּשָׁן הֶקְדֵּשׁ:

ז. הַבֵּן, וְהַשָּׁכִיר, וְהָעֶבֶד, וְהָאִשָּׁה - תּוֹרְמִין עַל מַה שֶּׁהֵן אוֹכְלִין. אֲבָל לֹא יִתְרְמוּ עַל הַכֹּל, שֶׁאֵין אָדָם תּוֹרֵם דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. הַבֵּן בְּשֶׁל אָבִיו, וְהָאִשָּׁה בְּעִסָּתָהּ - הֲרֵי אֵלּוּ תּוֹרְמִין, מִפְּנֵי שֶׁתִּרְמוּ בִּרְשׁוּת:

ח אָרִיס שֶׁתָּרַם, וּבָא בַּעַל הַבַּיִת וְעִכֵּב, אִם עַד שֶׁלֹּא תָּרַם עִכֵּב - אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. וְאִם מִשֶּׁתָּרַם עִכֵּב - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. אֲבָל אֵין רַשַּׁאי לְהוֹצִיא מַעֲשֵׂר אֶלָּא עַל חֶלְקוֹ בִּלְבַד:

ט. פּוֹעֵל שֶׁתָּרַם אֶת הַגֹּרֶן - אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. וְאִם אָמַר לוֹ בַּעַל הַבַּיִת: 'כְּנוֹס לִי גָּרְנִי' - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה, שֶׁאֵין הַגֹּרֶן נִכְנָס אֶלָּא אִם כֵּן נִתְרַם:

י. פּוֹעֲלִים שֶׁתָּרְמוּ אֶת הַבּוֹר - אֵין תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה. וְאִם הָיָה בּוֹר קָטָן וַאֲחֵרִים מִשְׁתַּמְּשִׁין בּוֹ - תְּרוּמָתָן תְּרוּמָה:

יא. רַשַּׁאי בַּעַל הַבַּיִת לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר טֶבֶל כְּדֵי תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שֶׁבְּמַעֲשֵׂר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: בַּעַל הַבַּיִת שֶׁתָּרַם אֶת הַמַּעֲשֵׂר - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי:

יב. אַפּוֹטְרוֹפִּין תּוֹרְמִין וּמְעַשְּׂרִין עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים. מוֹכְרִין בָּתִּים שָׂדוֹת וּכְרָמִים, בְּהֵמָה, עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת לְהַאֲכִיל לַיְתוֹמִים, וְלַעֲשׂוֹת לָהֶן סְכָּה וְלוּלָב וְצִיצִית, וְכָל

תּוֹסֶפְתָּא

מְצוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, וְלִקָּנוֹת לָהֶן סֵפֶר תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים, וְכָל דָּבָר הַקָּצוּב מִן הַתּוֹרָה. אֲבָל אֵין פּוֹדִין עֲלֵיהֶן שְׁבוּיִן, וְאֵין פּוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צְדָקָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ קָצוּב מִן הַתּוֹרָה. וְאֵינָן רַשָּׁאִין לְהוֹצִיא עֲבָדִים בְּנֵי חוֹרִין, אֲבָל מוֹכְרִין אוֹתָן לַאֲחֵרִים, וַאֲחֵרִים מוֹצִיאִין אוֹתָן בְּנֵי חוֹרִין. רַבִּי אוֹמֵר: אוֹמֵר אֲנִי, שֶׁנּוֹתֵן דָּמָיו וּפוֹדֶה אֶת עַצְמוֹ:

יג. אֵין מוֹכְרִין בְּרָחוֹק לִקַּח בְּקָרוֹב, בְּרַע לִקַּח בְּיָפֶה. אֵין דָּנִין לְחוֹב וְלִזְכוּת, לְהַכְנִיס לְהוֹצִיא לִיתוֹמִין, אֶלָּא אִם כֵּן נָטְלוּ רְשׁוּת מִבֵּית דִּין. וּצְרִיכִין אַפְטְרוֹפִין לְחַשֵּׁב עִם הַיְתוֹמִין בָּאֲחֲרוֹנָה; דִּבְרֵי רַבִּי. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: אֵין לִיתוֹמִין אֶלָּא מַה שֶּׁהִנִּיחוּ לָהֶם אַפְטְרוֹפִין. מוֹכְרִין עֲבָדִים לִקַּח בָּהֶן קַרְקָעוֹת. אֵין בֵּית דִּין עוֹשִׂין אַפְטְרוֹפִין נָשִׁים וַעֲבָדִים בַּתְּחִלָּה. וְאִם מִנָּה אוֹתָן אֲבִיהֶן בְּחַיָּיו - עוֹשִׂין אַפְטְרוֹפִין:

יד. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יְתוֹמִים שֶׁסָּמְכוּ אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ שֶׁסָּמְכָם אֲבִיהֶם, אוֹ שֶׁסָּמְכוּם בֵּית דִּין - מְעַשֵּׂר וּמַאֲכִילָן מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם. וְכֵן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יָתוֹם בֶּן לֵוִי שֶׁגָּדַל אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, מְעַשֵּׂר וּמַאֲכִילוֹ מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם. הָיָה לָמוּד אֵצֶל לֵוִי, אוֹ כֹּהֵן, אוֹ עָנִי - הֲרֵי זֶה מַאֲכִילָן מִשֶּׁלּוֹ. אִם הָיָה בֶּן אִשְׁתּוֹ כֹּהֵן, אוֹ לֵוִי, אוֹ עָנִי - הֲרֵי זֶה מַאֲכִילָן מֵחֶלְקָן:

טו. קָטָן שֶׁאָמַר לְאֶחָד בַּשּׁוּק: 'הַאֲכִילֵנִי מַעֲשֵׂר מֵחֶלְקִי'[12] - מַאֲכִילוֹ מִפְּנֵי תִּקּוּן הָעוֹלָם. אִם הָיָה חַיָּב לוֹ מְזוֹנוֹת, אוֹ שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ כְּדֵי מְזוֹנוֹתָיו - מַאֲכִילוֹ מִשֶּׁלּוֹ, וְעוֹשֶׂה לוֹ בְּחֶלְקוֹ סְגֻלָּה:

טז. לֹא יִתְרֹם בַּעַל הַבַּיִת מַעֲשֵׂר, וְיִטֹּל רְשׁוּת מִן הַלֵּוִי. וְלֹא אֶת הַזְּרוֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה,

הַשָּׁלֵם

וְיִטֹּל רְשׁוּת מִן הַכֹּהֵן. אֲבָל מַלְוֶה אוֹתָן לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן מֵחֶלְקָן:

יז. מַכִּירֵי כְהוּנָּה וּלְוִיָּה, אֵינָן רַשָּׁאִין לַעֲשׂוֹתָן כֵּן. בַּדְּבָרִים הָאוֹבְדִין - מָתָר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה:

יח. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִי שֶׁבָּא בַּדֶּרֶךְ, וּבְיָדוֹ תְּאֵנִים וַעֲנָבִים וּמְלָפְפוֹנוֹת שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְהַגִּיעַ לָעִיר - מַשְׁלִיכָן לְתוֹךְ הַנֶּקַע אוֹ לְתוֹךְ הַסְּנָאִין[13]. הָיָה עוֹבֵר בֵּין הַגּוֹיִם וּבֵין הַכּוּתִים, וּבְיָדוֹ דְּבָרִים שֶׁאֵין יְכוֹלִין לְהַגִּיעַ לָעִיר - מַנִּיחָן עַל גַּבֵּי סֶלַע. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: מַנִּיחָן בַּאֲפֵנְדָּתוֹ עַד שֶׁיַּסְרִיחוּ:

יט. גּוֹי שֶׁתָּרַם שֶׁל חֲבֵרוֹ וְשֶׁל יִשְׂרָאֵל אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת - אֵין תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. מַעֲשֶׂה בְּפִנְיָא, בְּיִשְׂרָאֵל אֶחָד שֶׁאָמַר לְגוֹי: 'תְּרוֹם לִי גָּרְנִי'! וְתָרְמָה, וְחָזְרָה תְּרוּמָה לְגָרְנָן, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְאָמַר: הוֹאִיל וְהַגּוֹי תָּרַם - אֵינָהּ תְּרוּמָה. רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר: גּוֹי שֶׁתָּרַם אֶת שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהַבְּעָלִים מְקַיְּמִין עַל יָדָיו - תְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה:

---

[12] הֵינוּ מַעֲשֵׂר עָנִי מֵהַחֵלֶק שֶׁלּוֹ, שֶׁאֵין לוֹ מַה לֶּאֱכֹל.

[13] קוֹצִים. סְנֶא – סְנֶה.

איכה פרק ד

א אֵיכָה יוּעַם זָהָב יִשְׁנֶא הַכֶּתֶם הַטָּוב
תִּשְׁתַּפֵּכְנָה אַבְנֵי־קֹדֶשׁ בְּרֹאשׁ כָּל־חוּצוֹת:
{ס} **ב** בְּנֵי צִיּוֹן הַיְקָרִים הַמְסֻלָּאִים בַּפָּז אֵיכָה
נֶחְשְׁבוּ לִנְבְלֵי־חֶרֶשׂ מַעֲשֵׂה יְדֵי יוֹצֵר: {ס} **ג** גַּם־
תנין חָלְצוּ שַׁד הֵינִיקוּ גּוּרֵיהֶן בַּת־עַמִּי
לְאַכְזָר כי ענים כַּיְעֵנִים בַּמִּדְבָּר: {ס} **ד** דָּבַק
לְשׁוֹן יוֹנֵק אֶל־חִכּוֹ בַּצָּמָא עוֹלָלִים שָׁאֲלוּ לֶחֶם
פֹּרֵשׂ אֵין לָהֶם: {ס} **ה** הָאֹכְלִים לְמַעֲדַנִּים נָשַׁמּוּ
בַּחוּצוֹת הָאֻמְנִים עֲלֵי תוֹלָע חִבְּקוּ אַשְׁפַּתּוֹת:
{ס} **ו** וַיִּגְדַּל עֲוֹן בַּת־עַמִּי מֵחַטַּאת סְדֹם הַהֲפוּכָה
כְּמוֹ־רָגַע וְלֹא־חָלוּ בָהּ יָדָיִם: {ס} **ז** זַכּוּ נְזִירֶיהָ
מִשֶּׁלֶג צַחוּ מֵחָלָב אָדְמוּ עֶצֶם מִפְּנִינִים סַפִּיר
גִּזְרָתָם: {ס} **ח** חָשַׁךְ מִשְׁחוֹר תָּאָרָם לֹא נִכְּרוּ
בַּחוּצוֹת צָפַד עוֹרָם עַל־עַצְמָם יָבֵשׁ הָיָה כָעֵץ:
{ס} **ט** טוֹבִים הָיוּ חַלְלֵי־חֶרֶב מֵחַלְלֵי רָעָב שֶׁהֵם
יָזֻבוּ מְדֻקָּרִים מִתְּנוּבַת שָׂדָי: {ס} **י** יְדֵי נָשִׁים
רַחֲמָנִיּוֹת בִּשְּׁלוּ יַלְדֵיהֶן הָיוּ לְבָרוֹת לָמוֹ בְּשֶׁבֶר
בַּת־עַמִּי: {ס} **יא** כִּלָּה יְהוָה אֶת־חֲמָתוֹ שָׁפַךְ
חֲרוֹן אַפּוֹ וַיַּצֶּת־אֵשׁ בְּצִיּוֹן וַתֹּאכַל יְסֹדֹתֶיהָ:
{ס} **יב** לֹא הֶאֱמִינוּ מַלְכֵי־אֶרֶץ וכל כֹּל יֹשְׁבֵי
תֵבֵל כִּי יָבֹא צַר וְאוֹיֵב בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלִָם:
{ס} **יג** מֵחַטֹּאות נְבִיאֶיהָ עֲוֹנֹת כְּהֲנֶיהָ הַשֹּׁפְכִים
בְּקִרְבָּהּ דַּם צַדִּיקִים: {ס} **יד** נָעוּ עִוְרִים בַּחוּצוֹת
נְגֹאֲלוּ בַדָּם בְּלֹא יוּכְלוּ יִגְעוּ בִּלְבֻשֵׁיהֶם:
{ס} **טו** סוּרוּ טָמֵא קָרְאוּ לָמוֹ סוּרוּ סוּרוּ אַל־
תִּגָּעוּ כִּי נָצוּ גַּם־נָעוּ אָמְרוּ בַגּוֹיִם לֹא יוֹסִפוּ לָגוּר:
{ס} **טז** פְּנֵי יְהוָה חִלְּקָם לֹא יוֹסִיף לְהַבִּיטָם פְּנֵי
כֹהֲנִים לֹא נָשָׂאוּ זקנים וּזְקֵנִים לֹא חָנָנוּ:

איכה פרק ה

א זְכֹר יְהוָה מֶה־הָיָה לָנוּ הביט הַבִּיטָה וּרְאֵה
אֶת־חֶרְפָּתֵנוּ: **ב** נַחֲלָתֵנוּ נֶהֶפְכָה לְזָרִים בָּתֵּינוּ
לְנָכְרִים: **ג** יְתוֹמִים הָיִינוּ אין וְאֵין אָב אִמּוֹתֵינוּ
כְּאַלְמָנוֹת: **ד** מֵימֵינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ עֵצֵינוּ בְּמְחִיר
יָבֹאוּ: **ה** עַל צַוָּארֵנוּ נִרְדָּפְנוּ יָגַעְנוּ לא וְלֹא הוּנַח־
לָנוּ: **ו** מִצְרַיִם נָתַנּוּ יָד אַשּׁוּר לִשְׂבֹּעַ
לָחֶם: **ז** אֲבוֹתֵינוּ חָטְאוּ
אינם וְאֵינָם אנחנו וַאֲנַחְנוּ עֲוֹנֹתֵיהֶם
סָבָלְנוּ: **ח** עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָּנוּ פֹּרֵק אֵין
מִיָּדָם: **ט** בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא לַחְמֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב
הַמִּדְבָּר: **י** עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ מִפְּנֵי זַלְעֲפוֹת
רָעָב: **יא** נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ בְּתֻלֹת בְּעָרֵי
יְהוּדָה: **יב** שָׂרִים בְּיָדָם נִתְלוּ פְּנֵי זְקֵנִים לֹא
נֶהְדָּרוּ: **יג** בַּחוּרִים טְחֹון נָשָׂאוּ וּנְעָרִים בָּעֵץ
כָּשָׁלוּ: **יד** זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ בַּחוּרִים
מִנְּגִינָתָם: **טו** שָׂבַת מְשׂוֹשׂ לִבֵּנוּ נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל
{ס} **יז** עודינה עוֹדֵינוּ תִּכְלֶינָה עֵינֵינוּ אֶל־עֶזְרָתֵנוּ
הֶבֶל בְּצִפִּיָּתֵנוּ צִפִּינוּ אֶל־גּוֹי לֹא יוֹשִׁעַ:
{ס} **יח** צָדּוּ צְעָדֵינוּ מִלֶּכֶת בִּרְחֹבֹתֵינוּ קָרַב קִצֵּנוּ
מָלְאוּ יָמֵינוּ כִּי־בָא קִצֵּנוּ: {ס} **יט** קַלִּים הָיוּ
רֹדְפֵינוּ מִנִּשְׁרֵי שָׁמָיִם עַל־הֶהָרִים דְּלָקֻנוּ בַּמִּדְבָּר
אָרְבוּ לָנוּ: {ס} **כ** רוּחַ אַפֵּינוּ מְשִׁיחַ יְהוָה נִלְכַּד
בְּשִׁחִיתוֹתָם אֲשֶׁר אָמַרְנוּ בְּצִלּוֹ נִחְיֶה בַגּוֹיִם:
{ס} **כא** שִׂישִׂי וְשִׂמְחִי בַּת־אֱדוֹם
יושבתי יוֹשֶׁבֶת בְּאֶרֶץ עוּץ גַּם־עָלַיִךְ תַּעֲבָר־כּוֹס
תִּשְׁכְּרִי וְתִתְעָרִי: {ס} **כב** תַּם־עֲוֹנֵךְ בַּת־צִיּוֹן לֹא
יוֹסִיף לְהַגְלוֹתֵךְ פָּקֵד עֲוֹנֵךְ בַּת־אֱדוֹם גִּלָּה עַל־
חַטֹּאתָיִךְ: {פ}

מְחֹלֵנוּ: **טז** נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ אוֹי־נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ: **יז** עַל־זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ עַל־אֵלֶּה חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ: **יח** עַל הַר־צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם שׁוּעָלִים הָלְכוּ־בוֹ: {פ}

יט אַתָּה יְהוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב כִּסְאֲךָ לְדֹר וָדֹר: **כ** לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ יָמִים: **כא** הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה | אֵלֶיךָ ונשוב וְנָשׁוּבָה חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם: **כב** כִּי אִם־ מָאֹס מְאַסְתָּנוּ קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד־מְאֹד: {ש}

קהלת פרק א

א דִּבְרֵי קֹהֶלֶת בֶּן־דָּוִד מֶלֶךְ בִּירוּשָׁלִָם: **ב** הֲבֶל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת הֲבֶל הֲבָלִים הַכֹּל הָבֶל: **ג** מַה־יִּתְרוֹן לָאָדָם בְּכָל־עֲמָלוֹ שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: **ד** דּוֹר הֹלֵךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת: **ה** וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶל־ מְקוֹמוֹ שׁוֹאֵף זוֹרֵחַ הוּא שָׁם: **ו** הוֹלֵךְ אֶל־דָּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל־צָפוֹן סוֹבֵב | סֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל־ סְבִיבֹתָיו שָׁב הָרוּחַ: **ז** כָּל־הַנְּחָלִים הֹלְכִים אֶל־ הַיָּם וְהַיָּם אֵינֶנּוּ מָלֵא אֶל־מְקוֹם שֶׁהַנְּחָלִים הֹלְכִים שָׁם הֵם שָׁבִים לָלָכֶת: **ח** כָּל־הַדְּבָרִים יְגֵעִים לֹא־יוּכַל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא־תִשְׂבַּע עַיִן לִרְאוֹת וְלֹא־תִמָּלֵא אֹזֶן מִשְּׁמֹעַ: **ט** מַה־שֶּׁהָיָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה וּמַה־שֶּׁנַּעֲשָׂה הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה וְאֵין כָּל־חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: **י** יֵשׁ דָּבָר שֶׁיֹּאמַר רְאֵה־זֶה חָדָשׁ הוּא כְּבָר הָיָה לְעֹלָמִים אֲשֶׁר הָיָה מִלְּפָנֵנוּ: **יא** אֵין זִכְרוֹן לָרִאשֹׁנִים וְגַם לָאַחֲרֹנִים שֶׁיִּהְיוּ לֹא־יִהְיֶה לָהֶם זִכָּרוֹן עִם שֶׁיִּהְיוּ לָאַחֲרֹנָה: {פ}

יב אֲנִי קֹהֶלֶת הָיִיתִי מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל בִּירוּשָׁלִָם: **יג** וְנָתַתִּי אֶת־לִבִּי לִדְרוֹשׁ וְלָתוּר בַּחָכְמָה עַל כָּל־אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת הַשָּׁמָיִם הוּא | עִנְיַן רָע נָתַן אֱלֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ: **יד** רָאִיתִי אֶת־כָּל־הַמַּעֲשִׂים שֶׁנַּעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְהִנֵּה הַכֹּל הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ: **טו** מְעֻוָּת לְאֹ־יוּכַל לִתָקֵן וְחֶסְרוֹן לְאֹ־יוּכַל לְהִמָּנוֹת: **טז** דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם־לִבִּי לֵאמֹר אֲנִי הִנֵּה הִגְדַּלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי חָכְמָה עַל כָּל־אֲשֶׁר־הָיָה לְפָנַי עַל־יְרוּשָׁלִָם וְלִבִּי רָאָה הַרְבֵּה חָכְמָה וָדָעַת: **יז** וָאֶתְּנָה לִבִּי לָדַעַת חָכְמָה וְדַעַת הוֹלֵלֹת וְשִׂכְלוּת יָדַּעְתִּי שֶׁגַּם־זֶה הוּא רַעְיוֹן רוּחַ: **יח** כִּי בְּרֹב חָכְמָה רַב־כָּעַס וְיוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף מַכְאוֹב:

קהלת פרק ב

א אָמַרְתִּי אֲנִי בְלִבִּי לְכָה־נָּא אֲנַסְּכָה בְשִׂמְחָה וּרְאֵה בְטוֹב וְהִנֵּה גַם־הוּא הָבֶל: **ב** לִשְׂחוֹק אָמַרְתִּי מְהוֹלָל וּלְשִׂמְחָה מַה־זֹּה עֹשָׂה: **ג** תַּרְתִּי בְלִבִּי לִמְשׁוֹךְ בַּיַּיִן אֶת־בְּשָׂרִי וְלִבִּי נֹהֵג בַּחָכְמָה וְלֶאֱחֹז בְּסִכְלוּת עַד אֲשֶׁר־אֶרְאֶה אֵי־זֶה טוֹב לִבְנֵי הָאָדָם אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ תַּחַת הַשָּׁמַיִם מִסְפַּר יְמֵי חַיֵּיהֶם: **ד** הִגְדַּלְתִּי מַעֲשָׂי בָּנִיתִי לִי בָּתִּים נָטַעְתִּי לִי כְּרָמִים: **ה** עָשִׂיתִי לִי גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים וְנָטַעְתִּי בָהֶם עֵץ כָּל־פֶּרִי: **ו** עָשִׂיתִי לִי בְּרֵכוֹת מָיִם לְהַשְׁקוֹת מֵהֶם יַעַר צוֹמֵחַ עֵצִים: **ז** קָנִיתִי עֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת וּבְנֵי־בַיִת הָיָה לִי גַּם מִקְנֶה בָקָר וָצֹאן הַרְבֵּה הָיָה לִי מִכֹּל שֶׁהָיוּ לְפָנַי בִּירוּשָׁלִָם: **ח** כָּנַסְתִּי לִי גַּם־כֶּסֶף וְזָהָב וּסְגֻלַּת מְלָכִים וְהַמְּדִינוֹת עָשִׂיתִי לִי שָׁרִים וְשָׁרוֹת וְתַעֲנֻגוֹת בְּנֵי הָאָדָם שִׁדָּה וְשִׁדּוֹת: **ט** וְגָדַלְתִּי וְהוֹסַפְתִּי מִכֹּל שֶׁהָיָה לְפָנַי בִּירוּשָׁלִָם אַף חָכְמָתִי

עָמְדָה לִּי: **י** וְכֹל֙ אֲשֶׁ֣ר שָׁאֲל֔וּ עֵינַ֖י לֹ֣א אָצַ֑לְתִּי
מֵהֶ֗ם לֹא־מָנַ֙עְתִּי֙ אֶת־לִבִּ֔י מִכָּל־שִׂמְחָ֖ה כִּי־לִבִּ֣י
שָׂמֵ֔חַ מִכָּל־עֲמָלִ֑י וְזֶ֥ה־הָיָ֛ה חֶלְקִ֖י מִכָּל־
עֲמָלִ֔י: **יא** וּפָנִ֣יתִי אֲנִ֔י בְּכָל־מַעֲשַׂ֖י שֶׁעָשׂ֣וּ יָדַ֑י
וּבֶעָמָ֣ל שֶׁעָמַ֔לְתִּי לַעֲשׂ֖וֹת וְהִנֵּ֣ה הַכֹּ֣ל הֶ֔בֶל וּרְעוּת
רֽוּחַ֙ וְאֵ֣ין יִתְר֔וֹן תַּ֖חַת הַשָּֽׁמֶשׁ: **יב** וּפָנִ֣יתִי אֲנִ֔י
לִרְאוֹת֙ חָכְמָ֣ה וְהוֹלֵל֔וֹת וְסִכְלֻ֑ות כִּ֣י | מֶ֗ה הָאָדָם֙
שֶׁיָּב֣וֹא אַחֲרֵ֔י הַמֶּ֖לֶךְ אֵ֥ת אֲשֶׁר־כְּבָ֖ר
עָשׂ֑וּהוּ: **יג** וְרָאִ֣יתִי אֲנִ֔י שֶׁיֵּ֥שׁ יִתְר֖וֹן לַחָכְמָ֑ה מִן־
הַסִּכְלֻ֔ות כְּיִתְר֖וֹן הָאֹ֥ור מִן־הַחֹֽשֶׁךְ: **יד** הֶֽחָכָ֛ם
עֵינָ֥יו בְּרֹאשׁ֖וֹ וְהַכְּסִ֣יל בַּחֹ֑שֶׁךְ הוֹלֵ֔ךְ וְיָדַ֕עְתִּי גַּם־
אֲנִ֥י שֶׁמִּקְרֶ֖ה אֶחָ֥ד יִקְרֶ֖ה אֶת־כֻּלָּֽם: **טו** וְאָמַ֣רְתִּי
אֲנִ֔י בְּלִבִּ֖י כְּמִקְרֶ֣ה הַכְּסִ֑יל גַּם־אֲנִ֣י יִקְרַ֔נִי וְלָמָ֥ה
חָכַ֖מְתִּי אֲנִ֣י אָ֔ז יֹתֵ֖ר וְדִבַּ֣רְתִּי בְלִבִּ֑י שֶׁגַּם־זֶ֖ה
הָֽבֶל: **טז** כִּ֣י אֵ֤ין זִכְרוֹן֙ לֶֽחָכָ֔ם עִם־הַכְּסִ֖יל לְעוֹלָ֑ם
בְּשֶׁכְּבָ֙ר הַיָּמִ֣ים הַבָּאִ֔ים הַכֹּ֖ל נִשְׁכָּ֑ח וְאֵ֥יךְ יָמ֖וּת
הֶֽחָכָ֥ם עִם־הַכְּסִֽיל: **יז** וְשָׂנֵ֣אתִי֮ אֶת־הַחַיִּים֒ כִּ֣י רַ֗ע
עָלַ֙י֙ הַמַּעֲשֶׂ֣ה שֶׁנַּעֲשָׂ֔ה תַּ֖חַת הַשָּׁ֑מֶשׁ כִּֽי־הַכֹּ֥ל הֶ֖בֶל
וּרְעוּת רֽוּחַ: **יח** וְשָׂנֵ֣אתִי אֲנִ֔י אֶת־כָּל־עֲמָלִ֖י שֶׁאֲנִ֣י
עָמֵ֑ל תַּ֖חַת הַשָּׁ֔מֶשׁ שֶׁאַנִּיחֶ֥נּוּ לָאָדָ֖ם שֶׁיִּֽהְיֶ֥ה
אַחֲרָֽי: **יט** וּמִ֤י יוֹדֵ֙עַ֙ הֶֽחָכָ֔ם יִֽהְיֶ֖ה אִ֣ו סָכָ֑ל וְיִשְׁלַ֗ט
בְּכָל־עֲמָלִ֙י֙ שֶׁעָמַ֣לְתִּי וְשֶׁחָכַ֔מְתִּי תַּ֖חַת הַשָּׁ֑מֶשׁ
גַּם־זֶ֖ה הָֽבֶל: **כ** וְסַבּ֣וֹתִי אֲנִ֔י לְיַאֵ֖שׁ אֶת־לִבִּ֑י עַ֚ל
כָּל־הֶעָמָ֔ל שֶׁעָמַ֖לְתִּי תַּ֥חַת הַשָּֽׁמֶשׁ: **כא** כִּי־יֵ֣שׁ
אָדָ֗ם שֶׁעֲמָלֹ֤ו בְּחָכְמָה֙ וּבְדַ֣עַת וּבְכִשְׁר֔וֹן וּלְאָדָ֛ם
שֶׁלֹּא עָמַ֥ל־בּ֖וֹ יִתְּנֶ֣נּוּ חֶלְקֹ֑ו גַּם־זֶ֥ה הֶ֖בֶל וְרָעָ֥ה
רַבָּֽה: **כב** כִּ֚י מֶה־הָוָ֣ה לָאָדָ֔ם בְּכָל־עֲמָלֹ֖ו וּבְרַעְי֣וֹן
לִבֹּ֑ו שֶׁהֽוּא עָמֵ֥ל תַּ֖חַת הַשָּֽׁמֶשׁ: **כג** כִּ֣י כָל־יָמָ֗יו
מַכְאֹבִים֙ וְכַעַ֣ס עִנְיָ֔נֹו גַּם־בַּלַּ֖יְלָה לֹא־שָׁכַ֣ב לִבֹּ֑ו
גַּם־זֶ֖ה הֶ֥בֶל הֽוּא: **כד** אֵ֣ין־טֹ֔וב בָּאָדָ֕ם שֶׁיֹּאכַ֖ל
וְשָׁתָ֑ה וְהֶרְאָ֥ה אֶת־נַפְשֹׁ֖ו טֹ֣וב בַּעֲמָלֹ֔ו גַּם־זֹ֥ה
רָאִ֖יתִי אָ֑נִי כִּ֥י מִיַּ֖ד הָאֱלֹהִ֥ים הִֽיא: **כה** כִּ֣י מִי֩ יֹאכַ֨ל
וּמִי֙ יָחִ֣וּשׁ חֻ֔וץ מִמֶּ֖נִּי: **כו** כִּ֣י לְאָדָ֗ם שֶׁטֹּ֤וב לְפָנָיו֙
נָתַ֣ן חָכְמָ֔ה וְדַ֖עַת וְשִׂמְחָ֑ה וְלַחוֹטֶ֞א נָתַ֤ן עִנְיָן֙
לֶאֱסֹ֣ף וְלִכְנֹ֔וס לָתֵ֖ת לְטֹ֣וב לִפְנֵ֣י הָאֱלֹהִ֑ים גַּם־זֶ֥ה
הֶ֖בֶל וּרְעוּת רֽוּחַ:

קהלת פרק ג

א לַכֹּ֖ל זְמָ֑ן וְעֵ֥ת לְכָל־חֵ֖פֶץ תַּ֥חַת הַשָּׁמָֽיִם: {פ}
ב עֵ֥ת לָלֶ֖דֶת וְעֵ֣ת לָמ֑וּת
עֵ֥ת לָטַ֖עַת וְעֵ֥ת לַעֲקֹ֖ור נָטֽוּעַ:
ג עֵ֥ת לַהֲרֹ֖וג וְעֵ֣ת לִרְפֹּ֑וא
עֵ֥ת לִפְרֹ֖וץ וְעֵ֥ת לִבְנ�ֽוֹת:
ד עֵ֥ת לִבְכֹּ֖ות וְעֵ֣ת לִשְׂחֹ֑וק
עֵ֥ת סְפֹ֖וד וְעֵ֥ת רְק�ֹֽוד:
ה עֵ֥ת לְהַשְׁלִ֖יךְ אֲבָנִ֑ים וְעֵ֥ת כְּנֹ֖וס
אֲבָנִ֔ים
עֵ֥ת לַחֲבֹ֖וק וְעֵ֣ת לִרְחֹ֑ק מֵחַבֵּֽק:
ו עֵ֥ת לְבַקֵּ֖שׁ וְעֵ֣ת לְאַבֵּ֑ד
עֵ֥ת לִשְׁמֹ֖ור וְעֵ֥ת לְהַשְׁלִֽיךְ:
ז עֵ֥ת לְקָרֹ֖ועַ וְעֵ֣ת לִתְפֹּ֑ור
עֵ֥ת לַחֲשֹׁ֖ות וְעֵ֥ת לְדַבֵּֽר:
ח עֵ֥ת לֶאֱהֹ֖ב וְעֵ֣ת לִשְׂנֹ֑א
עֵ֥ת מִלְחָמָ֖ה וְעֵ֥ת שָׁל�ֽוֹם: {פ}
ט מַה־יִּתְרֹ֗ון הָעֹושֶׂ֛ה בַּאֲשֶׁ֥ר הֽוּא
עָמֵֽל: **י** רָאִ֣יתִי אֶת־הָעִנְיָ֔ן אֲשֶׁ֥ר נָתַ֖ן אֱלֹהִ֑ים לִבְנֵ֣י
הָאָדָ֔ם לַעֲנֹ֖ות בֹּֽו: **יא** אֶת־הַכֹּ֥ל עָשָׂ֛ה יָפֶ֖ה בְּעִתֹּ֑ו
גַּ֚ם אֶת־הָעֹלָ֔ם נָתַ֖ן בְּלִבָּ֑ם מִבְּלִ֡י אֲשֶׁ֣ר לֹא־יִמְצָ֣א
הָאָדָ֡ם אֶת־הַמַּעֲשֶׂ֣ה אֲשֶׁר־עָשָׂ֣ה הָאֱלֹהִ֔ים מֵרֹ֖אשׁ

וְעַד־סוֹף: **יב** יָדַעְתִּי כִּי אֵין טוֹב בָּם כִּי אִם־
לִשְׂמוֹחַ וְלַעֲשׂוֹת טוֹב בְּחַיָּיו: **יג** וְגַם כָּל־הָאָדָם
שֶׁיֹּאכַל וְשָׁתָה וְרָאָה טוֹב בְּכָל־עֲמָלוֹ מַתַּת
אֱלֹהִים הִיא: **יד** יָדַעְתִּי כִּי כָּל־אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף
וּמִמֶּנּוּ אֵין לִגְרֹעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ
מִלְּפָנָיו: **טו** מַה־שֶּׁהָיָה כְּבָר הוּא וַאֲשֶׁר לִהְיוֹת
כְּבָר הָיָה וְהָאֱלֹהִים יְבַקֵּשׁ אֶת־נִרְדָּף: **טז** וְעוֹד
רָאִיתִי תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה הָרֶשַׁע
וּמְקוֹם הַצֶּדֶק שָׁמָּה הָרָשַׁע: **יז** אָמַרְתִּי אֲנִי בְלִבִּי
אֶת־הַצַּדִּיק וְאֶת־הָרָשָׁע יִשְׁפֹּט הָאֱלֹהִים כִּי־עֵת
לְכָל־חֵפֶץ וְעַל כָּל־הַמַּעֲשֶׂה שָּׁם: **יח** אָמַרְתִּי אֲנִי
בְלִבִּי עַל־דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם לְבָרָם הָאֱלֹהִים
וְלִרְאוֹת שְׁהֵם־בְּהֵמָה הֵמָּה לָהֶם: **יט** כִּי מִקְרֶה
בְּנֵי־הָאָדָם וּמִקְרֶה הַבְּהֵמָה וּמִקְרֶה אֶחָד לָהֶם
כְּמוֹת זֶה כֵּן מָוֶת זֶה וְרוּחַ אֶחָד לַכֹּל וּמוֹתַר
הָאָדָם מִן־הַבְּהֵמָה אָיִן כִּי הַכֹּל הָבֶל: **כ** הַכֹּל
הוֹלֵךְ אֶל־מָקוֹם אֶחָד הַכֹּל הָיָה מִן־הֶעָפָר וְהַכֹּל
שָׁב אֶל־הֶעָפָר: **כא** מִי יוֹדֵעַ רוּחַ בְּנֵי הָאָדָם
הָעֹלָה הִיא לְמָעְלָה וְרוּחַ הַבְּהֵמָה הַיֹּרֶדֶת הִיא
לְמַטָּה לָאָרֶץ: **כב** וְרָאִיתִי כִּי אֵין טוֹב מֵאֲשֶׁר
יִשְׂמַח הָאָדָם בְּמַעֲשָׂיו כִּי־הוּא חֶלְקוֹ כִּי מִי
יְבִיאֶנּוּ לִרְאוֹת בְּמֶה שֶּׁיִּהְיֶה אַחֲרָיו:

קהלת פרק ד

א וְשַׁבְתִּי אֲנִי וָאֶרְאֶה אֶת־כָּל־הָעֲשֻׁקִים אֲשֶׁר
נַעֲשִׂים תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְהִנֵּה | דִּמְעַת הָעֲשֻׁקִים
וְאֵין לָהֶם מְנַחֵם וּמִיַּד עֹשְׁקֵיהֶם כֹּחַ וְאֵין לָהֶם
מְנַחֵם: **ב** וְשִׁבַּחְתִּי אֲנִי אֶת־הַמֵּתִים שֶׁכְּבָר מֵתוּ מִן־
הַחַיִּים אֲשֶׁר הֵמָּה חַיִּים עֲדֶנָה: **ג** וְטוֹב מִשְּׁנֵיהֶם
אֶת אֲשֶׁר־עֲדֶן לֹא הָיָה אֲשֶׁר לֹא־רָאָה אֶת־
הַמַּעֲשֶׂה הָרָע אֲשֶׁר נַעֲשָׂה תַּחַת
הַשָּׁמֶשׁ: **ד** וְרָאִיתִי אֲנִי אֶת־כָּל־עָמָל וְאֶת כָּל־
כִּשְׁרוֹן הַמַּעֲשֶׂה כִּי הִיא קִנְאַת־אִישׁ מֵרֵעֵהוּ גַּם־
זֶה הֶבֶל וּרְעוּת רוּחַ: **ה** הַכְּסִיל חֹבֵק אֶת־יָדָיו
וְאֹכֵל אֶת־בְּשָׂרוֹ: **ו** טּוֹב מְלֹא כַף נָחַת מִמְּלֹא
חָפְנַיִם עָמָל וּרְעוּת רוּחַ: **ז** וְשַׁבְתִּי אֲנִי וָאֶרְאֶה
הֶבֶל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ: **ח** יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי גַּם בֵּן
וָאָח אֵין־לוֹ וְאֵין קֵץ לְכָל־עֲמָלוֹ גַּם־
עֵינָיו עֵינוֹ לֹא־תִשְׂבַּע עֹשֶׁר וּלְמִי | אֲנִי עָמֵל
וּמְחַסֵּר אֶת־נַפְשִׁי מִטּוֹבָה גַּם־זֶה הֶבֶל וְעִנְיַן רָע
הוּא: **ט** טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן־הָאֶחָד אֲשֶׁר יֵשׁ־לָהֶם
שָׂכָר טוֹב בַּעֲמָלָם: **י** כִּי אִם־יִפֹּלוּ הָאֶחָד יָקִים
אֶת־חֲבֵרוֹ וְאֵילוֹ הָאֶחָד שֶׁיִּפּוֹל וְאֵין שֵׁנִי
לַהֲקִימוֹ: **יא** גַּם אִם־יִשְׁכְּבוּ שְׁנַיִם וְחַם לָהֶם
וּלְאֶחָד אֵיךְ יֵחָם: **יב** וְאִם־יִתְקְפוֹ הָאֶחָד הַשְּׁנַיִם
יַעַמְדוּ נֶגְדּוֹ וְהַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה
יִנָּתֵק: **יג** טוֹב יֶלֶד מִסְכֵּן וְחָכָם מִמֶּלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל
אֲשֶׁר לֹא־יָדַע לְהִזָּהֵר עוֹד: **יד** כִּי־מִבֵּית הָסוּרִים
יָצָא לְמֶלֶךְ כִּי גַם בְּמַלְכוּתוֹ נוֹלַד רָשׁ: **טו** רָאִיתִי
אֶת־כָּל־הַחַיִּים הַמְהַלְכִים תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ עִם הַיֶּלֶד
הַשֵּׁנִי אֲשֶׁר יַעֲמֹד תַּחְתָּיו: **טז** אֵין־קֵץ לְכָל־הָעָם
לְכֹל אֲשֶׁר־הָיָה לִפְנֵיהֶם גַּם הָאַחֲרוֹנִים לֹא
יִשְׂמְחוּ־בוֹ כִּי־גַם־זֶה הֶבֶל וְרַעְיוֹן רוּחַ: **יז** שְׁמֹר
רגליך רַגְלְךָ כַּאֲשֶׁר תֵּלֵךְ אֶל־בֵּית הָאֱלֹהִים
וְקָרוֹב לִשְׁמֹעַ מִתֵּת הַכְּסִילִים זָבַח כִּי־אֵינָם
יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת רָע:

קהלת פרק ה

א אַל־תִּבַהֵל עַל־פִּיךָ וְלִבְּךָ אַל־יְמַהֵר לְהוֹצִיא
דָבָר לִפְנֵי הָאֱלֹהִים כִּי הָאֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה
עַל־הָאָרֶץ עַל־כֵּן יִהְיוּ דְבָרֶיךָ מְעַטִּים: **ב** כִּי בָּא
הַחֲלוֹם בְּרֹב עִנְיָן וְקוֹל כְּסִיל בְּרֹב
דְּבָרִים: **ג** כַּאֲשֶׁר תִּדֹּר נֶדֶר לֵאלֹהִים אַל־תְּאַחֵר
לְשַׁלְּמוֹ כִּי אֵין חֵפֶץ בַּכְּסִילִים אֵת אֲשֶׁר־תִּדֹּר
שַׁלֵּם: **ד** טוֹב אֲשֶׁר לֹא־תִדֹּר מִשֶּׁתִּדּוֹר וְלֹא
תְשַׁלֵּם: **ה** אַל־תִּתֵּן אֶת־פִּיךָ לַחֲטִיא אֶת־בְּשָׂרֶךָ
וְאַל־תֹּאמַר לִפְנֵי הַמַּלְאָךְ כִּי שְׁגָגָה הִיא לָמָּה
יִקְצֹף הָאֱלֹהִים עַל־קוֹלֶךָ וְחִבֵּל אֶת־מַעֲשֵׂה
יָדֶיךָ: **ו** כִּי בְרֹב חֲלֹמוֹת וַהֲבָלִים וּדְבָרִים הַרְבֵּה
כִּי אֶת־הָאֱלֹהִים יְרָא: **ז** אִם־עֹשֶׁק רָשׁ וְגֵזֶל
מִשְׁפָּט וָצֶדֶק תִּרְאֶה בַּמְּדִינָה אַל־תִּתְמַהּ עַל־
הַחֵפֶץ כִּי גָבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר וּגְבֹהִים
עֲלֵיהֶם: **ח** וְיִתְרוֹן אֶרֶץ בַּכֹּל הִיא הוּא מֶלֶךְ
לְשָׂדֶה נֶעֱבָד: **ט** אֹהֵב כֶּסֶף לֹא־יִשְׂבַּע כֶּסֶף וּמִי־
אֹהֵב בֶּהָמוֹן לֹא תְבוּאָה גַּם־זֶה הָבֶל: **י** בִּרְבוֹת
הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ וּמַה־כִּשְׁרוֹן לִבְעָלֶיהָ כִּי אִם־
רְאִית רְאוּת עֵינָיו: **יא** מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד אִם־
מְעַט וְאִם־הַרְבֵּה יֹאכֵל וְהַשָּׂבְעַ לָעָשִׁיר אֵינֶנּוּ
מַנִּיחַ לוֹ לִישׁוֹן: **יב** יֵשׁ רָעָה חוֹלָה רָאִיתִי תַּחַת
הַשֶּׁמֶשׁ עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ: **יג** וְאָבַד
הָעֹשֶׁר הַהוּא בְּעִנְיַן רָע וְהוֹלִיד בֵּן וְאֵין בְּיָדוֹ
מְאוּמָה: **יד** כַּאֲשֶׁר יָצָא מִבֶּטֶן אִמּוֹ עָרֹם יָשׁוּב
לָלֶכֶת כְּשֶׁבָּא וּמֵאוּמָה לֹא־יִשָּׂא בֶּעָמְלוֹ שֶׁיֹּלֵךְ
בְּיָדוֹ: **טו** וְגַם־זֹה רָעָה חוֹלָה כָּל־עֵמֶת שֶׁבָּא כֵּן
יֵלֵךְ וּמַה־יִּתְרוֹן לוֹ שֶׁיַּעֲמֹל לָרוּחַ: **טז** גַּם כָּל־יָמָיו
בַּחֹשֶׁךְ יֹאכֵל וְכָעַס הַרְבֵּה וְחָלְיוֹ וָקֶצֶף: **יז** הִנֵּה
אֲשֶׁר־רָאִיתִי אָנִי טוֹב אֲשֶׁר־יָפֶה לֶאֱכוֹל־וְלִשְׁתּוֹת
וְלִרְאוֹת טוֹבָה בְּכָל־עֲמָלוֹ | שֶׁיַּעֲמֹל תַּחַת־
הַשֶּׁמֶשׁ מִסְפַּר יְמֵי־חַיָּיו אֲשֶׁר־נָתַן־לוֹ הָאֱלֹהִים כִּי־
הִוא חֶלְקוֹ: **יח** גַּם כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן־לוֹ
הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְהִשְׁלִיטוֹ לֶאֱכָל מִמֶּנּוּ
וְלָשֵׂאת אֶת־חֶלְקוֹ וְלִשְׂמֹחַ בַּעֲמָלוֹ זֹה מַתַּת
אֱלֹהִים הִיא: **יט** כִּי לֹא הַרְבֵּה יִזְכֹּר אֶת־יְמֵי חַיָּיו
כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה בְּשִׂמְחַת לִבּוֹ:

זכות הדפסת בי"ת
ומשניות זהר
יכול להיות שלך או
לעילוי נשמת קרוב
משפחתך!
אלפי דפי גמרא
אלפי פרקי משנה
ותוספתא
נ"ך ודפי זהר לזכותך!

זכות שבועית: 180 ₪

זכות חודשית: 520 ₪

להקדשות: 058-3273775

לוח מוהרא"ש

לפי אופק יבנאל עיר ברסלב
עיר שומרי הלשון עיר השמחה

פרשת תרומה

כח	יום ראשון	עלות השחר (72 דק) ... 5:09 נץ החמה ..... 6:21 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:21 סו"ז קר"ש - גר"א ... 9:07 סו"ז תפילה ..... 10:02 חצות היום ..... 11:52 שקיעה ..... 5:22 צה"כ לשיטת ר"ת ... 6:35	**ליקוט יומי:** **בבלי:** מנחות לה **ירושלמי:** גיטין כו **תוספתא:** שביעית ג **נ"ך:** איכה ד **משניות:** שבת כד **זהר:** חלק ג עמ' שנא-שנב	15
כט	יום שני	**יום כיפור קטן, ערב ראש חודש אדר** עלות השחר (72 דק) ... 5:08 נץ החמה ..... 6:20 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:21 סו"ז קר"ש - גר"א ... 9:06 סו"ז תפילה ..... 10:01 חצות היום ..... 11:52 שקיעה ..... 5:23 צה"כ לשיטת ר"ת ... 6:36	**ליקוט יומי:** **בבלי:** מנחות לו **ירושלמי:** גיטין כז **תוספתא:** שביעית ד **נ"ך:** איכה ה **משניות:** עירובין א **זהר:** חלק ג עמ' שנג-שנד	16
ל	יום שלישי	**א' דראש חודש אדר** עלות השחר (72 דק) ... 5:07 נץ החמה ..... 6:19 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:20 סו"ז קר"ש - גר"א ... 9:06 סו"ז תפילה ..... 10:01 חצות היום ..... 11:52 שקיעה ..... 5:24 צה"כ לשיטת ר"ת ... 6:37	**ליקוט יומי:** **בבלי:** מנחות לז **ירושלמי:** גיטין כח **תוספתא:** שביעית ה **נ"ך:** קהלת א **משניות:** עירובין ב **זהר:** חלק ג עמ' שנה-שנו	17
א	יום רביעי	**ב' דראש חודש אדר** עלות השחר (72 דק) ... 5:06 נץ החמה ..... 6:18 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:20 סו"ז קר"ש - גר"א ... 9:05 סו"ז תפילה ..... 10:01 חצות היום ..... 11:52 שקיעה ..... 5:25 צה"כ לשיטת ר"ת ... 6:38	**ליקוט יומי:** **בבלי:** מנחות לח **ירושלמי:** גיטין כט **תוספתא:** שביעית ו **נ"ך:** קהלת ב **משניות:** עירובין ג **זהר:** חלק ג עמ' שנז-שנח	18
ב	יום חמישי	עלות השחר (72 דק) ... 5:05 נץ החמה ..... 6:17 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:19 סו"ז קר"ש - גר"א ... 9:05 סו"ז תפילה ..... 10:00 חצות היום ..... 11:52 שקיעה ..... 5:26 צה"כ לשיטת ר"ת ... 6:39	**ליקוט יומי:** **בבלי:** מנחות לט **ירושלמי:** גיטין ל **תוספתא:** שביעית ז **נ"ך:** קהלת ג **משניות:** עירובין ד **זהר:** שמות א עמ' א-ב	19
ג	יום שישי	עלות השחר (72 דק) ... 5:04 נץ החמה ..... 6:16 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:19 סו"ז קר"ש - גר"א ... 9:04 סו"ז תפילה ..... 10:00 חצות היום ..... 11:52 שקיעה ..... 5:27 צה"כ לשיטת ר"ת ... 6:40 **הדלקת נרות** (40 דק): **4:47** (20 דק): **5:07**	**ליקוט יומי:** **בבלי:** מנחות מ **ירושלמי:** גיטין לא **תוספתא:** שביעית ח **נ"ך:** קהלת ד **משניות:** עירובין ה **זהר:** שמות א עמ' ג-ד	20
ד	שב"ק	**שבת קודש פרשת תרומה** עלות השחר (72 דק) ... 5:03 נץ החמה ..... 6:15 סו"ז קר"ש - מג"א ... 8:18 סו"ז קר"ש - גר"א ... 9:03 סו"ז תפילה ..... 9:59 חצות היום ..... 11:52 שקיעה ..... 5:28 צה"כ לשיטת ר"ת ... 6:41 **מוצש"ק לשיטת ר"ת: 6:41**	**ליקוט יומי:** **בבלי:** מנחות מא **ירושלמי:** גיטין לב **תוספתא:** תרומות א **נ"ך:** קהלת ה **משניות:** עירובין ו **זהר:** שמות א עמ' ה-ו	21

אִם יָבוֹא הַסָּמֶ"ךְ־מֵ"ם לְהַחְלִישׁ דַּעְתְּךָ: "לָמָּה אַתָּה שָׂמֵחַ?" אַף אַתָּה הָשֵׁב וֶאֱמֹר לוֹ:
"'לָמָּה?' כִּי הַצַּדִּיקִים אָמְרוּ לִי לִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה, וְיֵשׁ לִי אֱמוּנַת חֲכָמִים!"...

(משיחותיו של מו"ר הרה"צ שליט"א)